

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**PŘEHLED ZNALOSTÍ O NÁSILÍ MEZI MLÁDEŽÍ:
TRENDY, STRATEGIE A REAKCE
V ČLENSKÝCH STÁTECH EU**

Překlad: Agentura Pylon

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely

Neprodejné

Praha 2006

ISBN 80-7338-049-8

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: trendy, strategie a reakce v členských státech EU

**Tato studie byla vytvořena z iniciativy
Evropské sítě prevence kriminality**

**Souhlas k překladu do češtiny a publikování dostal IKSP dopisem
Evropské komise - Generální ředitelství pro oblast svobody,
bezpečnosti a justice ze dne 1. 2. 2006 s č.j. JLS-D4 JO`N PS
(D(2006) 1336**

**Permission to translate into Czech and publish was granted to ICSP
by European Commission-Direstorate-General for Freedom,
Security and Justice in a letter on February 1, 2006 under the
ref.number JLS-D4 JO`N PS (D(2006) 1336**

Copyright © European Communities 2004

**Stanoviska v této zprávě vyjadřují názory jejích autorů
a nepředstavují postoj Evropské komise.**

Využití tohoto dokumentu je povoleno za podmínek, že

- 1) veškeré kopie budou obsahovat výše uvedený odkaz na autorské právo a text tohoto povolení,**
- 2) takové dokumenty budou využívány pouze k informačním a nekomerčním či osobním účelům,**
- 3) dokumenty nebudou nikterak měněny.**

Využití k jakýmkoliv jiným účelům se výslovně zakazuje.

Prof. Marian Fitzgerald
Centrum pro trestní justici v Kentu (*Kent Criminal Justice Centre*)
Universita v Kentu

Alex Stevens
výzkumný pracovník
Evropský institut sociálních služeb
(*European Institute of Social Services*)
Universita v Kentu

Prof. Chris Hale
Centrum pro trestní justici v Kentu
Universita v Kentu

Adresa pro korespondenci a dotazy:
a.w.stevens@kent.ac.uk

Rádi bychom poděkovali následujícím evropským odborníkům za jejich příspěvek do tohoto přehledu:

Gerhard Brenner	Bundeskriminalamt, Rakousko
Charlotte Mathiesen Bech	Dánská rada pro prevenci kriminality (<i>The Danish Crime Prevention Council</i>)
Hannu Takala	Národní rada pro prevenci kriminality (<i>National Council for Crime Prevention</i>), Finsko
Heiner Schaefer	Středisko pro prevenci kriminality mládeže (<i>Center for Prevention of Youth Crime</i>), Německý institut pro mládež (German Youth Institute)
Dr. Robert Mischkowitz	Bundeskriminalamt (Federální úřad kriminální policie)

Hans-Joerg Albrecht	Institut Maxe Plancka pro zahraniční a mezinárodní trestní právo (<i>Max-Planck-Institute for Foreign and International Criminal Law</i>)
Dr. Eduard Matt	BRESOP e.V.
Andromachi Tseloni	Makedonská Universita
Stina Holmberg	Národní rada pro prevenci kriminality (BRA)
Felipe Estrada	Katedra kriminologie, Universita ve Stockholmu

Odpovědnost za veškeré chyby nesou autoři.

Obsah

Shrnutí	9
1. Trendy v oblasti násilí mezi mládeží	9
2. Přehled kriminálně preventivních a intervenčních strategií	10
3. Účinné programy a opatření na prevenci násilí mezi mládeží	12
Primární	13
Sekundární	13
Terciární	15
Seznam účinných postupů	16
Závěr	16
 Literární studie	 19
Úvod	19
Problematika násilí mezi mládeží	19
Příčiny nárůstu míry násilí mezi mládeží	21
Ekonomické	21
Politické	24
Sociální/kulturní	27
Environmentální/související s prostředím	29
Individuální	30
Politické aspekty	34
Dosavadní reakce	34
Potřeba komplexního přístupu	34
Složky komplexní strategie	37
Účinná opatření vůči násilí mezi mládeží	39
Primární intervence	42
Sekundární intervence	52
Terciární intervence	65
Závěr	76

Statistika trendů v oblasti násilí mezi mládeží	77
Shrnutí	77
Problémy analýzy vývoje v oblasti násilí mezi mládeží v Evropě	78
Využití údajů k určení trendů v oblasti násilí mezi mládeží	79
Oficiální statistiky	80
Údaje z Mezinárodního výzkumu obětí trestné činnosti (ICVS)	88
Srovnání oficiálních a selfreportových údajů	90
Novější údaje	92
Závěr	93
 Průzkum mezi korespondenty	 95
Údaje o násilí mezi mládeží	95
Politika v oblasti násilí mezi mládeží	97
Účinná opatření proti násilí mezi mládeží	100
Závěr	102
 Příloha: Seznam účinných či slibných postupů	 103
 Bibliografie	 113

Shrnutí

Tato zpráva přináší studii o násilí mezi mládeží v Evropě a má tři cíle:

1. Posoudit trendy v oblasti násilí mezi mládeží v zemích Evropské unie.
2. Poskytnout přehled kriminálně preventivních a intervenčních strategií zaměřených proti násilí mezi mládeží v 15 zemích, jež byly členy Evropské unie v lednu 2004.
3. Poskytnout informace o účinných programech a opatřeních.

K dosažení uvedených cílů jsme využili tři metody:

- A. Literární studii.
- B. Analýzu statistických údajů o trendech v oblasti násilí mezi mládeží.
- C. Průzkum mezi evropskými korespondenty o problematice násilí mezi mládeží.

Dále uvádíme shrnutí našich poznatků:

1. Trendy v oblasti násilí mezi mládeží

Při zjišťování skutečných trendů v oblasti násilí mezi mládeží se vyskytuje mnoho problémů.

Různé metody, které jsme využili, nás nicméně vedly k závěru, že v Evropě došlo v devadesátých letech k nárůstu nejobvyklejších forem násilí mezi mládeží.

Oficiální záznamy o odsouzeních a oznámeních policii naznačují větší nárůst, než jaký byl zjištěn selfreportovými průzkumy viktimizace. Tento rozdíl je pravděpodobně způsoben dvěma faktory:

- Došlo ke změnám způsobu, jakým policie vykazuje násilné trestné činy.
- Zvýšený zájem o násilí mezi mládeží vedl k vyčlenění větších zdrojů pro oblast evidence a odsuzování mladistvých pachatelů násilných trestných činů.

Muži páchají většinu násilných trestných činů. V některých zemích se také objevují zprávy o nárůstu počtu násilných trestných činů spáchaných mladými ženami.

Napadení (*assault*) se mezi násilnými trestnými činy v policejních záznamech objevuje nejčastěji a totéž platí o selfreportových průzkumech. Počty případů napadení a loupeží rostou rychleji než počty ostatních násilných trestných činů (např. vražd a sexuálních trestných činů).

Tak jak počty násilných trestných činů rostou, počty případů nenásilné kriminality, jako je krádež a vloupání, se snižují. Podíl osob mladších osmnácti let mezi všemi osobami vyšetřovanými pro trestné činy napadení a loupeže se mezi lety 1995 a 2000 zvýšil.

Dostupné údaje o kriminalitě od roku 2000 jsou pouze omezené, ovšem nenaznačují další nárůst násilí mezi mládeží v Evropě v posledních letech.

2. Přehled kriminálně preventivních a intervenčních strategií

Zjistili jsme, že jediná země evropské patnáctky (Dánsko) již má zvláštní politiku proti násilí mezi mládeží. Strategie prevence násilí se připravují ve Skotsku a Finsku.

Ve většině zemí je za politiku v této oblasti zodpovědné ministerstvo spravedlnosti (či obdobný orgán). V některých zemích se o tuto zodpovědnost dělí s dalšími ministerstvy, jako je ministerstvo sociálních věcí, rodiny a mládeže.

Ve většině zemí Evropské patnáctky jsou strategie proti násilí mezi mládeží přijímány na národní i regionální úrovni.

Strategie proti násilí mezi mládeží je charakterizována trvalou snahou o nalezení rovnováhy mezi zájmem o dosažení spravedlnosti pro oběti trestné činnosti a zájmem o zdárný vývoj mladých lidí. Někteří komentátoři zaznamenali obecný nárůst rozsahu a přísnosti represivních opatření.

Stávající strategie zdůrazňují význam prevence násilí mezi mladými lidmi.

Stále větší pozornost je věnována rozvoji takových opatření proti násilí mezi mládeží, která zahrnují spolupráci různých institucí, jako jsou policie, sociální služby a školy.

Poznatky z některých zemí dokládají zvýšené úsilí o zaměření intervence na ty mladé lidi, kteří byli identifikováni jako nejnebezpečnější ve smyslu pravděpodobnosti, že se dopustí trestného činu, a na posilování „ochranných faktorů“.

Existují rovněž poznatky o zvyšujícím se tlaku na to, aby bylo s mladými pachateli násilných trestných činů u soudu jednáno jako s dospělými (což je politika, která se ve Spojených státech ukázala být neúčinná).

Domníváme se, že je potřeba rozvíjet více důsledných, koordinovaných a komplexních strategií prevence násilí mezi mládeží na národní i regionální úrovni.

3. Účinné programy a opatření na prevenci násilí mezi mládeží

Pečlivě vyhodnocených programů zaměřených na prevenci násilí mezi mládeží je nedostatek. V současnosti se využívá celé řady přístupů. Pouze několik z nich však bylo někdy vyhodnoceno, a to zpravidla ve Spojených státech. A ani jeden z přístupů nebyl shledán pro prevenci kriminality mládeže jednoznačně vhodnějším.

Nejkomplexnější existující přehledy praxe v této oblasti, zpracované Světovou zdravotnickou organizací (*World Health Organisation*) a Hlavním lékařem Spojených států (*United States Surgeon General*), volají v rámci prevence násilí po přístupu založeném na ochraně veřejného zdraví (*public health approach*).

Přístup k násilí založený na ochraně veřejného zdraví zahrnuje opatření na třech úrovních:

Primární prevence - všeobecné přístupy zaměřené na prevenci násilí dříve, než k němu dojde.

Sekundární prevence - přístupy, jež se zaměřují na ty osoby, u nichž existuje nejvyšší riziko viktimizace a páchání násilí.

Terciární prevence - přístupy, jež se zaměřují na osoby, které se již staly obětí či pachatelem násilí.

Opatření na těchto úrovních by měla tvořit součást komplexní strategie prevence násilí mezi mládeží, která by měla zahrnovat stávající slibné přístupy.

Primární

Mezi účinná opatření na úrovni oblastí a městských čtvrtí mohou patřit:

- Vytváření partnerství ke zlepšení spolupráce mezi relevantními institucemi.
- Regenerační strategie a opatření na obnovu městských čtvrtí.

Na úrovni komunit může účinný postup zahrnovat:

- Všeobecné iniciativy k „posilování“ (*empowerment*) komunity a zlepšení její soudržnosti.
- Opatření založená na škole.

Účinná práce s rodinami může zahrnovat:

- Opatření zaměřená na rodiče.
- Opatření vůči malým dětem.
- Opatření vůči starším dětem a mladým lidem.

Vzhledem k roli chudoby a nerovnosti při vytváření podmínek, za nichž dochází k násilí pravděpodobněji, by pro všechna tato opatření bylo potřebnou podporou úspěšné úsilí o snižování chudoby a nerovnosti v Evropě.

Sekundární

Účinné intervence ke snižování rizika páchání násilných trestných činů, jež se vyskytuje v určitých skupinách a oblastech, mohou zahrnovat opatření situační prevence kriminality, jako jsou:

- Snižování příležitostí k páchání trestné činnosti pomocí plánování („*designing out*“ *crime*), např. úpravou mobilních telefonů tak, aby byly v případě odcizení nepoužitelné či používáním obalů a sklenic na alkoholické nápoje, jež nemohou být použity jako zbraň.
- Zákazy konzumace alkoholu na veřejnosti, nošení zbraní, shromažďování osob (ať shromážděných neformálně nebo např. za účelem účasti na organizované demonstraci) a výskytu osob, jejichž přítomnost může vést k násilí, ve specifických oblastech.

Intenzivnější policejní činnost.

- Využití kamerových systémů k odrazování od trestné činnosti a k usnadnění identifikace pachatelů.
- Sekundární intervence může rovněž mobilizovat komunální zdroje k prevenci násilí mezi mládeží, a to např. prostřednictvím:
- Kampaní proti kriminalitě, které zvyšují informovanost o tom, jak snižovat riziko násilí, či jak se zapojit do prevence násilí.
- Vytváření fondů určených komunitám na úhradu dalších opatření, která snižují násilnou kriminalitu.
- Partnerství mezi místními obyvateli, policií, podnikateli a mladými lidmi.

Rovněž může být účinné zapojit specifické skupiny mladých lidí:

- Do aktivit, jež je odklánějí od trestné činnosti, a to prostřednictvím poskytnutí alternativních způsobů jak nalézt vzrušení a trávit volný čas.
- Poskytováním rad jak zůstat v bezpečí uvnitř větších skupin.

Do sekundární prevence by měly být zapojeny též školy, neboť k násilí proti mladým lidem dochází často na školách a nedostatky ve vzdělání zvyšují riziko zapojení do páchání násilí.

Při prevenci násilí se ukázaly být úspěšnými některé programy, zahrnující rodiny dětí, které byly identifikovány jako ohrožené pácháním násilné kriminality.

Existují příklady neúspěšné práce se skupinami mladých lidí při snaze změnit normy těchto skupin, aby se staly více prosociálními. Některé z těchto pokusů v Americe ve skutečnosti zvýšily míru kriminality členů skupiny.

U všech opatření na sekundární úrovni je třeba dosáhnout rovnováhy. Na jedné straně je potenciální prospěch intervence, a to jak ze snížení kriminality tak z jiných výsledků. Na straně druhé existují rizika spojená s etiketizací skupin, jednotlivců a rodin (s možností zvýšení míry jejich exkluze a kriminality) a se zasahováním do občanských svobod osob, které se žádné trestné činnosti nedopustily. Tuto rovnováhu je obtížné nalézt za situace, kdy není dostatek vědecky

přesných poznatků o účincích takových programů a o jejich dopadech na občanské svobody.

Terciární

Existují některé kvalitní poznatky o tom, co nefunguje v oblasti práce s mladými pachateli násilné kriminality. Obecně řečeno, rezidenční a ústavní intervence nemají dobré výsledky v prevenci recidivy. Především programy jako jsou „výcvikové tábory“ („*boot camps*“), „přímé zastrašování“ („*scared straight*“) a krátkodobé přísné postihy („*short, sharp shocks*“) riziko recidivy spíše zvyšují.

Začíná se vytvářet obecný konsenzus o tom, že nejúčinnější tresty zahrnují škálu opatření přizpůsobených v co nejvyšší míře potřebám jednotlivce. Mohou zahrnovat využití intenzivního dohledu nad mladistvými pachateli, nespojeného s odnětím svobody, a „obráceného“ („*wraparound*“) přístupu, v jehož rámci jsou komplexní služby přizpůsobeny jednotlivým mladým lidem, narozdíl od snahy přizpůsobit mládež předem určeným a pevně daným programům.

Takové komplexní úsilí závisí na účinné koordinaci a spolupráci mezi různými službami. Závisí na komplexním zhodnocení individuálních potřeb a škále opatření, která se vzájemně ovlivňují (např. vzdělávání, bydlení, podpora rodiny, řešení problémů závislostí či duševního zdraví).

Novým prvkem v oblasti zacházení s mladými pachateli je využívání elektronického sledování (*electronic tagging*). Anglický výzkum u něj zjistil některé negativní účinky, jako je zvyšování pocitů zloby a exkluze u mladého pachatele. Uvedený výzkum doporučil, aby bylo elektronické sledování kombinováno s osobním dohledem.

Literatura zdůrazňuje význam pokračujícího vzdělávání mladých lidí, kteří se dopustili trestné činnosti, a to i tehdy, když toto vzdělávání nelze realizovat v běžných školách.

Vyzdvihuje se rovněž význam rodin pro práci s mladými pachateli. To se může projevit prostřednictvím:

- Podpory a školení pro rodiny mladých pachatelů.
- Zajišťování alternativních, náhradních rodin.
- Udržování rodinných vazeb u vězněných mladých lidí, a to např. prostřednictvím kontaktních programů před propuštěním z výkonu trestu.

Dostanou-li se mladí lidé do výkonu trestu odnětí svobody, je u nich obecně vysoké riziko recidivy. Toto riziko lze snížit, pokud je zajištěna přiměřená postpenitenciární péče. Ta může zahrnovat:

- Zajištění ubytování a vzdělání/výcviku nebo zaměstnání ještě před propuštěním.
- Ve vhodných případech zajištění dalšího přístupu k programům jako je protitoxikomanické či protialkoholní léčení a psychiatrická péče.
- Přidělení kontaktního pracovníka či poradce.

Seznam účinných postupů

V kapitole věnované literární studii přinášíme příklady řady takových přístupů. Na konci zprávy uvádíme v příloze seznam všech ostatních účinných či slibných přístupů, o kterých jsme se dozvěděli během literárního zkoumání a prostřednictvím kontaktů s korespondenty v Evropě.

Závěr

Nejběžnější formy násilí mezi mládeží zaznamenaly v devadesátých letech nárůst, ačkoliv ne tak rychlý, jak by naznačovaly údaje o odsouzených osobách či politické a mediální diskuse o této problematice.

V reakci na tuto skutečnost se jednotlivé strategie nadále snaží nalézt rovnováhu mezi spravedlností a péčí o mladé lidi, přičemž existují

poznatky o tom, že se v Evropě stále více prosazují represivní a cílená opatření.

V Evropě existuje prostor pro rozvoj důslednějšího přístupu k násilí mezi mládeží, založeného na ochraně veřejného zdraví. Výzkum v této oblasti je vážně zanedbán. Jsou k dispozici americké i evropské příklady, jež mohou být pro rozvoj opatření v této oblasti inspirací.

Literární studie

Úvod

Tento přehled byl vytvořen ke zjištění stavu poznání příčin násilí mezi mládeží a způsobů jeho řešení. Zabývá se velmi širokým okruhem pramenů, přičemž se objevila řada společných témat, jak jsou popsána níže. Prameny rovněž ukázaly významné rozdíly ve:

- způsobech, jakými příčiny a projevy násilí mezi mládeží chápou příslušníci akademické obce, politici a zákonodárci různých zemí;
- přístupech k řešení problému; a
- dostupnosti spolehlivých poznatků o dopadech těchto přístupů.

Vzhledem k rozsahu tohoto materiálu jsou dále příslušné odkazy a příklady uváděny pouze výběrově. Úplná bibliografie je uvedena na konci zprávy.

Problematika násilí mezi mládeží

Ve všech patnácti státech panuje značný rozdíl mezi pojetím problému násilí mezi mládeží v odborné literatuře a v platném právu. A je často obtížné oddělit změny podob násilí mezi mládeží v průběhu času od změn v pojetí problému. Přitom obojí může ovlivnit údaje, které se vykazují v oficiálních statistikách, a skutečnost, že se obojí může lišit - nejen mezi jednotlivými zeměmi, ale i v rámci jedné země (zejména tam, kde federativní systémy poskytují jednotlivým státům významnou autonomii) - představuje obzvláštní problém při srovnávání různých zemí.

S vědomím uvedených problémů je pro účely této zprávy pojem „násilí mezi mládeží“ chápán široce, a to následujícím způsobem.

Zahrnuje škálu **jednání** od:

- aktů fyzického násilí - od nejzávažnějších, jako je vražda, k drobným aktům fyzické agrese a výtržnostem, až po
- pohrůžky násilím - jak přímé tak i ve formě protispolečenského chování.

Většina literárních pramenů se soustřeďuje na první druh jednání, ovšem řada komentátorů zároveň upozorňuje na rozsah, v jakém různé země v posledních letech začínají čelit problému „bezpečnosti“ (Bailleau a Gorgeon, 2000) či „strachu z kriminality“, a na rozsah, v jakém tato skutečnost mění tradiční vnímání násilí mezi mládeží (viz níže „Politické“).

Studie se zabývá především následujícím okruhem **osob**:

- mladí lidé, zejména do 18 let věku, kteří se dopouštějí výše uvedených jednání, nebo
- jejich obětí (zejména pokud pachatelé spadají do relevantní věkové kategorie¹).

Problematicku obětí je vhodné zdůraznit z toho důvodu, že zatímco se literatura zaměřuje především na skutečné či potenciální pachatele, z mnoha pramenů vyplývají poznatky o tom, že značný podíl - ne-li většinu - obětí násilných činů mladých lidí tvoří rovněž děti a mládež (McCurley a Snyder, 2004; Youth Justice Board, 2004).

Většinu pachatelů tvoří chlapci a mladí muži, ačkoliv část literárních pramenů naznačuje též zvýšené zapojení dívek a mladých žen (Howell, 2003). I když mohou pachatelé jednat individuálně, zvyšuje se v některých oblastech znepokojení ohledně vnímaného nárůstu skupinových forem násilí - ať již ve formě kvazispontánního jednání mezi mladými lidmi, kteří se navzájem stýkají v určitém zvláštním prostředí, nebo jako soustředěnější skupinové násilí, jež *může* být do určité míry organizováno, jako je fotbalové chuligánství, rasistické útoky či občanské nepokoje/výtržnosti, často zaměřené proti policii. Je velmi obtížné v údajích o počtech násilných trestných činů oddělit

¹ Studie se nicméně věnuje i jiným druhům viktimizace mladých lidí (jako je otázka zneužívání dětí dospělými) v kontextu *příčin* násilí mezi mládeží.

skupinové a individuální násilí. Tato skutečnost tvoří součást širšího problému interpretace takových údajů.

V části této zprávy o trendech v oblasti násilí mezi mládeží se o některých z těchto obtíží zmiňujeme. Docházíme nicméně k závěru, že v devadesátých letech došlo v Evropě k nárůstu míry násilí mezi mládeží. V literární studii jsme hledali faktory, které by tento nárůst mohly vysvětlovat.

Příčiny nárůstu míry násilí mezi mládeží

Nárůst míry násilí mezi mládeží je různě připisován celé řadě základních faktorů. Zhruba je lze rozdělit na ekonomické, politické, sociální/kulturní faktory a faktory související s prostředím, ovšem tyto skupiny se poněkud překrývají. Celkový nárůst také nelze jednoduše přičítat žádné z nich více než ostatním, neboť se jedná o důsledek jejich vzájemné interakce. Všechny též mají dopad na *obecnou* míru kriminality mládeže, takže jejich roli při vysvětlování nárůstu míry násilí mezi mládeží je nezbytně nutno nazírat v celkovém kontextu, protože násilná trestná činnost tvoří jen relativně malou část celku.

Nárůst míry násilí mezi mládeží by měl být nazírán v širším kontextu vývoje kriminality mládeže a jeho příčiny je třeba chápat jako „vnořené“, („*nested*“) v různých úrovních, od globální k individuální. To představuje zvláštní problém pro účinná politická opatření, jež jsou probírána v následující části.

Ekonomické

Nejdéle známý ekonomický fenomén - nerovnost (*inequality*) - podle některých autorů ovlivňuje násilí. Tento účinek naznačují studie, které zjistily vzájemný vztah mezi mírou násilné kriminality v jednotlivých státech a jejich mírou nerovnosti (Fajnzylber, Lederman a Loayza, 2002; van Wilsem, de Graaf a Wittebrood, 2002). To může být

způsobeno tlakem na výkon rodičovských funkcí, který zažívají lidé žijící v chudobě (James, 1995; Weatherburn a Lind, 2001). Tvrdí se, že frustrace a vyčerpání ze života v chudobě způsobují, že rodiče jsou častěji podráždění, konfliktní a jsou při výkonu rodičovské zodpovědnosti hrubí a nedůslední. To vede k násilí u jejich synů, kteří jsou mu vystaveni (viz níže část o individuálních faktorech). Uvedený tlak na rodičovství vychází jak z relativní, tak i absolutní chudoby, přičemž absolutní chudoba může mít ještě vedlejší efekt v nedostatečné výživě dětí, která je sama o sobě v poslední době spojována se zvýšenou agresivitou v dospívání (Liu, Raine, Venables a Mednick, 2004).

Nerovnost přetrvává, zatímco spotřeba se obecně zvýšila, což stále mění zejména módní trendy mládeže, přičemž cena, již je třeba zaplatit za to, aby udrželi krok s těmito změnami, zvyšuje „napětí“ („*strain*“)², které tito mladí lidé pociťují v důsledku propasti mezi prostředky, jež mají k dispozici, a tím co by chtěli vlastnit a/nebo co by chtěli dělat (Balvig 1999, Fitzgerald, Stockdale a Hale 2003).³ Expandující, všudypřítomná média (o nichž se pojednává též níže v části „politické“) jejich vědomí této propasti dále prohlubují, což nabývá na intenzitě s tím, jak se zhoršují pracovní vyhlídky mladých lidí. Pro mladé lidi s nízkým vzděláním a nedostatkem dovedností, vyžadovaných současným pracovním trhem, se ekonomické příležitosti snižují. Někteří komentátoři to přímo spojují s hlubokými změnami pracovních trhů západních společností v posledních dvaceti až třiceti letech, kdy dochází k posunu od dlouhodobého zaměstnání ve výrobní sféře k práci v sektoru služeb, a to často na částečný pracovní úvazek či krátkodobě. Zvýšená „feminizace“ zaměstnání v této souvislosti zhoršila dopad na mladé muže obecně a na ty, kteří jsou v tomto směru nejméně schopni soutěže, obzvlášť (Hale 1999, Catan 2004, Bailleau 1991, Rutter a Smith 1995).

² „Teorie napětí“ je spojena především s prací Mertona (1938), Cohena (1955) a Clowarda s Ohlinem (1960).

³ Jak si všímá Bailleau (2003): *Tres souvent les travailleurs sociaux se plaignent du décalage entre les mesures qu'ils proposent, les moyens que ces mesures procurent pour s'autonomiser et les ressources que les jeunes peuvent obtenir sur [les] marchés parallèles. (Sociální pracovníci si často stěžují na rozdíl ... mezi opatřeními, která nabízejí, prostředky, jež taková opatření poskytují k osamostatnění, a zdroji, jež mohou mladí lidé získat na nelegálních trzích.)*

K tomuto vývoji dochází v kontextu zvyšující se obecnější ekonomické polarizace ve společnosti (Pfeiffer 1998). To v mnoha zemích znamená skutečně rostoucí propast mezi mladými lidmi pocházejícími z rodin, jež si mohou dovolit uspokojovat jejich rostoucí potřeby, a těmi, pro jejichž rodiny je již obtížnější uspokojovat byť jen jejich potřeby základní. Někteří autoři také věnují pozornost způsobům, jakými stále se zvyšující věk ukončení studia dále prohlubuje tyto problémy tím, že jsou mladí lidé déle ekonomicky závislí na svých rodičích. Taková situace nejenže snižuje jejich schopnost vydělat si peníze na věci, které si chtějí koupit, ale zároveň z nich také snímá odpovědnost (Jones 2002, Catan 2004, Pfeiffer 1998, Bailleau 2003).

Mezitím mělo snižování veřejných výdajů často neúměrný dopad přesně na ty služby, jež dříve nabízely vyžití mladým lidem, kteří si nemohli dovolit komerční volnočasové aktivity (Aubusson de Cavarlay 1998); a zmenšil se dokonce i veřejný prostor, do něhož mají přístup, zejména v městských oblastech - kupříkladu v důsledku nahrazování rozlehlých ulic nákupními středisky a uzavřenými obytnými komplexy. V některých případech to vede k tomu, že mladí lidé, kteří jsou nejvíce ohroženi možností zapojení do násilných aktivit (ve výše uvedeném širokém smyslu), mají tendenci se shromažďovat ve velkých skupinách na několika málo místech, aniž by měli konstruktivní náplň času. To zvyšuje pravděpodobnost konfliktu mezi nimi navzájem a/nebo s policií, která na ně bývá za takových okolností obvykle upozorňována.

Další skupina ekonomických faktorů, které se významně překrývají s níže uvedenými faktory politickými, souvisí s globalizací. Všechny země evropské patnáctky v uplynulých letech zaznamenaly značný a trvalý nárůst počtu imigrantů. Pokud publikované trestní statistiky obsahují členění podle státní příslušnosti či příslušnosti k etnické skupině (jako v Německu, Británii a Nizozemí), vyskytují se v nich obvykle příslušníci určitých skupin imigrantů či jejich potomci v neúměrné míře. Komentátoři pro to nabízejí následující vysvětlení.

Skutečnost, že jsou tito imigranti většinou mladí a chudí vede k tomu, že je u nich již *de facto* dána větší pravděpodobnost, že se v trestních statistikách objeví (Jefferson 1988, Reiner 1993). Významným aspektem však je, že se lidé z těchto skupin nemusejí ihned zapojit do

páchání trestné činnosti. Postupem času však bývají jejich děti obzvláště ohroženy tím, že se do trestné činnosti zapojí, pokud postrádají vzdělání, dovednosti a/nebo příležitosti k rovnocenné soutěži s ostatními na legálním pracovním trhu (Pfeiffer 1998, Tonry 1997, Bastenier 1991).

Nově přichozí se mohou usadit v oblastech, kde již je kriminogenní prostředí. Zklamání z nenaplněných představ první generace - a dopad této skutečnosti na její následovníky - se může dále zvyšovat, pokud je daná skupina jako celek označována za „ztroskotance“ a konkrétněji za skupinu kriminální (viz též dále v části „Sociální/kulturní“). Je ironií, že tyto skupiny mohou převzít hodnoty hostitelské společnosti, včetně její konzumnosti a materiálních tužeb, teprve časem; a činí tak snáze v mladém věku (Tonry 1997). Tudíž jak se menšiny v tomto směru stále více asimilují, mohou stále více zjišťovat, že mnoho konvenčních způsobů realizace takových tužeb je neprůchodných; a mohou se uchýlit k alternativním postupům jak je realizovat (často prostřednictvím vazeb v komunitě), včetně využití jednotlivých forem trestné činnosti (viz též níže část sociální/kulturní) (Sullivan, 1989, 2000).

Politické

Politický vývoj má v mezinárodním měřítku významný dopad na nárůst násilí mezi mládeží. Nejzřetelněji politický vývoj - od pádu komunismu k násilnějším pokusům o „změnu režimu“ a bojům o politickou moc - katalyzoval míru a rozsah migrace, o které bylo pojednáno v předchozí části. V této souvislosti někteří komentátoři rovněž mezi důvody, proč politici cítí potřebu věnovat zvýšenou pozornost otázkám „práva a pořádku“, uvádějí nejistotu vyvolanou zvýšenou hrozbou terorismu (Walter 1999). Jiní znovu tvrdí, že tento zvýšený důraz na „právo a pořádek“ je rovněž cynicky proaktivní. V době, kdy se registrovaná kriminalita významněji nezvyšuje a v některých zemích dochází dokonce k jejímu poklesu, má prostor, který je těmto otázkám věnován ze strany politiků a v médiích, podle jejich názoru zakrýt míru, v níž globalizace narušuje kontrolu, která zbývá politikům nad událostmi na národní úrovni (Christie 2004; Bauman 2000).

Medializované násilné incidenty, jako byly vraždy Olafa Palmeho, Jamese Bulgera, Anny Lindhové a Theo van Gogha, a konfrontace mezi mládeží a policií v „*citlivých čtvrtích*“ francouzských a anglických měst, zvýšily povědomí veřejnosti o nejobávanějších druhích kriminality (tj. násilné trestné činnosti) a mohou ovlivnit veřejné vnímání zločinnosti obecně.

Ať již jsou důvody uvedeného zvýšeného zájmu o kriminalitu jakékoliv, jedná se patrně o obecný trend, často doprovázený posunem směrem k represivnější trestní politice a odklonem od přístupů orientovaných více na sociální péči či vzdělání (Tonry 2004, Van Hofer 2000). Ve jménu „uklidnění“ voličů tváří v tvář jejich zvýšenému pocitu „nedostatku bezpečí“ zaznamenali někteří autoři významný odklon od strategie začlenění (*inclusion*) ke strategii vyloučení (*exclusion*) (Young 1999). Již předtím, než se v důsledku událostí ze září 2001 zvýšila míra obav veřejnosti z terorismu, byl tento trend patrný na rostoucím politickém zájmu o problematiku „strachu z kriminality“ - pojmu, který je značně sporný pokud jde o jeho definici a měření (Hale, Pack a Salkeld 1994), u něž však výsledky výzkumů trvale ukazují spojitost s „výtržnostmi“ („*incivilities*“). Politická reakce v Británii i jinde měla formu boje proti protispolečenskému chování, např. zaváděním nových skutkových podstat trestných činů a/nebo poskytováním větších pravomocí pro řešení tohoto problému policii a soudům. Formou „výtržnosti“, která na sebe v této souvislosti poutala zvláštní politickou pozornost, byl výskyt skupin mladých lidí, kteří se chovají hrubě či výhružně, čímž mezi ostatními vyvolávají obavy.⁴ Jinými slovy se toto jednání pokládá za předzvěst násilí a s mladými lidmi, kteří se tak chovají, je nakládáno jako s osobami *potenciálně* násilnickými, pokud ne přímo jako s osobami skutečně násilnickými.

Vzhledem k tomu, že míra kriminality je vždy mezi mladými lidmi vyšší, stávají se neúměrně předmětem zájmu v oblasti práva a pořádku a tento zájem se zintenzivňuje s tím, jak se jeho rozsah rozšiřuje i o protispolečenské chování. Již padla zmínka o tom, jak tato

⁴ V některých případech, jako je legislativa proti protispolečenskému chování přijatá v Británii v roce 2003, stačí jejich pouhý výskyt k policejnímu zásahu.

skutečnost může sama o sobě vést ke zvýšení statistických údajů o trestné činnosti. Ovšem někteří komentátoři současně upozorňují, že zvýšená pozornost věnovaná mladým lidem v důsledku politického zájmu o kriminalitu a protispolečenské chování může do jisté míry fungovat jako předpověď naplňující sama sebe (*self-fulfilling prophecy*). To znamená, že může sama o sobě zvýšit míru kriminality mládeže; a konkrétněji řečeno, mohla by zvýšit míru násilí mezi mládeží dvěma způsoby - rozšiřováním pojetí násilí (Born 2003) a vyvoláváním násilí v důsledku dalšího zvyšování příležitostí pro konflikt s policií (a dalšími donucovacími orgány⁵), který v řadě oblastí v posledních letech přerostl v rozsáhlé občanské nepokoje (Buitrong 2003).

Jiní autoři zároveň uvádějí, že tento mezinárodní vývoj, kombinovaný s obecnějším vývojem společnosti, se rovněž odráží v poklesu důvěry v politické instituce. To lze nejlépe ilustrovat klesající mírou účasti ve volbách, a to i u oprávněných voličů. Někteří ovšem zároveň zdůrazňují míru, do jaké je to spojeno s rozkladem tradičních forem kolektivní politické činnosti (Pfeiffer 1998, Bonnelli 2004). Za těchto podmínek, jak tvrdí, nemají zejména mladí lidé zřetelné legální možnosti vyjádřit svou frustraci a zlost ani/nebo žádnou naději, že jim bude nasloucháno a jejich problémy se budou řešit. To může samo o sobě zvýšit pravděpodobnost, že se tato frustrace a zlost projeví ve formě násilí (Bonnelli 2004). Současně když toto napětí vznikne v oblastech, kde převažují relativně násilné normy a kde je policie relativně vzdálená a/nebo nepřítomná, může její zásah ve skutečnosti vést k nepokojům a/nebo její pokusy o zvládnutí situace mohou vést k další eskalaci násilí (Bailleur 2003).

⁵ Je třeba mít na paměti, že zejména v posledním desetiletí došlo k velmi významnému rozšíření role soukromých bezpečnostních služeb (Button 2002, Hobbs 2002); a v souvislosti s bojem proti protispolečenskému chování státy poskytují na místní úrovni stále více pravomocí, které byly dříve monopolem policie, širokému okruhu uniformovaných pracovníků

Sociální/kulturní

V literatuře se často zmiňuje spojení mezi nárůstem míry selhávání rodiny a nárůstem počtu neúplných rodin, a kriminalitou mládeže (Knill 1998). Kromě toho může mobilita obyvatelstva (jejímž zvláštním projevem je migrace) vést ke značné fluktuaci a/nebo stále rozmanitějšímu složení obyvatelstva určité oblasti - nejen ve smyslu etnika, ale též socio-ekonomického dělení. Výsledná ztráta soudržnosti komunity může rovněž znamenat ztrátu tradiční sociální kontroly nad chováním mladých lidí. Zároveň tato ztráta mezigeneračního pocitu sdílené identity může sama o sobě mezi různými skupinami mladých lidí vyvolávat spory o „území“. V některých případech se jedná o prosté opakování vzorců chování v některých částech mladé populace; jenže v současnosti k tomu dochází za situace, kdy mají dospělí při vyvíjení zmírňujícího vlivu na mládež slabší postavení.

Pravděpodobně selhávání rodiny a zejména související nepřítomnost představitelů dospělé mužské role u rostoucího počtu chlapců zvyšuje vliv skupin vrstevníků, což vede k nárůstu skupinových aktivit, jež mají různou podobu - od toho, co je vnímáno jako protispoločenské, až po závažnější kriminální jednání.

Odborníci pracující s mladými lidmi vyjadřují své obavy ze způsobu, jakým část médií bez rozlišení informuje o skupinách páchajících trestnou činností jako o nárůstu mládežnických „gangů“. Obávají se, že to ve skutečnosti v evropských zemích může povzbudit rozvoj problémů s gangy v americké podobě se vším, co to přináší v oblasti násilí. Existují však i poznatky o některých takových skupinách, jež se v určitých oblastech skutečně vytvořily (Youth Justice Board 2004). Výsledky některých selfreportových studií vedou ke znepokojení nad mírou, v jaké mladí lidé v současnosti nosí zbraně (Beinart a kol. 2001) - zejména nože a v menší míře střelné zbraně.

Někteří autoři spojují hledání rychlého východiska v násilí - a rizika spojená s rozšiřujícím se nošením zbraní - se subkulturami, jež přisuzují nadměrný význam představám o mužské cti. V některých skupinách se pojetí „neúcty“ vztahuje i na poměrně triviální incidenty a vyvolává

neúměrnou reakci, a to zejména ve skupinách, kde si muži udržují velmi tradiční pohled na mužské a ženské role a mají nedostatek legálních příležitostí být na sebe a své úspěchy hrdí (Enzmann a Wetzels 2003).

Významná pozornost je v literatuře věnována též otázce, zda je násilí mezi mládeží aktivně povzbuzováno zvyšujícím se vlivem médií - od filmů a tisku, přes hudbu zaměřenou na mladé posluchače, až k materiálům dostupným na internetu a počítačovým hrám (Knill 1998). Míra, v níž mohou ovlivnit chování jednotlivců, je stále sporná, ovšem zdá se, že bylo dosaženo určité shody v tom, že jedinci, u nichž již z jiných důvodů existuje riziko násilného chování, mohou být obzvlášť ovlivnitelní (Pfeiffer 1998).

Značná pozornost je věnována též nárůstu užívání drog mezi mladými lidmi, přičemž se často uvádí spojení (zejména v médiích a ze strany politiků) s nárůstem násilí. Významnou část tohoto nárůstu v užívání drog však představuje rekreační užívání mezi mladými lidmi. S tím jsou spojena zdravotní rizika, ovšem pro většinu mladých lidí spočívá riziko zapojení do trestné činnosti výhradně v tom, že drogy jsou nelegální. V některých případech ovšem mohou být mladí lidé, jejichž užívání drog je *problémové*, zapojeni i do jiných druhů trestné činnosti. Studie však naznačují, že mnoho z nich s trestnou činností začalo dříve, než začalo ve větší míře brát drogy (Pudney 2002). To jest obojí může mít u jedince společné příčiny, ovšem to neznamená, že užívání drog je příčinou kriminality.

Některé nelegální drogy (nejzřetelněji crack) jsou s násilným chováním spojeny zřetelněji než ostatní. V poslední době se též pozornost obrací k otázce násilí mezi mladými lidmi, které souvisí s alkoholem. Konzumace alkoholu je mnohem rozšířenější než užívání nelegálních drog a úzce souvisí s narušováním veřejného pořádku. Skutečně vysoká míra násilí spojená s drogami - včetně rostoucího počtu vražd - souvisí patrně spíše s obchodem s drogami než s jejich užíváním (Brochu 2004, Youth Justice Board 2004). U mladých lidí, kteří se zapojují do obchodu s drogami, je proto větší riziko, že se stanou pachatelé či oběti násilí. Zejména tam, kde komunitní prostředí již poskytuje hotové *entrées*, mohou se mladí lidé, kteří mají nedostatek legálních zdrojů příjmu rozhodnout, že peníze, které lze vydělat,

převažují v tomto směru rizika. To může na druhou stranu dále posilovat negativní kriminální stereotypy takových skupin, což druhé a dalším generacím stále více ztěžuje možnost překonat bariéry na cestě k úspěchu legálními prostředky.

Environmentální/související s prostředím

Jak vyplývá z výše uvedeného, riziko, že se mladí lidé zapojí do páchání násilné kriminality, je patrně mnohem vyšší tam, kde lze nalézt zvláštní, intenzivní kombinaci řady faktorů, jež byly zmíněny v předcházejících částech (Coulton, Korbin a Su 1996). Nejedná se pouze o místa, charakterizovaná např. vysokou mírou obměny (či diversity) obyvatelstva, jež vede k rozvolňování komunitních vazeb v prostředí dlouhodobého zaměstnání, kde je vysoká obecná úroveň násilí a pevně vybudované kriminální sítě (Bailleau 2003; Satcher 2002). Někteří autoři rovněž zdůrazňují rozhodující roli selhání klíčových institucí na místní úrovni.

Takové oblasti bývají též charakterizovány faktickým útlumem policejní činnosti, která se zde omezuje jen na pátrání po obyvatelích, hledaných pro trestnou činnost jinde (Montjardet 1999). Vzdělávání bývá nedostatečné či nepřiměřené potřebám mladých lidí v oblasti. Bývají to též oblasti s obzvláště slabými politickými institucemi. Totiž i v oblastech se srovnatelnou mírou deprivace je vyšší míra kriminality v těch správních obvodech, které mají větší deficit demokracie (ačkoliv je třeba také poznamenat, že tato skutečnost může mít souvislost s vyšší mírou obměny obyvatelstva) (Fitzgerald, Stockdale a Hale 2002).

Individuální

V současnosti panuje shoda - v neposlední řadě v důsledku kohortových studií mezi mládeží v různých zemích, z nichž některé byly zahájeny před několika desetiletími - ohledně faktorů, které zvyšují pravděpodobnost, že mladí lidé začnou páchat násilnou trestnou činnost (Loeber a Farrington 1998, Lipsey a Derzon 1998, Graham 1988). Stále více se rovněž připouští názor, že pachatele je třeba spatřovat ve dvou rozsáhlých skupinách, lišících se jednak věkem a jednak závažností a trvalostí kriminálního chování.

První skupinu tvoří osoby, které byly ve velmi ranném věku vystaveny rizikovým faktorům a které začínají páchat trestnou činnost dříve. Vzorce jejich chování vykazují vyšší míru nezvladatelnosti než je obvyklé a je u nich též vyšší pravděpodobnost, že se budou dopouštět násilí stále vyšší intenzity. Druhou skupinu tvoří mnohem větší počet mladých lidí, kteří začínají páchat trestnou činnost v dospívání a často skupinově, přičemž - v závislosti na dalších faktorech, které v průběhu jejich života působí při přechodu z období dospívání do dospělosti - značná část této skupiny prostě z trestné činnosti „vyroste“ (Graham a Bowling 1995; Moffit 1993).

Mnoho faktorů, které zvyšují pravděpodobnost jejich zapojení do páchání trestné činnosti, jsou společné oběma skupinám a některé z nich jsou obzvlášť silně spojeny s násilnou kriminalitou. Ovšem relativní význam každého z faktorů se v závislosti na příslušné skupině může velmi lišit. Lipsey a Derzon (1998) vybrali seznam faktorů, které jsou nejtěsněji spojené se závažnou a násilnou kriminalitou mládeže, z meta-analýzy 66 zpráv o 34 nezávislých studiích, většinou amerických, ale též britských a skandinávských. Uspořádali je do dvou sloupců, aby ukázali různé způsoby, jimiž mohou rizikové faktory působit na „celoživotní“ a „pouze adolescenční“ pachatele.

„Predikátory“ závažné a násilné delikvence ve věku 15 - 25 let

Pořadí faktoru (řazeno podle významu)	„Celoživotní pachatelé“ (začátek ve věku 6-11 let)	„Adolescenční pachatelé“ (začátek ve věku 12-14 let)
1	Kriminalita obecně Zneužívání návykových látek	Sociální vazby Asociální vrstevníci
2	Pohlaví (mužské) Socioekonomický status rodiny Asociální rodiče	Kriminalita obecně
3	Agrese Etnikum	Agrese Přístup/výkon ve škole Duševní stav Vztahy rodič-dítě Fyzické násilí
4	Duševní stav Vztahy rodič-dítě Sociální vazby Problémové chování Přístup/výkon ve škole Zdravotní/fyzické IQ Další rodinné poměry	Asociální rodiče Trestné činy proti člověku Problémové chování IQ
5	Rozvrácený domov Zneužívající rodiče Asociální vrstevníci	Rozvrácený domov Socioekonomický status rodiny Zneužívající rodiče Další rodinné poměry Zneužívání návykových látek Etnikum

Lipseyho a Derzona 1998, str. 98

Jiné studie rovněž výslovně poukázaly na rannou zkušenost s fyzickou i psychickou viktimizací obecně (tj. nikoliv jednoduše v kontextu zneužívání ze strany rodičů) jako na rizikový faktor pro následnou kriminalitu (Flannery a Williams, 1999, Howell a Hawkins 1998, Satcher 2001, Pfeiffer 1998, Chinn 1996, Loeber a Farrington 1998, Blum a kol. 2003⁶).

⁶ Blum a kol. skutečně uvádějí, že v jejich studii „viktimizace byla nejsilnějším poznatkem spojeným s násilím mezi mládeží, a to u obou pohlaví“.

Především je třeba poznamenat, že se uvedený seznam věnuje převážně faktorům na *individuální* úrovni, zatímco jiní autoři uvádějí též další *environmentální* faktory, mezi nimiž obvykle připomínají řadu faktorů souvisejících s prostředím, jež byly zmíněny výše. Řada komentátorů rovněž zpochybňuje výše uvedené použití termínu „predikátory“. Patří mezi ně Lösel, který slučuje různé soubory faktorů - včetně faktorů ekonomických a faktorů souvisejících s prostředím, jakož i faktorů rodinných a osobnostních - do „modelu kumulovaných rizik v rozvoji trvalého asociálního chování“ (Lösel a Bender 2003). Model naznačuje vztah mezi různými seskupeními faktorů a zasazuje je do rámce „mezigeneračního přenosu“ („*intergenerational transmission*“), čímž podporuje názor, že tyto faktory a jejich vzájemné působení jsou dynamické. Zároveň ovšem Lösel netvrdí, že by byly determinující. Jako jiní autoři se vyvaruje názoru, že by byly prediktivní a zdůrazňuje též význam současného zohlednění „ochranných“ faktorů (viz níže). Neboť, jak upozorňuje s poukazem na analýzu Lipseyho a Derzona, 20 % dětí, jež byly identifikovány jako „ohrožené“, se ve skutečnosti nestalo závažnými delikventy, zatímco 16 % těch, u nichž bylo stanoveno, že ohroženy nejsou, se později závažně delikventními stalo.

Je tedy třeba stále ostražitosti vůči nebezpečí „etiketizace“ (Becker 1963, Lemert 1951) a s ní spojeného rizika předpovědi naplňující sebe samu. Na straně jedné může mít vystavení určitému souboru faktorů v dětství značně rozsáhlé důsledky pro fyzický i duševní prospěch mladého člověka. Tyto faktory mohou ovlivnit jeho dlouhodobé vzdělávací a pracovní vyhlídky, jeho možnosti založit stabilní dospělé vztahy a ve skutečnosti i jeho fyzické a duševní zdraví (Kelley a kol. 1997); ovšem nevedou *nezbytně* k páchání závažné násilné trestné činnosti proti jiným lidem, ačkoliv jsou spojeny se sebepoškočováním včetně sebevraždy (WHO 2002).⁷ Na straně druhé jednotlivci, kteří jsou z jakéhokoli z těchto důvodů teoreticky více ohroženi, mohou přesto zabránit některému či všem těmto nepříznivým důsledkům,

⁷ Současně s tím, jak roste míra násilí mezi mládeží, roste též míra sebevraždnosti mezi mladými lidmi. V roce 2000 tvořily sebevraždy více než pětinu úmrtí osob ve věku 15 - 24 let v Británii, což představuje 60 % nárůst od poloviny osmdesátých let. Míra je vyšší u mladých mužů, kde činí 16 na 100 000 v roce 2000, ve srovnání s 9 na 100 000 v roce 1974 (ONS 2002).

pokud jsou uvedené faktory v jejich životě kompenzovány jinými, pozitivnějšími vlivy (Beinart 2001). To znamená, že řada faktorů v případě konkrétního dítěte a mladého člověka rovněž významně ovlivňuje dlouhodobé výsledky pozitivním směrem, navzdory zjevně nepříznivým okolnostem. V procesu formulace příslušné strategie je proto nutno vzít v úvahu posilování ochranných faktorů stejně jako snižování rizik.

Žádná z uvedených námitek proti predikci ovšem nevyvrací nutnost účinné intervence. Lösel uzavírá:

„Ačkoliv stále máme pouze základní kauzální znalosti o komplikovaném vzájemném působení četných faktorů a domén, můžeme odvozovat důsledky pro preventivní praxi.“

Významné je, že nadále zdůrazňuje potřebu různých přístupů, které značně přesahují intervence orgánů systému trestní justice a výslovně varuje, že od žádné jednotlivé intervence nelze očekávat výsledek, pokud působí izolovaně.

„Zaprvé, existuje řada cílových oblastí pro prevenci, v nichž můžeme přerušit řetězovou reakci směřující k asociálnímu rozvoji. Zadruhé, cílové oblasti značně přesahují systém trestní justice a zahrnují například rodinu, zdravotnictví, vzdělávání, komunitu a další strategické oblasti. Zatřetí, protože roli při rozvoji delikventa může hrát tolik faktorů, nemůžeme očekávat větší efekt, pokud se preventivní programy věnují jen jedné určité oblasti. Začtvrté, obzvláště slibné mohou být multimodální programy, zasahující do více rizikových oblastí buď zároveň nebo postupně.“

(Lösel 2003)

Politické aspekty

Dosavadní reakce

Literatura uvádí pro oblast vývoje politické reakce na kriminalitu v 15 evropských státech v posledních letech obecně dva hlavní proudy. V mnoha zemích lze pozorovat oba současně, ovšem důraz a vzájemný poměr, v němž se uplatňují, se liší (pro přehled viz Pfeiffer 1998).⁸

Na jedné straně se jedná o nárůst punitivity, a to zejména nárůst míry užívání trestu odnětí svobody, což v řadě zemí vyžaduje další vězeňská zařízení (Kaiser 1997). Na straně druhé se významně rozvíjejí přístupy nejen ke zločinu, ale též k jeho prevenci. To zejména vyžaduje zvýšenou spolupráci mezi orgány trestní justice a dalšími relevantními institucemi, někdy i se zapojením dobrovolnických organizací. Mnoho takových opatření primárně působí na místní úrovni - např. ve specifických obcích.

Příklady stávajících způsobů politické reakce na násilí mezi mládeží jsou uvedeny v části této zprávy, která pojednává o průzkumu mezi korespondenty.

Potřeba komplexního přístupu

Jak uvádí Lösel v předcházející části, analýza příčin násilí mezi mládeží naznačuje, že žádný z přístupů sám problém násilí mezi mládeží nevyřeší; a tuto skutečnost zdůrazňují také jiní autoři, např. Flannery a Williams, v jejichž přehledu účinné prevence násilí mezi mládeží se uvádí:

„Nejúčinnější strategie jsou dlouhodobé, systematické v zacházení s mnoha rizikovými faktory na mnoha úrovních ... a jsou komplexní

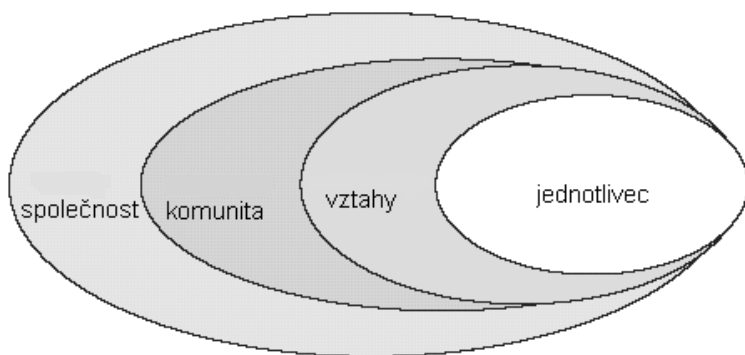
⁸ Některé prameny staví přímo do protikladu důraz na „spravedlivou odměnu“ („*just deserts*“) zejména v USA a Británii, a přístupy založené více na „sociální péči“ v jiných zemích (Huizinga 2003, Dünkel 2003), a některé docházejí až k zobecnění, že tyto rozdíly mohou souviset s rozdíly mezi justičními systémy, kde se liší adverzární od inkvizičního (Hackler 2003, Hanser a Caudill 2002).

v tom smyslu, že zahrnují jak všeobecné, tak i cílené intervence v *kontinuu* péče o mládež a rodiny.“

(1999, zvýraznění doplněno)

Vezmeme-li v úvahu všechny působící faktory a různé způsoby, jimiž se projevují v určitých oblastech, na skupinách i jednotlivcích, vyvstává potřeba přístupu, který je schopen zasáhnout faktory působící na všech různých „vnořených“ úrovních („*nested*“ *levels*), jež již byly zmíněny a jsou znázorněny na obrázku č. 1 níže.

Obrázek č. 1: Vnořené cíle intervence v oblasti násilí mezi mládeží

Upraveno podle „ekologického modelu pro pochopení násilí“ (WHO 2002)

To zároveň znamená, že intervence pravděpodobně nebudou úspěšné, pokud se zaměří pouze na problém násilí, a že řešení může spočívat v posilování ochranných faktorů stejně jako ve snižování rizik. Také zatímco obecné principy takové strategie mohou být jasné, může se způsob, jakým jsou převedeny do účinné praxe lišit v závislosti na konkrétní cílové skupině a oblasti, v níž jsou realizovány.

Je tedy zapotřebí přístupu, který je založen na modelu „ochrany veřejného zdraví“, zmiňovaném v mnohých pramenech. Přijetí přístupu ochrany veřejného zdraví při řešení jakéhokoliv problému znamená zabývat se jím současně na třech různých úrovních, přičemž zřejmým

cílem práce na každé z nich je *prevence* problému. Je tomu tak i na terciární úrovni, kde je bezprostředním cílem reakce na následky problému poté, co se objevil. Tři úrovně přístupu ochrany veřejného zdraví v této oblasti lze formulovat takto:

Primární prevence - všeobecné přístupy zaměřené na předcházení násilí dříve, než k němu dojde.

Sekundární prevence - přístupy zaměřené na ty osoby, u kterých je nejvyšší riziko viktimizace a páčání násilí.

Terciární prevence - přístupy zaměřené na osoby, které se již staly obětí či pachatelem násilí.

Komplexní strategie v rámci modelu ochrany veřejného zdraví

Prvky americké komplexní strategie*	Úroveň v rámci modelu ochrany veřejného zdraví
1. posilování rodin	Primární
2. podpora hlavních sociálních institucí	Primární
3. podpora preventivních strategií, zejména prostřednictvím opatření zahrnujících místní občany a zaměřením na nejohroženější mladé lidi	Sekundární
4. intervence u mládeže bezprostředně poté, co se poprvé dopustí delikventního chování, s co největším zapojením rodiny a hlavních sociálních institucí	Sekundární
5. vytvoření širokého spektra stupňovaných sankcí	Terciární
6. identifikace a kontrola malého segmentu nebezpečných, násilných a chronických mladistvých pachatelů, u kterých nebyla intervence účinná, a péče založená na komunitě, nespojená s odnětím svobody, a nápravné služby nabízené systémem soudnictví nad mládeží	Terciární

* Jak uvádí Chinn (1996). Pro podrobnosti viz Howell 1995.

Řešení problému násilí mezi mládeží vyžaduje komplexní strategii, přičemž je k dispozici velká nabídka možností výběru na každé ze tří úrovní modelu ochrany veřejného zdraví, na němž je založena (viz níže). Ačkoliv mnohé z těchto možností neprojdou testem přesného, vědeckého vyhodnocení, neznamená to, že nestojí za úvahu. Ve skutečnosti některé z možností, které se ukázaly být účinné v konkrétní době a v konkrétních podmínkách, nemusejí podobně efektivně fungovat ve specifických podmínkách určitého jednotlivého státu EU. To, „co funguje“ ve všech těchto státech, ovšem patrně závisí na následujícím:

- *komplexnost* strategie, narozdíl od jakékoliv jednotlivé složky v jejím rámci;
- míra, v níž je přizpůsobena zvláštní potřebám dané země a rozdílným podoblastem a skupinám, na které je konkrétně zaměřena; a
- účinnost, s jakou je realizována.

Poslední bod je *sine qua non* každé účinné politiky. Mohou existovat významné rozdíly v silných a slabých stránkách terénních pracovníků, kteří mají strategii uvést do praxe. Podobně budou existovat rozdíly ve formálních a neformálních pracovních vztazích mezi různými institucemi, jejichž spolupráce je nezbytná pro holistický přístup k mohým příčinám problému násilí mezi mládeží. Každá strategie bude muset vzít v co největší míře tyto skutečnosti v úvahu. Realizace má největší naději na úspěch tehdy, pokud využívá toho, co již funguje; neboť i ta nejpodloženější opatření mohou selhat, pokud jsou zcela cizí místním pracovním postupům nebo pokud závisejí na lidských a finančních zdrojích, jež prostě nejsou dostupné (Fitzgerald 2004).

Složky komplexní strategie

Ministerstvo spravedlnosti USA výslovně přijalo komplexní strategii, jejichž šest hlavních složek odráží „vnořený“ přístup, zmíněný v předchozí části. Odpovídají modelu ochrany veřejného zdraví, jak je patrné z tabulky uvedené výše. Z evropského pohledu působí tato strategie ve společnosti, která mnohem méně věří v postup státu při snižování jednoho z hlavních vlivů na násilí mezi mládeží - chudoby. Při nedostatku výslovného zaměření na snižování chudoby mohou být

strategie na snižování násilí vnímány jako zaměřené proti chudým lidem a neřešící příliš obtíže, kterým tito lidé čelí při ochraně svých rodin před újmou. V kontextu evropského sociálního modelu je pravděpodobnější, že komplexní strategie na snižování násilí bude zahrnovat výslovné úsilí o snižování chudoby a nerovnosti.

Komplexní strategie, založená na modelu ochrany veřejného zdraví, v zásadě zahrnuje dva hlavní prvky.

Na jedné straně bude zaměřena na prevenci násilné kriminality mezi mladými lidmi prostřednictvím řešení příčin (environmentálních, ekonomických, komunálních/sociálních, rodinných, individuálních atd.). Může to však činit jen do té míry, pokud jsou tyto příčiny ovlivnitelné strategickými opatřeními (ve smyslu nákladové efektivity a úcty k lidským právům). Hlavním cílem těchto opatření dále bude ochrana mladých lidí před celou *škálou* možných škod - nejen snižování rizika jejich kriminality. Zaměření prostředků úzce na snižování kriminality by pravděpodobně bylo z dlouhodobého hlediska kontraproduktivní, pokud by narušilo tyto širší cíle snižování škod. Bylo by to též velmi nespravedlivé vůči mladým lidem, kteří nepředstavují bezprostřední hrozbu ve smyslu páčání trestné činnosti, ale kterým může hrozit nějaká újma.

Na straně druhé bude muset účinně reagovat na trestnou činnost, jakmile k ní dojde, ve smyslu jejího odhalení a dalšího vhodného postupu. Vhodným postupem je v této souvislosti třeba chápat takový postup, který maximalizuje pravděpodobnost, že pachatel, jakmile bude jednou dopaden, již dále nebude recidivovat, ale další trestné činnosti se zdrží. Ačkoliv je nezbytné uznat potřeby obětí a zajistit důvěru veřejnosti, trestní opatření nemohou být ospravedlnitelná - a to i ve smyslu zájmu obětí - pokud ve svém důsledku ve skutečnosti recidivu zvyšují. V obou případech - před i po spáchání trestného činu - v rámci přístupu ochrany veřejného zdraví platí, že je důležité posilovat každý existující ochranný faktor (tj. posílit či zpevnit přirozené imunitní systémy). Zaměření výhradně na rizikové faktory může být ve skutečnosti kontraproduktivní - zejména vede-li to k „etiketizaci“, kdy jsou jednotlivci a jejich rodiny natolik stigmatizováni, že to činí prevenci jejich kriminality (či recidivy) obtížnější než kdy jindy.

Účinná opatření vůči násilí mezi mládeží

Literatura, analyzovaná pro účely této studie, obsahuje zvláštní případy různých typů opatření na každé ze tří úrovní modelu ochrany veřejného zdraví. Často je však uváděn kontrast mezi nedostatkem řádně vyhodnocených opatření v evropských zemích a mnohem bohatější americkou literaturou (Buckland 2001, van der Laand 2003). Komplexní a oficiální zpráva Hlavního lékaře Spojených států (*United States Surgeon General*) k problému násilí mezi mládeží, vycházející z celé řady vyhodnocených opatření, uvádí že:

„Jen málo stávajících programů prevence a intervence v oblasti násilí splňuje předpoklady Vzorového programu ...

U většiny programů prevence násilí, kriminality a užívání drog, jež se v současnosti realizují, *prostě neexistují poznatky ohledně účinnosti*.“
(Satcher 2001) zvýraznění doplněno

Standardy, vytvořené Hlavním lékařem, byly extrémně přísné a poměrně málo opatření se ukázalo být skutečně nefunkční. I mezi nimi se našly takové, které nefungovaly ve smyslu dosažení původních cílů, ovšem vykazaly nezamýšlené sekundární přínosy. Kupříkladu program DARE nebyl účinný při snižování míry užívání drog, ale zlepšil postoje mladých lidí ve vztahu k policii. Několik programů bylo klasifikováno jako nefunkční a prokazatelně škodlivé ve smyslu zjevně rostoucí kriminality (viz níže).

Jiní autoři, jako např. Lab (2004), silně volají po pružnějším přístupu a zpochybňují tvrzení, že „pouze skutečně experimentální modely splňují kritéria pro demonstraci účinnosti intervence“, neboť takový přístup ignoruje významný příspěvek situační prevence kriminality a neuznává roli lokálního partnerství, poněvadž je nelze jednoduše přizpůsobit takovému druhu vědeckého modelu. Labova zpráva proto vyjmenovává řadu projektů, jež by tvůrci strategií měli zvážit, a to přesto, že nevyhovují standardům vytvořeným Shermanem v jeho významné zprávě o prevenci kriminality z roku 1997. Neboť, jak

připouští i zpráva Hlavního lékaře, právě množství faktorů může vysvětlovat proč mnoho takových slibných přístupů nelze dosud označit za „fungující“ ve smyslu měřitelných výsledků v oblasti prevence násilí na všech třech úrovních modelu ochrany veřejného zdraví. Mezi nejdůležitější patří následující.

Některá opatření nejsou efektivně realizována z různých důvodů.

- Projekty mohou dobře fungovat ve zvláštních a velmi kontrolovaných podmínkách pilotních testů, ovšem jsou-li uplatněny v širším měřítku, výsledky mohou být mnohem méně působivé.
- Účinnost, s níž je každý program realizován, může být různá v závislosti na dávkování a/nebo trvání intervence stejně jako na jejím obsahu⁹; ovšem jeho kvalita bude v každém případě odrážet schopnosti osob odpovědných za jeho realizaci.
- Fungují v jedné oblasti, ale nejsou úspěšně převáděny do jiných.
- Mnoho projektů na místní úrovni pracuje se skupinami s velmi nízkým počtem členů pro účely statisticky spolehlivých výsledků.

Hlavní problém při plánování strategií „založených na poznatcích“ ve vztahu k dětem a mladým lidem je nicméně problém měření dlouhodobých dopadů. Některé intervence na terciární úrovni proto mohou vykazovat statisticky významné pokroky u cílové skupiny ve srovnání se skupinou kontrolní; ovšem následné (*follow-up*) studie mohou ukázat, že pokroky nebyly udrženy po delší dobu a/nebo že veškeré zjevné příznivé účinky ustaly, jakmile na mladé lidi přestalo dané opatření působit. A naopak, pokud mají opatření účinek v dlouhodobé perspektivě, lze to poznat pouze s takovým zpětným odstupem, který nemusí být příliš praktický pro účely rozvoje současné politiky.

⁹ V některých případech, jako je vyhodnocení Britských programů inkluze mládeže (British Youth Inclusion Programmes) (Mackie a kol. 2003), mohou být velmi marginální rozdíly v míře recidivy mezi intervenovanou a kontrolní skupinou pravděpodobně přičteny skutečnosti, že intervenovaná skupina měla prostě více času vyplněno strukturovaným programem činností. To vedlo k tomu, že její členové byli méně „dostupní“ pro páchání trestné činnosti a byla u nich menší pravděpodobnost, že se kriminality dopustí „z nudy“ (což je faktor často citovaný mladými lidmi v selfreportových studiích).

To představuje obzvlášť velký problém v případě primární prevence, neboť opatření úspěšná před dvaceti lety již nemusejí být vhodná pro ohrožené děti v současnosti¹⁰; a pro politiky představuje značné riziko investovat do projektů, u nichž lze, i když fungují, předpokládat, že se vyplatí až za dvacet let. Nicméně řada autorů upozorňuje na poznatky o tom, že základy závažného násilného chování v budoucnu jsou pravděpodobně pokládány v prvních dvou letech věku (Tremblay 1996, Pfeiffer 1998) (Tremblay 2004). Jednotlivci mohou být ovlivněni i v následných stádiích - zejména v době začátku školní docházky (Tolan 2001) a v době přechodu ze základní na střední školu (Fitzgerald, Stockdale a Hale 2003) - jakož i v reakci na události v jejich životě. Řada autorů však cituje práci společnosti Rand Corporation (Greenwood a kol. 1998) na důkaz tvrzení, že investice do intervence v raném věku se pravděpodobně z dlouhodobého hlediska vyplatí a následné intervence (tj. když se začnou projevovat problémy, jež mají kořeny v dětství) jsou stále nákladnější alternativou se stále nižšími šancemi na úspěch.

V další části uvádíme některé možnosti dostupné na každé ze tří úrovní intervence v rámci modelu ochrany veřejného zdraví. Všechny tyto možnosti vycházejí z naší literární studie, včetně naší vlastní dřívější práce. Je jich příliš mnoho, než aby bylo možno zacházet do detailů; a informace o vyhodnocení a výsledcích jsou v každém případě dostupné jen zřídka, zejména pokud jde o evropské iniciativy. Výběr zajímavých opatření je uveden v textových rámečcích v následujících třech oddílech, a to s uvedením míry, v níž byla vyhodnocena. V příloze této zprávy je uveden seznam dalších opatření s uvedením kontaktu, kde o nich lze získat další informace.

Jak již bylo uvedeno, intervence zaměřené výlučně na násilné chování jsou relativně vzácné, ovšem řada pramenů zdůrazňuje vzájemný vztah mezi násilím a jinými formami kriminality - ať již předcházející či souběžné. Proto byly do zprávy zahrnuty i odkazy na opatření, jež nejsou zaměřena specificky proti násilí, pokud se zdají být relevantní pro komplexní strategii boje proti násilí mezi mládeží.

¹⁰ Yoshikawa (1995) varoval, že Perryho předškolní program (Perry Pre-school programme), realizovaný v sedmdesátých letech, by nemusel mít stejný dopad v kontextu demografických, ekonomických a sociálních změn, ke kterým od té doby došlo, jako je např. změna v míře ekonomické aktivity žen.

Primární intervence

Primární opatření budou působit na řadě různých úrovní a zaměřují se na určité oblasti, komunity, rodiny a jednotlivce. Jsou významné zejména pro předcházení rozvoje násilného chování u skupiny s ranným počátkem (viz výše), u níž lze předpokládat závažnější trestnou činnost, zřejmě hůře ovlivnitelnou sekundárními a terciárními opatřeními.

V některých případech může mít opatření obecnou povahu. Kupříkladu k vytváření partnerství k ochraně mladých lidí obecně a/nebo k prevenci kriminality může docházet v každém státě či obci. V jiných případech se opatření zaměří primárně na oblasti, komunity, rodiny či děti, které jsou nejvíce ohroženy, přičemž tak mohou činit dvojím způsobem. Jednak přijetím postupného přístupu, takového, aby nejohroženější oblasti atd. dostaly koncentrovanější „dávku“¹¹ obecného opatření. Druhou možností je nasměrovat opatření *pouze* na oblasti atd. s nejvyšším rizikem.

Cílený přístup je zřetelněji nákladově efektivní; a někteří komentátoři dovozují, že obecná opatření nejsou oprávněná, a to zejména pokud snižují zdroje použitelné na cílená opatření. Rozhodování o tom jak a kam opatření nasměrovat ovšem vyvolává řadu důležitých otázek. Kromě výše zmíněného nebezpečí etiketizace mohou některé strategie prevence kriminality zaměřené na určitou oblast vyvolat účinky přesunu (*displacement*).¹² Rovněž kritéria výběru vyžadují pečlivé zvážení. V některých případech (viz výše) nemusejí být údaje, na nichž jsou tato kritéria založena, zcela věrohodné, a částečně z toho důvodu je rovněž důležité používat baterii relevantních měřítek jako podklad pro konečný výběr. Prostý výběr některé oblasti na základě průměrné míry deprivace, kupříkladu, může vyloučit oblasti, v nichž jsou vyšší jiné zvláštní druhy potřeb¹³; a to může dále vést k nespokojenosti, pokud se určité komunity či skupiny domnívají, že jiní dostávají zvláštní pomoc,

¹¹ Zřejmým příkladem je přidělení vyššího počtu policistů do oblastí s vysokou mírou kriminality, či zvyšování státních dávek rodinám s dětmi v závislosti na velikosti rodiny.

¹² Z tohoto důvodu Lab (op. cit.) trvá na tom, že by vyhodnocování mělo pravidelně zahrnovat snahu o měření případných účinků přesunu.

¹³ Tak Mackie a kol. (2003) uvádějí, že výběr oblastí pro Programy inkluze mládeže byl založen na mírách deprivace a z toho důvodu do nich nebylo zařazeno několik oblastí s vyšší mírou kriminality mládeže než byla v některých oblastech, jež z tohoto vedlejšího zdroje profitovaly.

kteřou oni sami potřebují stejně nebo více. Dále je v tomto kontextu rovněž významné, že tak jako je primární intervence patrně nejdůležitější v případech pachatelů s ranným počátkem kriminální kariéry, tito pachatelé se nesoustřeďují výlučně do určitých oblastí.

Opatření na úrovni *oblasti/městského obvodu* mohou zahrnovat následující.

- *Vytváření partnerství ke zlepšování spolupráce mezi relevantními institucemi.*

Je ovšem třeba zajistit, aby požadavky kladené na jednotlivé instituce při realizaci těchto partnerství nepřevážily přidanou hodnotu, kterou přinášejí v praxi. To je případ zejména oblastí, kde jsou místní partnerství hojně rozšířena a hlavní instituce (vzdělávání, sociální služby, zdravotní péče a policie) jsou zastoupeny v každém z nich, hlavně pokud mají požadavky kladené tím na jejich zdroje negativní dopad na jejich schopnost *samostatně* účinně reagovat na potřeby dětí, mladých lidí a jejich rodin.

- *Regenerační strategie a opatření na obnovu městských čtvrtí.*

Regenerace by měla zahrnovat místní obyvatele - zejména ve smyslu nabídky lepších pracovních příležitostí. Jejich fyzická podoba musí minimalizovat příležitosti ke zločinu a pozornost je třeba též věnovat sociálnímu mísení, k němuž přispějí, jakož i zabudování pojistek proti tomu, aby příchod zámožnějších obyvatel vedl k další exkluzi chudších obyvatel s oslabováním komunitních vazeb, jež mohou fungovat jako ochranné faktory.

- *Obecná opatření ke zlepšení soudržnosti a posilování komunity.*

Jedním z konkrétních příkladů tohoto přístupu je model Komunity jež se starají (*Communities That Care*) (Hawkins a kol. 1992), jenž byl přijat v řadě oblastí v evropských zemích jakož i ve Spojených státech (**textový rámeček 1**) a který - jako Komplexní strategie - vychází z lokálního auditu. Ovšem budování kapacity v rámci komunit může být rovněž součástí jiných širších programů, jako jsou programy na obnovu

městských čtvrtí či regenerační programy zmíněné výše. Je důležité zajistit, aby byl prvek prevence kriminality mládeže v tomto kontextu náležitě umístěn a rozvíjen. Obzvláště problematickým, ovšem nezbytným aspektem je schopnost řešit komunální konflikty na individuální i skupinové úrovni, zejména v oblastech s různorodým obyvatelstvem. Opatření, jež různé segmenty místní populace spojují dohromady okolo otázek obecného či společného zájmu, mohou být při překonávání předsudků obzvláště účinné (Jeffers, Hogget a Harrison 1996).

Rámeček 1: Komunity jež se starají (CTC)

CTC není jednorázovým opatřením, ale strategií vytvořenou pro zavedení v různých místních komunitách. Vypracovali ji Hawkins, Catalano a jejich spolupracovníci v roce 1992 a byla realizována ve všech amerických státech a pilotně testována v Anglii a Walesu, Skotsku a Nizozemí.

Je založena na vyhodnocení rizik a ochranných faktorů v životě dětí a mladých lidí. Postup je následující:

- Výběr oblastí pro intervenci
- Nábor a školení klíčových zástupců místních komunit pro dohled nad realizací
- Zřízení preventivní rady, která:
 - a) provádí místní vyhodnocení rizik a zdrojů v komunitě;
 - b) na jeho základě stanoví preventivní priority;
 - c) zohledňuje priority v akčním programu, založeném na vyzkoušených opatřeních, s využitím pracovních skupin složených z místních obyvatel, a podněcuje aktivitu prostřednictvím relevantních místních stran; a
 - d) vyhodnocuje výsledky ve srovnání s původním počátečním hodnocením.

Výsledky/vyhodnocení

Nadace Josepha Rowntree (*Joseph Rowntree Foundation*) financovala tři pilotní projekty CTC v Británii v roce 1998, a tyto

byly vyhodnocovány průběžně do roku 2003, přičemž měřítka byla nastavena především na zhodnocení změny v míře ohrožení mladých lidí v uvedených oblastech. Hodnocení zůstalo, pokud jde o dopad projektů, neprůkazné. Ohrožení se v jedné oblasti snížilo, ve druhé byly výsledky slibné, ovšem ve třetí nebyl pozorován žádný rozdíl. Není jistá míra, v níž tyto výsledky odrážejí rozdíly v realizaci programu a/nebo další faktory působící lokálně v téže době. V každém případě však bude jakýkoliv reálný dopad na mladé lidi zjevný po delší dobu.

Podrobnosti: www.jrf.org.uk

Až na několik málo výjimek (**textový rámeček 2**) literatura zpravidla ignoruje význam posilování místních politických struktur pro oblast prevence kriminality, ačkoliv v posledních letech např. ve Velké Británii rostou požadavky na místní úřady, aby s občany otázky zločinnosti konzultovaly, a to kupříkladu na základě zákona o trestné činnosti a narušování veřejného pořádku (*Crime and Disorder Act*) z roku 1998. Je nezbytné zajistit, aby se hlasu mladých lidí dostalo sluchu a aby se i jejich politické pravomoci prostřednictvím podobných iniciativ posilovaly. Jinak - zejména vzhledem k negativní pozornosti věnované mladým lidem jako problému v médiích i politických debatách - další represivní opatření a neúspěch při řešení místních problémů, jež sužují obzvláště je, mohou skutečně vyústit v nárůst násilí mezi mládeží.

Rámeček 2: Úloha „občanskosti“ („civic-ness“) v prevenci násilí mezi mládeží

Studie různých regionů v Itálii modelovala míru občanské uvědomělosti obyvatelstva ve vztahu k oficiálním trestním statistikám a rozsáhlému průzkumu viktimizace. Občanskost byla měřena prostřednictvím řady proměnných, jako je účast ve volbách, zapojení do politických/odborářských/občanských aktivit a placení daní, a výsledky byly analyzovány pro tři různá časová období - sedmdesátá, osmdesátá a devadesátá léta. Studie zjistila významný negativní vzájemný vztah s násilnou kriminalitou. Nebyl zjištěn

žádný rozdíl u kriminality mládeže obecně, ale bylo shledáno silné spojení s loupežemi, pokusy vraždy a vraždami spáchanými mladými lidmi. Studie též uvádí, že regiony s nejslabším pocitem občanské společnosti jsou rovněž těmi, v nichž občané nejméně důvěřují politickým institucím.

Autoři uzavírají:

„Kvalitní občanská společnost může vytvořit sociální konstrukci, v jejímž rámci lze vykonávat lepší a účinnější neformální kontrolu, přičemž se ukázalo, že tento druh kontroly je spojen s nižší mírou násilí.“

Pramen: Gatti, Tremblay a Larocque, 2003

● *Opatření založená na škole*

V uvedeném kontextu představuje zásadní komunitu škola. Řada studií zdůrazňuje v posledním desetiletí rostoucí povědomí o problému násilí na školách, a existují poznatky o tom, že problém viktimizace mladých lidí jinými mladými lidmi má často souvislost se školou (MORI 2003). Literatura vyjmenovává mnoho druhů intervence v boji s tímto problémem v kontextu školní komunity, z nichž některé jsou rovněž uvedeny níže v pasáži o „sekundární prevenci“. Mezi nejobvyklejší patří opatření proti šikaně (**textový rámeček 3**), ovšem další se pohybují od zaměstnávání dalšího personálu ke zlepšení celkové úrovně dohledu, přes celoškolní (*whole-school*) přístupy až ke zlepšování chování (včetně využití rozvoje mediačních schémat) a pomoci učitelům při zkvalitňování pedagogických metod (**textový rámeček 4**).

Rámeček 3: Strategie proti šikaně

„Celoškolní“ přístup k šikaně přijatý v Norsku na počátku devadesátých let byl rovněž využit v některých britských školách. Opatření zahrnuje:

- Poradenství a podporu učitelům.
- Poskytnutí zvláštního studijního materiálu.

- Zavedení zvláštních pravidel proti šikaně.
- Povzbuzování obětí k oznamování šikany.
- Zlepšený dohled v době přestávek.
- Zapojení rodičů.

Mezi uváděné výsledky patří snížení míry šikany včetně šikany násilné, a v případě Norska rovněž snížení protispolečenského chování a viktimizace i mimo školu.

Pramen: Olweus 1991; Pitts a Smith 1995

Rámeček 4: „Taakspel“ (Hra na úkoly, Task Game)

Taakspel, založená na osvědčené americké „hře na dobré chování“ („*Good Behavior Game*“), ovšem významně upravená, byla zavedena ve 13 školách v Rotterdamu a Amsterdamu. Žáci byli pro účast na této aktivitě vybráni se souhlasem jejich rodičů. Po proškolení učitelů byla na podzim roku 1999 zahájena Taakspel s 363 dětmi ze druhých tříd, přičemž dalších 303 dětí působilo jako kontrolní vzorek.

Žáci byli zapojeni do formulace třídních pravidel a následně rozděleni do týmů, které měly samy zajistit dodržování uvedených pravidel ve vlastním zájmu skupiny a za vzájemné podpory, s využitím pravidelného systému týmových odměn. Cílem je předcházet disruptivnímu chování (nepozornost/hyperaktivita, chování s opozičním vzdorem a poruchy chování). Děti byly na počátku rozděleny do tří skupin podle úrovně chování. V průběhu dvou let byl sledován pokrok s využitím standardních měřítek chování.

Výsledky: Ve srovnání s kontrolní skupinou bylo ve všech třech skupinách dosaženo významného zlepšení u dětí, které měly zpočátku mírné problémy. Chování dětí s největšími problémy se významně zlepšilo ve srovnání s jejich protějšky z kontrolní skupiny, jejichž chování se v průběhu oněch dvou let ve skutečnosti zhoršilo. Nicméně u 60 % žáků, jejichž chování bylo zpočátku bezproblémové, nebyl při žádném ze tří měření zjištěn žádný rozdíl.

Pramen/podrobnosti: Dr. AM van der Sar

Rozvoj partnerské spolupráce školy s rodiči a místním obyvatelstvem se rovněž pokládá za významný, ovšem školy také musejí být ochotny a schopny získávat od jiných institucí pomoc při podpoře dětí s určitými problémy (viz též Sekundární intervence). Mezi kontroverznější poznatky v tomto směru patří možná prospěšnost přidělování policistů do škol.

Zpráva Hlavního lékaře nicméně konkrétně uvádí tři přístupy založené na škole, které nefungují a mohou být v některých případech ve skutečnosti škodlivé. Jedná se o: poradenství ze strany vrstevníků (*peer-counselling*), mediace ze strany vrstevníků (*peer-mediation*) a využití vůdčích osobností z řad vrstevníků (*peer-leaders*); opakování ročníku žákem; a silně podporované DARE programy, jejichž cílem je odrazovat děti od užívání drog (Satcher 2001).

Opatření založená na rodině se na primární úrovni zaměřují zejména na intervence v raném věku.

- *Opatření zaměřená na rodiče*

Tato opatření se zaměřují zejména na matky a zahrnují cílenou předporodní péči těm, jejichž poměry nasvědčují tomu, že z jejich strany hrozí aktivní či pasivní poškození dětí v kritických prvních letech života. Mezi tyto skupiny patří například drogově závislé ženy a ženy ve věznicích, ale též ženy bez domova či prchající před domácím násilím. Obvyklejší jsou opatření související s následnými návštěvami a podporou po porodu (**textový rámeček 5**). Některé matky však mohou v průběhu života dítěte potřebovat rozdílné druhy podpory. Může se jednat o podporu při řešení jejich vlastních potřeb (například u těch, které jsou v době prvního porodu obzvláště mladé a potřebují následnou pomoc při dokončení studia a vstupu na pracovní trh), jakož i o pomoc s péčí o děti, jejichž chování je pro ně zvláště problémové.

Rámeček 5: Společný začátek (Starting Together)

Ve Spojených státech (Olds a kol. 1998) i jinde se objevila intenzivní cílená prenatální i postnatální opatření, zaměřená na předcházení psychosociálním problémům a zneužívání dětí, přičemž jejich účelem nebyla pouze prevence zneužívání dětí, ale též snižování míry asociálního a kriminálního chování v dospívání.

Společný začátek je obecní projekt spolupráce zahájený Nizozemským institutem sociální péče (*Netherlands Institute for Care and Welfare, NIZW*) v roce 2003 ve třech regionech a financovaný nizozemskou Organizací pro zdravotnický výzkum a rozvoj (*Organisation for Health Research and Development, ZonMw*). Jeho cílem je identifikovat potřeby rodičů s dětmi ve věku do dvou let a v nezbytné míře zasahovat za účelem předcházení psychosociálním problémům v raném dětství, jakož i agresi a delikvenci v období dospívání.

Čerstvé matky v zanedbaných městských obvodech s dětmi ve věku 6 - 8 týdnů jsou při jejich návštěvách zdravotnických zařízení posuzovány proškolenými zdravotními sestrami. Ty, které mají problémy, nebo u nichž jsou zjištěny vysoké rizikové faktory (jako jsou potíže v mezilidských vztazích, problémy s dluhy či sháněním zaměstnání), jsou následně navštěvovány v jejich bydlíštích a je pro ně připraven plán další podpory. Ve vhodných případech je jim přidělen „rodinný instruktor“ („*family coach*“), který jim má pomoci získat přístup k potřebným místním službám.

Projekt, v současnosti navržený jako kontrolovaný experiment, má umožnit vyhodnocení dopadů v rámci dlouhodobého, nejméně 15-tiletého sledování.

Pramen: E-mail:fg.ory@pg.tno.nl

Méně pozornosti je věnováno roli otců (možná proto, že studie obvykle uvádějí, že v rodině mladých delikventů mnohem častěji chybí otec). Otcové však mohou mít významný vliv na lepší či horší budoucí

vývoj svých dětí, přinejmenším jako vzory mužských rolí. V tomto směru mohou být důležitá konstruktivní opatření vůči mužům, kteří zneužívají své partnery, ale rovněž tak může být důležité aktivní povzbuzování mužů k zapojení do života jejich dětí, a to i když nežijí společně. To může samo o sobě snižovat riziko trestné činnosti, zejména mezi mladými otci, kteří nemají mnoho jiných vazeb na běžnou společnost.

Ještě před tím by měly školní osnovy poskytnout kvalitní rodičovskou výchovu, a to chlapcům i dívkám.

● *Opatření vůči malým dětem*

Kvalitní výchova v raném věku a poskytování dětské péče mají zásadní význam. I tam, kde je taková péče cílená, mohou být zapotřebí zvláštní opatření k zajištění toho, že z ní budou mít prospěch i ti nejpotřebnější - např. prostřednictvím terénní práce a využití tlumočnicků, jakož i monitorováním uživatelů příslušných zařízení.

Dále musí existovat systém, který zajistí, že nejpotřebnější děti budou identifikovány již v raném věku, jejich vývoj bude sledován a dostane se jim včasného přístupu k relevantním službám. Mezi rizikové faktory v tomto stadiu nepatří pouze nebezpečí poškození zdraví či zneužití, ale rovněž problémy v oblasti tělesného a duševního vývoje. Nejzřetelnější příležitostí k zachycení takových dětí je prostředí před- a poporodních služeb pro matky (viz výše), ovšem i jiné osoby (zaměstnanci předškolních zařízení a dětské pečovatelky) by měly mít v nezbytných případech možnost na ně upozornit.

Pro takové systémy je tedy nezbytná efektivní partnerská spolupráce, včetně včasné výměny informací mezi všemi relevantními partnery, a to ačkoliv to může vyvolávat citlivé otázky ohledně důvěrnosti. Dalším významným faktorem, který je při tvorbě takových systémů třeba vzít v úvahu, je skutečnost, že mezi nejohroženější děti budou patřit takové, jejichž život je narušován neustálým stěhováním. Z toho důvodu pouze lokální spolupráce neposkytne dostatečné pojistky. Je třeba udržovat spojení mezi systémy v různých oblastech. V praxi to může vyžadovat značné investice do kompatibilních informačních systémů v rámci

relevantních institucí a mezi nimi, pokud nemají ohrožené děti nadále propadávat síti různých úřadů, aby se nakonec objevily před orgány činnými v trestním řízení jako pachatelé.

- *Opatření vůči starším dětem a mladým lidem*

Mnohé z výše uvedených druhů opatření se týkají také starších dětí a mladých lidí, ovšem zvláštní zmínku je třeba věnovat potřebě dostupných a přístupných volnočasových aktivit, přiměřených věku, jako jsou školní kluby či péče o mládež po škole, o víkendech a o prázdninách. Informace o prevenci kriminality, včetně informací o nekonfrontačních způsobech zvládání výhrůžek, o užívání alkoholu a drog, jakož i realistické informace o bezpečnosti obecně, se s věkem stávají stále významnějšími (**textový rámeček 6**). Rovněž je důležité, že mladí lidé, kteří jsou oběťmi trestné činnosti a trpí i dalšími problémy, jež mohou zvyšovat nebezpečí, že začnou sami páchat trestnou činnost (jako je zkušenost s rozpadem rodiny či s jinou ztrátou), by měli mít možnost získat v případě potřeby přiměřenou podporu.

Rámeček 6: Podpora strategií alternativního myšlení
(Promoting Alternative Thinking Strategies, PATHS)

PATHS je americké školní opatření. Žáci základní školy od zahájení školní docházky až do 5. třídy podstupují třikrát týdně dvaceti- až třicetiminutové lekce zaměřené na emoční schopnosti (vyjádření, pochopení a řízení), sebeovládání, sociální schopnosti, pozitivní vztahy s vrstevníky a schopnost řešit mezilidské problémy.

Výsledky: Satcher hodnotí PATHS jako „slibný“ program a uvádí, že „vyhodnocení tohoto opatření ukázalo, že PATHS zlepšuje sebeovládání, chápání a přiznávání emocí, schopnost snášet nezdary, používání účinných postupů řešení konfliktů, uvažování a schopnost plánování, a má kladný vliv na problémy s chováním, např. agresivitou. U žáků se zvláštními potřebami PATHS rovněž významně snížil projevy úzkosti, deprese a sklíčenosti, a snížil problémy s chováním.“

Pramen: Satcher (2001)

Podrobnosti: Mark T. Greenberg
Dept of Human Development and Family Studies
College of Health and Human Development
Pennsylvania State University
110 Henderson Building
South University Park
PA 16802-6504

● *Další opatření*

V řadě případů bude zapotřebí celá škála různých přístupů, neboť problémy, jež mohou děti v tomto ranném stadiu vývoje nepříznivě ovlivnit, bývají složité. Nejohroženější děti mohou mít kupříkladu problémy s učením, jež jsou spojené s chudobou (např. nedostatečné bydlení), konflikty mezi rodiči (možná i včetně domácího násilí) a neadekvátní mateřskou péčí v důsledku deprese související s izolací a chudobou. To může být dále komplikováno tím, že se matka čerstvě přistěhovala do země, neovládá jazyk a neví, kam se obrátit o pomoc.

Někteří autoři proto tvrdí, že je zapotřebí vícesystémových (*multi-systemic*) přístupů (Borduin 1995). Ovšem možnosti účinné intervence tímto způsobem budou opět velice záviset na síle prostředí pro partnerskou spolupráci mezi relevantními institucemi a na existenci fungujícího překlenovacího systému k zajištění koordinace jejich práce s dětmi, mladými lidmi a jejich rodinami.

Sekundární intervence

Příklady sekundární intervence, uváděné v literatuře, pokrývají stejné body jako intervence primární - tj. místní lokality, komunity, rodiny a jednotlivce - ovšem zaměřují se konkrétněji na riziko zapojení mladých lidí do páchání trestné činnosti, včetně pravděpodobnosti násilí. Obzvláště citlivá je v kontextu sekundární intervence otázka etiketizace. Řada autorů - zejména v případech opatření vůči rodinám a jednotlivcům - zdůrazňuje význam jejich zapojení spíše dobrovolně

než nuceně, a to takovým způsobem, který minimalizuje riziko stigmatizace.¹⁴ Jedním z přístupů, který tomuto riziku brání a který je na sekundární úrovni obzvlášť významný, ačkoliv je literaturou obecně poněkud přehlížený, je situační prevence kriminality.

Situační prevence kriminality

Účinná prevence kriminality v kontextu násilí poskytuje řadu různých druhů možností jak snižovat příležitosti k násilí či minimalizovat jeho následky, pokud již k němu dochází. Patří mezi ně například: úprava předmětů, jež se stávají předmětem krádeže (např. mobilní telefony), aby byly po krádeži nepoužitelné; výběr takových stavebních materiálů a projektů, které brání vandalismu; a používání plastových či speciálně upravených sklenic a lahví namísto tradičních skleněných v situacích, kde větší počet osob konzumuje alkohol.

Některá opatření situační prevence kriminality se zaměřují na konkrétní oblasti a osoby a jsou uvedena níže v této části. Jejich účinná realizace často závisí na veřejnosti, takže je o ní též zmínka v pasáži o komunálních opatřeních. Je však třeba věnovat pozornost zajištění toho, aby situační prevence kriminality nevedla prostě jen k přesunu trestné činnosti, a každé vyhodnocení musí tuto skutečnost sledovat.

Úroveň oblasti/městské čtvrti

- Zákazy v určité oblasti mohou snížit pravděpodobnost násilí a různým způsobem se používají na:
 - Pití alkoholu na veřejnosti
 - Nošení zbraní
 - Shromažďování lidí (ať již se shromažďují neformálně nebo např. k účasti na organizované demonstraci)
 - Osoby, jejichž přítomnost může vést k násilí.

¹⁴ U některých opatření se tudíž např. ukazuje, že míra účasti je vyšší tehdy, pokud se činnost odehrává v neutrálním prostředí, využívaném všeobecně (například škola).

Při ukládání podobných zákazů je třeba brát v úvahu nejen lidská práva a občanské svobody, ale též zhodnocení rizika souvisejícího s vynucováním zákazu a pravděpodobnost přesunu násilí.

- *Intenzivní policejní činnost*, včetně používání i jiných veřejných či soukromých uniformovaných zaměstnanců, může v zárodku snižovat pravděpodobnost vypuknutí násilí.
- *Využití kamerových systémů (CCTV)* v potenciálně problémových místech je stále v řadě zemí kontroverzní, ovšem v USA a Británii je v současnosti všeobecně přijímáno jako prostředek odrazující od násilí i jako užitečný zdroj informací usnadňujících dopadení osob, které se na něm podílejí.

Úroveň komunity

- *Kampaně proti kriminalitě* mohou obecně zapojit veřejnost mnoha různými způsoby.

Propagační iniciativy mohou mít podobu od opatření na zvýšení povědomí veřejnosti o způsobech ochrany před krádežemi, přes povzbuzování k oznamování případů domácího násilí, až po kampaně, jež mají přesvědčit občany, aby oznamovali případy násilí (např. umožněním anonymního oznámení a výslovným ujištěním o důvěrném režimu takové informace).

Dostupnost zvláštních grantů může veřejnost (jako celek či individuálně) motivovat k přijetí postupů situační prevence kriminality, od označování majetku až k instalaci poplašného zařízení a kamerových systémů.

- *Komunální partnerství* v boji proti zločinu rovněž může přispět k soudržnosti komunity.

Jednotliví občané a podnikatelský sektor mohou být též povzbuzováni ke spolupráci s policií při řešení problémů jako je protispolečenské chování a obchodování s drogami v dané oblasti. Komerční sektor se může rovněž zapojit do opatření na zajištění větší bezpečnosti

volnočasových aktivit mladých lidí (viz níže), zatímco místní dobrovolnické skupiny mohou hrát též roli při poskytování alternativních programů pro mladé lidi, u nichž je riziko zapojení do páchání trestné činnosti (**textový rámeček 7**).

Rámeček 7: Podpora bezpečnosti a pracovních příležitostí s partnery ze soukromého sektoru

Dánská rada pro prevenci kriminality (*Danish Crime Prevention Council*) spolupracuje se soukromým sektorem při podpoře bezpečnosti mezi mladými lidmi a při zlepšování pracovních příležitostí těch nejpotřebnějších:

V roce 2001 zavedl Útvar Rady pro prevenci násilí společně připravené směrnice pro bary a koncesované provozovny, jež mají optimalizovat noční bezpečnost mladých lidí i personálu. Současně vydal „Průvodce pro pořadatele oslav“ (*„Guide to Party Organisers“*), o způsobech, jak organizovat oslavy, aby bylo zabráněno konfliktům a násilí.

Rada v roce 2001 vypracovala kampaň, jež měla přimět zaměstnavatele přijmout sociální odpovědnost a nabídnout marginalizovaným mladým lidem příležitost k novému začátku. Uznala, že zaměstnavatelé potřebují pomoc, že příslušné programy musejí být založeny na vzájemné dohodě s mladými lidmi a že by výsledky měly být sledovány. Proto poskytla podpůrné vedení, podrobnosti o zdrojích informací a příležitosti k výměně zkušeností, jako např. prostřednictvím webových stránek (www.uij.dk).

Pramen/podrobnosti: www.crimeprev.dk

- Pro sekundární intervenci jsou zvláště významným předmětem zájmu skupiny mladých lidí ve společnosti.

Sekundární intervence může směřovat vůči skupinám mladých lidí jakožto nejpravděpodobnějším obětem násilné trestné činnosti, i jako

jejím nejpravděpodobnějším pachatelům. Informace o tom, jak si zajistit bezpečnost ve velkých skupinách, kde může docházet k násilí, jsou obzvlášť důležité pro teenagery, což platí i o schopnosti odolat tlaku vrstevníků, který může riziko zvyšovat (**textový rámeček 8**).

Rámeček 8: Návik životních dovedností (Life Skills Training, LST)

LST je americká intervence zaměřená na prevenci či snižování míry užívání nelegálních drog a alkoholu formou poskytnutí možnosti mladým lidem učinit poučené rozhodnutí a vytvořit si schopnost odolat konzumaci drog, tabáku a alkoholu. Program je zaměřen na studenty středních či nižších stupňů střední školy, přičemž zahájení probíhá ve stupních 6 a 7 a doplňující lekce v dalších dvou letech, a mohou jej vést učitelé či starší studenti. Osnova má tři hlavní složky: schopnost sebeovládání, sociální dovednosti a informace a dovednosti týkající se specificky užívání drog. Používá se řada metod, jako jsou instruktáže, demonstrace, zpětná vazba, upevňování znalostí a praktiká cvičení.

Výsledky: Vyhodnocení ukazuje, že program může vést k ukončení užívání tabáku, marihuany a alkoholu. Kromě toho patří mezi dlouhodobé dopady účasti na Náviku životních dovedností nižší riziko užívání více drog, pravidelného kuřáctví a zneužívání těkavých látek, narkotik a halucinogenů. Účinky programu se však bez doplňujících lekcí vytrácejí.

Prameny: Satcher (2001); Flinnery a Williams (1999)

Účinky protirasistických opatření vůči mladým lidem nejsou dostatečně zdokumentovány, ovšem literatura uvádí zajímavé příklady strategií prevence násilí při fotbalových zápasech (**textový rámeček 9**).¹⁵

¹⁵ Nedávné rozhovory s fotbalisty tmavé pleti ostatně naznačují, že došlo k významnému zlepšení chování fanoušků v Británii (přinejmenším v tomto směru), možná v důsledku kampaně „Vykopejme rasismus z fotbalu“ („Kick Racism Out of Football“), jež usilovala o aktivní zapojení klubů či o zavedení zvláštní legislativy zakazující rasistické skandování, příp. o obojí.

Rámeček 9: Opatření na prevenci fotbalového chuligánství

Výzkum problematiky fotbalového chuligánství, financovaný německým federálním ministerstvem vnitra, zkoumal tento problém z pohledu akademických odborníků, policie a soukromých bezpečnostních služeb, fotbalových klubů a fanklubů, jakož i vzorku 33 fotbalových chuligánů. Na žádost o navržení opatření na prevenci chuligánství se všechny strany (včetně samotných chuligánů) shodly na balíku opatření (i když panovaly určité rozdíly ve významu, jaký jednotliví účastníci přiznávali jednotlivým složkám balíku). Tato opatření lze rozdělit do těchto skupin:

- Policejní a justiční opatření (12 položek, přičemž nejvýše hodnocené bylo sledování policejními specialisty a operativní komunikace mezi všemi rozhodujícími institucemi)
- Organizační a bezpečnostní opatření (7 položek, z nichž nejvýše bylo oddělení fanoušků soupeřících týmů na stadionu i mimo něj)
- Opatření v oblasti fanoušků a sociální práce (3 položky, z nichž nejvýše bylo zvýšení finanční podpory pro projekty fanoušků).

Pramen: Lösel a kol (2001)

Až dosud ovšem většina projektů, zaměřených specificky na gangy jako na skupinu, nevykázala významnější účinnost. V každém případě je třeba mít na paměti, že americká zkušenost s gangy nemusí být relevantní na případy různých druhů skupin mladých lidí v Evropě, které se tímto termínem v současnosti označují. Efektivní práce s jednotlivými mladými lidmi však musí často počítat s rolí delikventních vrstevníků vyskytujících se v jejich okolí (ať již jsou tyto vztahy určitým způsobem formalizovány či nikoliv), neboť se jedná o společný faktor velké části kriminality dospívajících osob.

● *Sekundární intervence založené na škole jsou obzvláště důležité vzhledem k :*

- a) poznatkům o rozsahu, v jakém stále více dochází k násilí na středních školách; a

- b) dopadům nedokončeného vzdělání na životní příležitosti mladých lidí a na související riziko trestné činnosti.

Účinné intervence bývají často cílenějšími verzemi školních strategií na primární úrovni, neboť ty školy, které nevytvářejí bezpečné a podpůrné prostředí mohou samy aktivně přispívat k problému násilí mezi mládeží. Prospěšné může být, pokud jsou ve škole zakořeněny přístupy mediace a restorativní justice, ačkoliv výzkum zatím přesvědčivě nedokázal významný pozitivní účinek na jednotlivé mladé lidi s problémovým chováním.

V případech, kdy lze na základě chování mladého člověka usuzovat, že je obzvlášť ohrožen, může škola využít celé řady opatření a v ideálním případě do celého tohoto procesu zapojit i jeho rodiče (k tomu nejsnáze dochází tam, kde je zapojení rodičů pro danou školu normou). Pokud je namístě vyloučit mladého člověka ze školy, je třeba zajistit, aby se mu dostalo přiměřeného náhradního vzdělání. V méně extrémních případech mohou pomoci poradenské programy. Americké studie zejména zdůrazňují hodnotu motivování mladých lidí, aby ve škole zůstali.

Nejvýznamnější rolí, kterou může škola v rámci sekundární prevence hrát, je nicméně poskytování služeb jiných institucí, pokud specializovaná pomoc není dosud na místě dostupná (**textový rámeček 10**).

Rámeček 10: Poskytování školních služeb

Ministerstvo školství, vycházející z toho, že školy nemohou řešit problémy spojené se sociální exkluzí a vícenásobným znevýhodněním, a s tím spojenou kriminalitou, zahájilo v Anglii a Walesu pilotní projekty na zjištění jak nejlépe zavést multiinstitucionální přístupy založené na samotných školách. Školský zákon z roku 2002 (*Education Act 2002*) světil vedení škol pravomoci k poskytování komunálních služeb a prostředků s využitím školy jako základny. S podporou místních úřadů byly

zahájeny předváděcí projekty „rozšířené školy“ („*extended school*“), a to nejprve ve třech oblastech, k nimž byly připojeny další od školního roku 2002/2003. Na základě americké zkušenosti, že žádný model nevyhovuje všem školám, se rozsah poskytovaných služeb liší, přičemž může zahrnovat různé kombinace těchto činností:

- Doplňující školní program pro žáky
- Služby pro veřejnost
- Služby pro malé děti
- Služby pro rodiny/rodiče
- Spojení na jiné instituce a
- Otevřená/specializovaná zařízení

Vyhodnocení v současnosti provádí Národní nadace pro výzkum ve vzdělání (*National Foundation for Educational Research*), <http://www.nfer.ac.uk/>. Podobný přístup se již využívá v USA, ačkoliv se pro něj používá více označení (obvykle „školy s plným servisem“, „*full service schools*“). Literatura ovšem upozorňuje, že by neměl být zaváděn pouze jediný model či plán. Často tato iniciativa vychází zdola, když odráží klíčovou roli škol ve středu místní komunity.

Ve školním prostředí lze rovněž využít prostředky situační prevence kriminality, jako jsou detektory kovu v případech, kdy panují obavy z nošení nožů mezi žáky.

Rodina/jednotlivec

● *Rodiče*

I když by školy měly zapojovat rodiče do řešení problémů s chováním, na jejichž základě lze jejich děti označit za „ohrožené“, rodiče si sami již mohou být vědomi problémů s chováním dítěte doma a řada z nich bude potřebovat pomoc a podporu. Je třeba zajistit aby věděli, kam se o takovou pomoc mohou obrátit, a aby se jim jí dostalo. Některé prameny zdůrazňují význam toho, aby byl tento druh podpory poskytován na dobrovolném základě (**textový rámeček 11**).

Rámeček 11: Podpora rodičů mladých lidí, kteří spáchali trestný čin nebo u nichž toto riziko existuje

Německý zákon o péči o mládež z roku 1990 (*Juvenile Welfare Act 1990*) dává lidem s rodičovskými problémy právo získat pomoc, ovšem nemohou být nuceni ji vyhledat (v závažných případech, kdy jsou děti ohroženy, mohou být např. umístěny do pěstounské péče - ovšem pouze na základě nařízení soudce civilního soudu). (Dünkel, 2001)

V Anglii může soud uložit rodičům mladých lidí absolvování rodičovských kursů v Týmech pro kriminalitu mládeže (*Youth Offending Teams*). Většina rodičů, kteří tyto kursy podstupují, tak však činí dobrovolně. Tříleté vyhodnocení těchto rodičovských programů v období let 1999 - 2001 ukazuje, že programy zahájilo téměř 3000 rodičů a pěstounů, z nichž se dvě třetiny účastnily dobrovolně a nikoliv na základě nařízení soudu. Vyplývá z něj, že systém, který upřednostňuje skutečně dobrovolnou cestu, ovšem mající v zásobě příkaz k rodičovství (*Parenting Order*) pro případy, kdy k dobrovolnému zapojení nedojde, může být přijatelnější pro poskytovatele péče rodinám, činitele ovlivňující názory jiných i samotné rodiče. To by pomohlo snižovat počáteční překážky aktivní účasti na programu, vyplývající z obav rodičů po obdržení soudního nařízení, a minimalizovat počet rodičů vtažených do systému trestní justice.

● *Mladí lidé*

Stále panují určité rozpory ohledně možnosti identifikovat mladé lidi, u kterých je největší riziko trestné činnosti. Na jedné straně Farrington v roce 1997 uvádí:

„Násilnou i nenásilnou trestnou činnost lze v současnosti předvídat mnohem přesněji, než je obecně známo. Není obtížné identifikovat vysoce rizikové kategorie osob ve věku 8 - 10 let, u nichž je zvýšené riziko (třikrát či čtyřikrát vyšší než u zbytku), že se stanou pachatelé trestné činnosti.“

Na straně druhé Le Blanc v témže roce tvrdí:

„... je třeba vykonat ještě mnoho odborné práce, než budeme schopni vytvořit odpovídající třídící instrumenty k identifikaci potenciálních pachatelů. Některé třídící strategie a instrumenty jsou slibné, ovšem žádné nelze doporučit politikům a pracovníkům v praxi k okamžitému použití.“

Sekundární intervence bez identifikace ohrožených mladých lidí není nicméně možná a jsou k dispozici osvědčená měřítka k posuzování těch, kteří nastoupí intervenční programy. Je také možné měřit míru určitého problémového chování oproti průměru a sledovat zda se stav v průběhu intervence mění. Kupříkladu v rámci níže uvedeného projektu „Darebáci“ („*Sallywags*“) bylo využito Eybergova katalogu dětského chování (*Child Behaviour Inventory*) spolu s Abidinovým katalogem rodičovského stresu (*Parent Stress Inventory*) a Rutterovou škálou rodič/učitel (*Parent/Teacher Scale*) (upravený Rutter). Jiné studie citují další příklady psychometrických testů a některé programy a instituce pracující s mladými lidmi vyvinuly vlastní standardní měřítka (viz též v části Terciární).

V některých případech se mladí lidé pokládají jednotlivě za „ohrožené“ v důsledku jejich chování, ať již doma, ve škole, nebo proto, že do školy nedochází. V těchto případech je nezbytný vhodný zachytný systém a přístup k takovému druhu pomoci, který je s ohledem na potřeby mladého člověka nejvhodnější. Může se jednat o zvládání hněvu, pomoc při studiu, pomoc s problémy týkajícími se duševního stavu a drog, jakož i o postupy založené na účasti celé rodiny, jako jsou rodinné konference (**textový rámeček 12**).

Rámeček 12: Projekt rodinné intervence „Darebáci“ („*Sallywags*“)

Projekt „Darebáci“ byl jedním z několika nových lokálních projektů, financovaných anglickým ministerstvem zdravotnictví prostřednictvím jeho Služby pro duševní zdraví dětí a dospívajících (*Children and Adolescent Mental Health Service*). Zaměřen byl na

děti ve věku 3 - 7 let, které jejich chování již uvedlo do nebezpečí vyloučení ze školy, studijního neúspěchu či sociální izolace. Projektový tým byl složen z pracovníků různého profesního zaměření, kteří spolupracovali s rodiči a školami na intervenčním programu, který byl stanoven pro každé dítě zvlášť na základě zhodnocení jeho potřeb a potřeb rodičů a učitelů. Potřeby byly komplexní a jejich kombinace se u jednotlivých rodin lišila. Každý program však zahrnoval:

- individuální program pro každé dítě včetně stanovení hlavních cílů, jichž mělo být během 6 měsíců dosaženo;
- zvláštního pomocného pracovníka přiděleného každému dítěti a jeho rodině za účelem podpory realizace programu v domácím a školním prostředí, který s dítětem trávil denně 3 hodiny doma a 5 hodin ve škole;
- spojení mezi různými prostředími a zapojenými osobami;
- 12 dvouhodinových setkání místní rodičovské skupiny;
- mimoškolní program pro děti/rodiče v rozsahu 15 hodin týdně;
- v případech potřeby kontakt na místní poskytovatele služeb a jejich koordinaci.

Výsledky: U dětí došlo ke statisticky významnému snížení problémů s emocemi a chováním doma i ve škole, které trvalo i 6 měsíců po ukončení intervence. U rodičů došlo k významnému zlepšení míry stresu z rodičovství a program naplnil jejich potřeby praktických znalostí a dovedností ke zvládnutí chování jejich dětí, přičemž se jim dostalo dostatečné podpory k převedení nových znalostí do praxe. Spojení domova a školy zlepšilo komunikaci a vzájemné pochopení mezi rodiči a učiteli, což vedlo ke komplexnějšímu pochopení dítěte a účinnější reakci na jeho chování, neboť rodiče, učitelé a pomocní pracovníci se shodli na cílech a spolupracovali na jejich splnění v rámci jednotného postupu.

Pramen: Lovering a Caldwell 2003

Zvláštní problémy vznikají, pokud chování mladých lidí přitáhne pozornost systému trestní justice v situacích, kde nejsou vhodná opatření na terciární úrovni. Může se jednat o chování, které by

opravňovalo terciární intervenci, pokud by se jednalo o starší osoby, nebo pokud by se takto chovaly v jiné zemi. Názory se v této věci různí, ovšem řada komentátorů jako např. Huizinga ve své srovnávací studii amerických a německých přístupů (op. cit. 2003) tvrdí, že odklon od formálních opatření trestní justice může spíše vést k upuštění od dalšího takového jednání (**textový rámeček 13**).

Rámeček 13: Odklony

V Nizozemí jsou děti do 12 let věku, které se dopustí násilných a závažných trestných činů, obvykle ohlášeny Radě pro péči a ochranu dítěte (*Council of Child Care and Protection*) a řízení může vést k vydání civilního příkazu k ochraně (*civil protection order*). Jeho obsahem může být opatření, které v některých případech trvá i několik let. Kromě toho může policie od roku 1999 zařadit dítě do 12 let věku, které spáchalo drobný delikt, do programu „Stop“.

Ačkoliv „Stop“ není trestním opatřením, dohlíží na program státní zástupce. Se souhlasem rodičů se v rámci programu vyučuje morálnímu uvažování a mladí lidé jsou zapojeni do různých činností, jež se týkají jejich provinění, jako např. psaní omluvných dopisů a účast ve vhodných hrách pro nácvik rolí. Každý rok je do programu zařazováno přes 1000 mladých lidí.

*Prameny: Van der Laan 2001
Van den Hoogen-Saleh 2000
Klooster a kol. 2003*

Rozporuplnější jsou opatření, jež proaktivně identifikují ohrožené mladé lidi a vyčleňují je pro účely sekundární intervence, zejména pokud jsou založena na více různých institucích sdílejících informace, které jednotlivě uchovávají o takových mladých lidech a jejich rodinách. Obvykle služba spočívá v nabídce doplňkových aktivit a možností zábavy, i když může také obsahovat určitý přístup ke službám či programům přizpůsobeným individuálním potřebám.

Zpráva Hlavního lékaře zdůrazňuje význam sekundárních opatření a uvádí, že „Programy, jež se zaměřují na rodiny vysoce ohrožených dětí patří v oblasti prevence násilí mezi nejúčinnější.“ Výslovně však varuje:

„Programy, jež mají za cíl přesměrovat vysoce ohroženou mládež ke konvenčním činnostem, zahrnují rekreační, rehabilitační a volnočasové aktivity, jako např. populární program Půlnoční basketbal (Midnight Basketball). Programy zaměřené na změnu norem skupiny vrstevníků se obecně snaží přeměnit mládežnické gangy na neškodné kluby. Ve skutečnosti však takové programy nemají žádné výsledky, nebo dokonce zhoršují delikventní chování související s gangy.“

(Satcher 2001)

Nicméně v případě některých opatření, která hodnotil, zjistil tak jako i jiné studie, že některé jednorázové iniciativy jako jsou programy pobytu v divočině, nebo prostě nabídka aktivit pro mladé lidi po dobu letních prázdnin, mohou být účinné (**textový rámeček 14**).

Rámeček 14: Projekt „Výkop“ („Kick“) - sportem proti kriminalitě

„Výkop“ byl zahájen v různých oblastech Berlína za účelem prevence kriminality mládeže prostřednictvím příležitostí k zapojení do sportovních aktivit, kombinovaných se sociálně pedagogickou intervencí (individuální a skupinové poradenství a vedení v různých otázkách, pomoc při vytváření podpůrné sítě předáváním informací o dalších relevantních institucích). Mohli se ho zúčastnit všichni mladí lidé z dané oblasti, včetně pachatelů trestné činnosti či těch, u nichž toto riziko existuje. Kromě sportu byly po dobu jednoho roku ve městě organizovány různé společenské aktivity (např. streetballové večery, výlety, karneval atd.).

Výsledky: Zúčastnilo se přibližně 40 % mladých lidí evidovaných policií a program byl všeobecně přijímán. Opatření bylo obzvlášť účinné u mladých lidí, kteří se zapojili v dřívější fázi své kriminální kariéry (ačkoliv zapojit recidivisty bylo obtížnější).

Pramen: www.lsb-berlin.net/sjb/sjb.cfm

A konečně, některé z neúčinnějších sekundárních programů kombinují přístupy na všech výše uvedených úrovních, což vyhovuje potřebě komplexního přístupu (**textový rámeček 15**).

Rámeček 15: Vícenásobné intervence

Společným úsilím k zítřejší odměně (*Striving Together to Achieve Rewarding Tomorrows, CASASTART*) byl dříve znám pod názvem Ohrožené děti (*Children At Risk, CAR*). Je zaměřen na ohroženou mládež ve věku 11 až 13 let v těžce zanedbaných městských čtvrtích USA a má osm hlavních složek, které se týkají celé řady základních faktorů, jež mohou posilovat ochranné mechanismy v okolí mladých lidí - zesílená policejní činnost a vynucování zákona v komunitě; případové vedení pro mládež a rodiny; opatření trestní justice a soudnictví nad mládeží; služby pro rodiny; mimoškolní a letní aktivity; vzdělávací služby; školení; a motivační pobídky pro účast na studiu.

Výsledky: Vyhodnocení ukazují pozitivní účinky v oblasti upouštění od užívání startovacích drog, násilné kriminality a obchodování s drogami, přičemž tyto účinky trvají až jeden rok po ukončení účasti.

Terciární prevence

Zatímco se značná část literatury o terciární intervenci zabývá účinností (či jinými aspekty) jednotlivých trestů, menší pozornost je věnována téměř stejně významné otázce postpenitenciární péče. Při výkonu trestu totiž mladí lidé mohou být skutečně chráněni před rizikem v důsledku: vedlejšího vlivu odborníků, kteří se na případu podílejí; skutečnosti, že výkon dozorovaných alternativních trestů zabírá čas a tím snižuje příležitosti k páčání trestné činnosti; a fyzického vyjmutí z prostředí a skupin, kde k trestné činnosti dochází, v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Jakmile jsou tyto ochranné mechanismy na konci výkonu trestu odstraněny, vystoupí znovu do

popředí rizikové faktory, zejména tehdy, pokud se mladí lidé prostě jen vrací do stejného prostředí, ve které začalo jejich kriminální chování. Prokazatelně je to jeden z důvodů proč některá opatření, jež přinášejí v průběhu výkonu trestu významné výsledky nemají žádný znatelný dopad na míru recidivy.

Přístup Komplexní strategie, spočívající v postupných sankcích upřednostňuje v nejvyšší možné míře tresty nespojené s odnětím svobody. Mnoho autorů stále silně obhajuje v první řadě odklony, přestože se politický tlak v mnoha zemích nedávno přesunul směrem k formálním opatřením. Ačkoliv není k dispozici definitivní důkaz ve prospěch jednoho či druhého přístupu, zpráva Hlavního lékaře výslovně uvádí, že

„Residenční programy, opatření realizovaná v psychiatrických či nápravných zařízeních, jsou také jen malým příslibem pro snižování následné kriminality a násilí delikventní mládeže. Ačkoliv některé residenční programy mají zřejmě na mládež pozitivní účinky po dobu pobytu v prostředí zařízení, výzkum trvale potvrzuje, že jakmile jsou mladí lidé propuštěni, tyto účinky zmizí.

(Satcher 2001)

Zdůrazňuje rovněž, že krátkodobé přísné postihy („*short, sharp shocks*“) se ukázaly být nefunkční a v některých případech spíše zvyšující riziko recidivy. „Výcvikové tábory“ („*boot camps*“) a programy jako „přímé zastrašování“ („*scared straight*“) („v jejichž rámci se očekává, že krátká setkání s vězni, kteří popisují brutalitu vězeňského života, nebo krátkodobé umístění do věznice budou šokovat či odstrašovat mládež od trestné činnosti) mají v tomto směru podobné výsledky. Jiným přístupem s podobně negativními účinky je provádění řízení s mladými lidmi, kteří jsou pachateli závažné trestné činnosti, před soudy pro dospělé.

Vzniká obecná shoda v tom, že mezi nejúčinnější tresty patří opatření v co největší míře přizpůsobená potřebám jednotlivců. To je obzvláště důležité v případě pachatelů závažné trestné činnosti a/nebo recidivistů (mezi něž patří i mladí lidé odsouzení za násilné trestné činy), jejichž potřeby bývají různorodé a složité. Hlavní lékař tedy cituje dva případy

slibných,, přístupů, které v této souvislosti jasně vyčnívají. Jedním je využití intenzivního dohledu nad pachateli závažné trestné činnosti bez odnětí svobody; a druhým je „obrácený“ („*wraparound*“) přístup, v jehož rámci jsou „komplexní služby“ přizpůsobeny jednotlivým mladým lidem, narozdíl od snahy přizpůsobit mládež předem určeným a pevně daným programům,,.

Tato shoda ohledně potřeby různorodosti přístupů se odráží v literatuře týkající se terciární prevence na každé z úrovní uváděných v souvislosti s primární a sekundární intervencí, a jejich vzájemný vztah je prokazatelně v tomto kontextu ještě důležitější. Zřetelně slibná opatření mohou selhávat ani ne tak proto, že by byla vnitřně chybná, ale protože jejich dopad je omezován absencí dalších místních služeb nebo negativními faktory v pachatelově okolí, které mají být řešeny jinými opatřeními.

Úroveň oblasti/městské čtvrti

- *Partnerství mezi jednotlivými institucemi*

Partnerství za účelem prevence kriminality mládeže musejí rozšířit svoji působnost i na zajištění vhodných služeb pro mladé lidi, kteří byli odsouzeni za trestný čin. Trvalým problémem je v tomto kontextu dostupnost odpovídajícího ubytování, zejména v případech mladých lidí, kteří nemohou žít se svými rodinami, ovšem některé studie spolupráce institucí pracujících s mladými pachateli rovněž ukázaly slabiny v zajištění zdravotní péče a vzdělávání.

Efektivní partnerství je rovněž nezbytné tam, kde jsou odsouzení mladí lidé pod určitou formou dohledu, aby byla zajištěna informovanost příslušných institucí o jakýchkoliv změnách, jež by mohly mít význam pro účely jejich co nejrychlejší reakce.

- *Vylučovací opatření (Exclusionary measures)*

Zákazy a domácí vězení mohou být v některých případech vhodné k tomu, aby pachatele zbavily příležitostí k páchání trestné činnosti.

Mohou být vynucovány prostředky elektronického dohledu, včetně využití „náramků“. Ačkoliv používání těchto opatření je stále sporné a při jejich implementaci se již objevily první obtíže, mohou být jedinečně účinným způsobem sledování pohybu lidí, kteří by jinak byli uvězněni. Nedávná zpráva o intenzivním dohledu však uvádí, že vyšší podíl mladých lidí v programu, kteří byli prostě vybaveni náramkem (narozdíl od sledování jinými způsoby), program nedokončilo z důvodu spáchání dalšího trestného činu v jeho průběhu.

„Poznatky naznačují, že v některých mladých pachatelích náramek vzbuzuje odpor a nepřátelství, patrně posiluje protispolečenské postoje a může zvyšovat pravděpodobnost další trestné činnosti ... Zdá se, že je účinnější a pro mladé lidi přijatelnější, pokud je jeho použití spojeno se sledováním prostřednictvím člověka - jinými slovy, elektronické sledování kombinované s lidským (tváří v tvář) prvkem.

(Youth Justice Board 2004)

Úroveň komunity

- *Zapojení veřejnosti do procesu ukládání a výkonu trestu*

Zástupci místních obyvatel mohou být aktivně zapojeni do procesu úsilí o snížení recidivy dvěma hlavními způsoby. Jednak prostřednictvím zapojení občanů do právního procesu, v jehož rámci se stanoví způsob zacházení s mladým člověkem v reakci na jeho trestnou činnost (**textový rámeček 16**). Druhým způsobem je aktivní účast na výkonu řady alternativních trestů (viz též níže), včetně komunálních programů odškodňování (*community reparation schemes*).

Rámeček 16: Účast veřejnosti v porotách po vydání „příkazu k předání“ („referral order“)

Zákon o soudnictví nad mládeží a důkazech v trestním řízení z roku 1999 (*Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999*) zavedl příkazy k

předání pro osoby ve věku 10 - 17 let, které byly poprvé odsouzeny a vinu přiznaly. Na základě příkazu jsou předány porotě pro mladé pachatele (*youth offender panel, YOP*), která by měla být fórem bez formálnosti soudního řízení, kde by mladý pachatel, jeho rodina a ve vhodných případech i oběť posuzovali okolnosti trestného činu a jeho následky pro oběť, a poté uzavřeli „dohodu“ s mladým pachatelem, jejímž obsahem by bylo i odškodnění oběti a/nebo společnosti. Nejméně dva členové porot, které odpovídají za sledování, zda pachatel plní příkaz, jsou vybíráni z řad místních obyvatel.

Příkaz byl poprvé zaveden v rámci pilotních projektů v roce 2000 a v roce 2002 byl rozšířen na celonárodní úroveň.

Výsledky: Tři čtvrtiny členů porot z řad občanů, dotazovaných v rámci vyhodnocení pilotních projektů, vyjádřily přesvědčení, že měly silný vliv na výsledky jednání porot.

Pramen: Newburn a kol. 2002

● *Role škol*

Jakmile se mladí lidé ve školním věku dopustí trestné činnosti, objevují se v literatuře zmínky o roli škol, přičemž pokud k tomu dochází, pak často v negativním světle. Významná nezávislá studie nového systému soudnictví nad mládeží v Anglii a Walesu zjistila, že vzdělávací systém plní svůj závazek k meziresortní spolupráci v Týmech pro kriminalitu mládeže (YOTs) hůře než ostatní partneři, neboť úkoly vzdělávacího systému se méně „shodují“ s úkoly YOTs - tj. prevence kriminality mládeže a práce s mladými pachateli za účelem snižování rizika recidivy. Jiné studie dále ukázaly, že navzdory významu vzdělání pro budoucnost mladých pachatelů je obtížné dostat je zpět do systému formálního vzdělávání, a to přinejmenším zčásti z toho důvodu, že sami mladí pachatelé upřednostňují získávání vzdělání *mimo* hlavní proud.¹⁶

¹⁶ To může do určité míry odrážet velmi nízkou průměrnou úroveň schopnosti číst, psát a počítat, a vyšší míru problémů s učením, které se typicky vyskytují v této skupině, jakož i potřebu znalosti určitého jazyka v případech nových přistěhovalců. Dokonce i tam, kde obecné základní a střední v očích většinových vrstevníků.

Úroveň rodiny/jednotlivce

Práce s rodinami často bývá významnou složkou účinných programů zacházení s jednotlivými mladými pachateli, ať už vzhledem k tomu, že rodinné vztahy významně přispěly k jejich trestné činnosti, nebo prostě proto, že rodiny mohou hrát klíčovou roli při zajištění úspěšného výkonu trestu a bývají hlavním zdrojem pokračující podpory po výkonu trestu. Práce s rodinami může též přinášet přidanou hodnotu tam, kde zároveň snižuje riziko kriminality sourozenců pachatele.

1) Rodiče a další rodinní příslušníci

● *Alternativní rodiny*

V některých případech mohou mít mladí pachatelé bližší vztahy s jinými rodinnými příslušníky a/nebo s dospělými, kteří nejsou jejich biologickými rodiči, takže bývá vhodné do práce s nimi aktivně zapojit tyto osoby. V jiných případech bývá při zajištění úspěšného výkonu trestu účinné umístění do řádně vyškolených a zabezpečených náhradních rodin (**textový rámeček 17**).

Rámeček 17: Pěstounská péče

Pěstounská péče s multidimenzionálním zacházením (*Multidimensional Treatment Foster Care*) se zaměřuje na mládež s historií opakovaného a závažného kriminálního chování jako alternativa trestu odnětí svobody, skupinové či residenční péče, anebo hospitalizace. Je založena na vědeckých poznatcích, podle nichž péče založená na komunitě je u takových mladých lidí úspěšnější než residenční péče. Pěstounské rodiny jsou zvláštním způsobem vybírány, školeny a kontrolovány, aby nabídly mladým lidem péči a intenzivní dohled doma, ve škole a v komunitě. Program současně nabízí rodičovské kursy a další služby biologickým rodinám těchto mladých lidí, pomáhá zlepšovat rodinné vztahy a snižovat delikvenci poté, co se vrátí domů. Mladí lidé účastníci se programu rovněž proházejí terapií zaměřenou na řízení chování

a dovednosti, jakož i vazbu na komunitu koordinující kontakty mezi vedoucími daného případu a ostatními zainteresovanými osobami.

Výsledky: Hodnocení ukazují, že Pěstounská péče s multidimenzionálním zacházením může u účastníků v porovnání s kontrolním vzorkem snižovat počet dní ve výkonu trestu odnětí svobody, celkovou míru trestu odnětí svobody, užívání drog a míru nedokončení programu, a to během prvních 12 měsíců po ukončení péče. Může rovněž urychlit umístění mladých lidí do méně restriktivního, komunitního prostředí.

Pramen: Satcher 2001

Podrobnosti: Dr Patricia Chamberlain
Oregon Social Learning Center
207 East 5th Street Suite 202

- *Složená opatření založená na rodině*

Tam, kde k trestné činnosti významně přispěly problémy v rodině, bývají problémy komplexní a vícevrstevné. Na rodičích je možno vyžadovat, aby se účastnili programů, týkajících se chování jejich dětí (např. prostřednictvím příkazu k rodičovství v Anglii a Walesu), ovšem takové programy nebývají účinné, pokud neberou v úvahu rozmanitost působících potřeb, včetně zprostředkování služeb specialistů či ve vhodných případech předání jiným institucím (**textový rámeček 18**).

Rámeček 18: Vícesystémová rodinná péče

Funkcionální rodinná terapie (*Functional Family Therapy, FFT*) je opatření sekundární i terciární povahy, které je zaměřeno na mladé lidi ve věku mezi 11 a 18 lety, kteří jsou ohroženi nebo u nichž se již projevuje kriminalita, násilí, zneužívání návykových látek a poruchy chování, jako je chování s opozičním vzdorem či disruptivní chování. Intenzita péče, kterou mladí lidé a jejich rodiny dostávají, vychází z míry jejich potřeb, přičemž problémy jsou řešeny v jednotlivých fázích, jimiž jsou zapojení (ke snížení rizika předčasného ukončení), motivace (ke změně nerealistických postojů a chování), hodnocení

(k objasnění mezilidských vztahů a chování), změna chování (např. nácvik dovedností pro mládež a rodiče) a generalizace (v jejímž rámci se individuálně pracuje na případu za účelem zajistit, aby byly nabyté dovednosti využity k uspokojování specifických potřeb rodiny).

Program v různých prostředích realizuje řada osob, jako jsou poloprofesionálové pracující pod dohledem, školení probační úředníci a různí odborníci z oblasti duševního zdraví. Společně mohou účinně řešit poruchy chování a problémy se zneužíváním alkoholu a jiných drog.

Výsledky: FFT snižuje potřebu restriktivnějších, nákladných služeb a další sociální péče. Vyhodnocení ukazují snížení nápadu problémů, jež byly původně řešeny, jakož i snížení podílu mladých lidí, kteří se následně dostávají do systému trestní justice pro dospělé. Ve dvou testech nejenže se ukázala nižší míra recidivy mezi účastníky oproti kontrolnímu vzorku, ale objevily se i poznatky o difuzním efektu (*diffusion effect*): mezi druhým a třetím rokem po ukončení programu mělo méně sourozenců účastníků záznam v rejstříku trestů.

Pramen: Satcher 2001

Podrobnosti: James F. Alexander, Ph.D.

University of Utah

Department of Psychology, SBS 502

Salt Lake City

UT 84121

● *Rodinná podpora mladých lidí ve výkonu trestu odnětí svobody*

Pro mladé lidi, odsouzené k trestu spojenému s odnětím svobody, je obzvláště důležité udržování rodinných vazeb, které též může mít významný dopad na pravděpodobnost, že se po propuštění již další kriminality zdrží. V ideálním případě to znamená zajistit, aby byli umístěni někam, kde mohou být snadno navštěvováni, ovšem zejména v případech problematických rodinných vztahů mohou být účinné též výstupní (pre-release) programy a kursy, jež takové problémy řeší s účastí rodinných příslušníků (**textový rámeček 19**).

Rámeček 19: Přenos získaných dovedností *(Le Transfert des Acquis)*

Tento program byl zahájen vládou státu Quebec a stal se předmětem výzkumu. Je zaměřen na mladé pachatele umístěné v příslušných zařízeních, kteří si zachovali rodinné vazby a u nichž se předpokládá, že se po propuštění vrátí k rodině. Jak pachatelé tak jejich rodiny však mívají rozličné problémy, jež přispěly k delikventnímu chování. Přenos získaných dovedností je program, pracující s oběma stranami (tj. s mladými pachateli i s rodinami, k nimž se vrátí), který má společně dohodnuté cíle a zahrnuje řadu podpůrných opatření. Pokrok v kontaktu mezi mladým člověkem a jeho rodinou je postupně sledován až do okamžiku propuštění.

Výsledky: Počet mladých účastníků byl relativně malý (40), ovšem při srovnání s kontrolní skupinou byly shledány podstatně vyšší šance na úspěšnou reintegraci ve skupině, která prošla programem.

Pramen: Béguin a Adam (2001)

2) Jednotliví mladí pachatelé

● *Posouzení potřeb*

K posouzení zvláštních problémů a potřeb mladých lidí, kteří se dopouštějí trestné činnosti, jsou zapotřebí účinné, standardní instrumenty pro:

- posouzení míry rizika, které představují;
- určení nejvhodnějšího druhu sankce (v rámci možností připadajících v úvahu s ohledem na jejich trestný čin a minulost);
- přijetí řady opatření v rámci trestu, která nejlépe zohlední příčiny jejich kriminálního chování a taková, u nichž lze nejspíše očekávat příslušnou reakci;
- zjištění pokroku v průběhu výkonu trestu a v případě potřeby i po něm (např. dojde-li k recidivě).

K dispozici je řada standardních psychometrických testů, které mohou být pro tyto účely vhodné (viz výše). Může však být zapotřebí širšího přístupu, jaký představuje formulář „Aktiva“ („Asset“), používaný Týmy pro kriminalitu mládeže v Anglii a Walesu.

● *Kombinovaná opatření*

Účinné „obrácené“ („wraparound“) programy založené na takovém úvodním posouzení uznávají, že některá opatření mohou u jedné mladé osoby fungovat, zatímco u druhé nikoliv, a to i když byly odsouzeny za podobné trestné činy srovnatelné závažnosti. To může platit např. pro programy mediace, komunitního odškodnění a restorativní justice, jež jsou silně obhajovány řadou autorů a stále více přijímány jako oficiální strategie. Poznatky o jejich účinnosti jsou však nejisté. Úspěch je často měřen spíše ve smyslu uspokojení zúčastněných osob než výsledky v oblasti recidivy. Pokud jsou z některého hlediska pokládány za úspěšné, může to odrážet skutečnost, že mohou být realizovány především tehdy, pokud jsou další zainteresované strany motivovány se účastnit.

Zároveň žádná jednotlivá složka jakéhokoli programu patrně nebude úspěšná sama o sobě a některé mohou být i kontraproduktivní, pokud pouze zvyšují informovanost a očekávání, ovšem mladý člověk následně není schopen podle toho jednat. Patří sem příprava na zaměstnání (kupříkladu nácvik psaní žádostí o zaměstnání a přijímacích pohovorů) když mladý člověk nemůže najít práci; a může to být i důvodem, proč se obecné poradenství pokládá za neúčinné v porovnání s konkrétnějšími klinickými či jinými opatřeními zaměřenými na chování (**textový rámeček 20**). Zvláštní programy na zvládání hněvu a takové, které učí sociálním dovednostem, jež umožní mladým lidem lépe jednat s ostatními, bývají často zmiňovány v kontextu programů na snižování násilné kriminality, a to na sekundární i terciární úrovni. Pachatelé však patrně mají také jiné potřeby (přístup k protidrogové léčbě nebo doučování) a kombinace se budou u jednotlivých osob lišit.

Rámeček 20: Vicesystémové přístupy *(Multi-systemic approaches)*

Vicesystémová terapie (MST) je program intenzivní péče založený na rodině a komunitě, jehož cílem je řešení více různých určujících faktorů protispolečenského chování zároveň. Funguje prostřednictvím sítě vzájemně propojených systémů pokrývajících jednu nebo více z následujících oblastí: jednotlivce, rodina, vrstevníci, škola a čtvrť. Zaměřuje se na rodiny s dětmi v systému soudnictví nad mládeží, jež se dopouštějí násilí, zneužívají návykové látky či jsou vícenásobnými pachatelé trestné činnosti, a kterým hrozí umístění mimo domov. Prostřednictvím modelu založeného na domově jsou poskytovány čtyři druhy služeb: strategická rodinná terapie, strukturální rodinná terapie, behaviorální rodičovské školení a kognitivně-behaviorální terapie. Ačkoliv intenzita služeb zcela závisí na potřebách konkrétního jednotlivce a rodiny, v průměru je rodině v rámci MST poskytnuto 60 hodin přímých služeb po dobu 4 měsíců.

Výsledky: Ve srovnání s kontrolní skupinou: u pachatelů závažné trestné činnosti se ukázalo snížení dlouhodobé míry opětovného zadržení, snížení míry umisťování mimo domov, zlepšení ve fungování rodiny; a u zúčastněných mladých lidí došlo ke snížení problémů v oblasti duševního zdraví.

Podrobnosti: Scott W. Henggeler, Ph.D.
Medical University of South Carolina
Department of Psychiatry and Behavioral Sciences
Annex III, 171 Ashley Avenue
Charleston, SC 29425-0742

● *Postpenitenciární podpora*

Výkon trestu by neměl být zaměřen jen na zvyšování osobní schopnosti mladého člověka odolat budoucím příležitostem k trestné činnosti, ale též na hlavní prvky jeho/jejího prostředí snižováním

rizikových a posilování ochranných faktorů. Výše již byly uvedeny příklady týkající se rodinných vztahů, zejména v kontextu propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Kromě toho se v literatuře (včetně oficiálních směrnic)¹⁷ doporučuje přijetí systematického přístupu k postpenitenciární podpoře. To se týká zejména případů propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, ovšem může to platit též obecněji. Může se obecně jednat o:

- zajištění ubytování, vzdělání/odborné přípravy či zaměstnání
- zajištění stálého přístupu k programům jako jsou ve vhodných případech protidrogová či protialkoholní léčba nebo psychiatrické služby
- přidělení vedoucího či poradce.

Závěr

Narozdíl od názoru přijímaného před deseti či dvaceti lety, že v oblasti násilné kriminality mládeže „nic“ nefunguje, nabízí dnes literatura v tomto směru řadu slibných opatření. Řada z nich sama o sobě nevykazuje velké výsledky a skutečným problémem je zajistit, aby případné účinky trvaly dostatečně dlouhou dobu od ukončení intervence, a to bez ohledu na faktory, které se v životě účastníků mohou později projevit. Nejspíše budou opatření účinná ve zájemné kombinaci, přičemž nejúčinnější kombinace se budou nutně lišit v závislosti na kontextu, v němž budou realizovány, a na konkrétních potřebách zúčastněných mladých lidí.

Účinná prevence má zásadní význam a jistě může být nákladově efektivnější než opatření vůči mladým lidem poté, co se již trestné činnosti dopustili (Greenwood a kol. 1998). Ovšem i opatření vůči mladým pachatelům nejzávažnější násilné trestné činnosti mohou přinést výsledky. Podstatné je nepokládat uvedené dva přístupy za alternativy, ale za vzájemně závislé prvky v rámci komplexního přístupu k problému, založenému na modelu ochrany veřejného zdraví.

¹⁷ Viz např. publikaci Rady pro soudnictví nad mládeží (Youth Justice Board) z roku 2003: „Obnovení pořádku: hlavní prvky účinné praxe“ („Resettlement: key elements of effective practice“) a zprávy Úřadu pro soudnictví nad mládeží (Office of Juvenile Justice) o Programu intenzivní následné péče (Intensive Aftercare Program).

Statistika trendů v oblasti násilí mezi mládeží

Shrnutí

Je složité ze statistických pramenů s jistotou určit trendy v oblasti násilí mezi mládeží. Různí autoři mají různé názory na otázku, zda se problém násilí mezi mládeží zvyšuje či nikoliv. Ti, kteří se domnívají, že se *jedná* o problém, se mohou dále lišit v názoru na to, zda je míra nárůstu podstatně vyšší než činí nárůst kriminality celkově.

V širokém smyslu slova však níže uvedené statistické poznatky, jakož i změny základních politických, sociálních a ekonomických trendů, jež jsou popsány v literární studii, znemožňují předpoklad, že by jakýkoliv zjevný nárůst byl pouze jevem spojeným se způsobem evidence či výsledkem „rozšiřování sítě“ („*net widening*“) ze strany policie a politických činitelů. Takže násilí mezi mládeží v Evropě v posledních dvaceti letech roste.

Aktuální míra nárůstu je velmi nejistá a jakýkoliv předpoklad v tomto směru se musí vypořádat se čtyřmi námitkami:

1. Násilí zahrnuje různá jednání, jež se mohou v různých případech měnit.
2. Trendy v oblasti násilí mezi mládeží nejsou v jednotlivých oblastech a skupinách stejné.
3. Registrované statistické údaje nemusejí přesně odrážet úroveň násilí, ke kterému skutečně dochází.
4. Vnímání narůstajícího problému násilí mezi mládeží se může prohlubovat nezávisle na jakékoliv změně jeho skutečné úrovně.

Problémy analýzy vývoje v oblasti násilí mezi mládeží v Evropě

Zaprvé, koncept násilí zahrnuje různá jednání, jež se mohou v různých případech měnit. A postupy při oznamování a evidenci se mohou měnit každý jiným způsobem. V naší níže uvedené diskusi jsme se zaměřili na skutky násilí, agrese a výhrůžek, tak jak jsou zachyceny v průzkumech a oficiálních záznamech. Patří sem tedy tak odlišná jednání, jako jsou vražda, napadení, loupež, znásilnění a jiné sexuální trestné činy.

Zadruhé, změny v oblasti násilí mezi mládeží nejsou v jednotlivých oblastech a skupinách stejné. Vzhledem k tomu, co je již známo o faktorech v životě jednotlivců, které u nich zvyšují možnost zapojení do násilné aktivity, není překvapující zjištění, že určité skupiny a určité oblasti jsou postiženy více než jiné.

Například:

- Průměrný celostátní nárůst násilí může být významně zvýšen silně lokalizovanými problémy, ovšem současně mohou celostátní údaje bagatelizovat rozsah problému na regionální či místní úrovni.
- Úhrnné celostátní údaje pro určité etnické skupiny mohou poskytnout zavádějící obraz. Jakákoliv skupina, jež je disproporcionálně mladá a chudá bude vykazovat vyšší míru kriminality. To platí zejména v případech, kdy jsou takové skupiny soustředěny v nejpostiženějších oblastech. I když svou roli mohou hrát i jiné faktory (viz níže), hlavními činiteli jsou obvykle socioekonomický a profesní status, kombinovaný s místem bydliště a skutečností, že větší část skupiny je v nejpříhodnějším věku pro páčání trestné činnosti.

Třetí hlavní okruh námitek se týká přesnosti, s níž registrované statistické údaje odrážejí problém násilí v životě běžných občanů. Bez ohledu na stálý problém rozdílu mezi počtem skutečných případů a počtem případů oznámených úřadům, mnoho pramenů (např. Pfeiffer 1998) uvádí, že celkové údaje mohou být v posledních letech nadhodnocovány v důsledku řady faktorů, např.:

- změn v oblasti skutečností, které jsou ve statistikách vykazovány, například v důsledku snížení věkové hranice trestní odpovědnosti či přesunu příslušnosti ve věcech soudnictví nad mládeží mezi jednotlivými institucemi;
- tlaku na příslušné instituce vytvářet komplexnější evidence;
- vyšší formálností opatření vůči problému (což může být dále posilováno větší dostupností alternativních sankcí nespojených s odnětím svobody).

A konečně vnímání násilí mezi mládeží jako problému se rovněž do určité míry vyvíjí nezávisle na jeho skutečném nárůstu. Toto vnímání vzniká jako výsledek interakce mezi mediálním obrazem, veřejným míněním a zvýšeným politickým zájmem o problém (Estrada 2001, Estrada 2004, Wacquant 1999). To může samo o sobě přispět k inflačním faktorům uvedeným výše.

Využití údajů k určení trendů v oblasti násilí mezi mládeží

Felipe Estrada (1999) napsal, že ideální popis trendů v oblasti násilí mezi mládeží by:

- využíval všechny dostupné statistiky (oficiální evidence, jakož i selfreportové a viktimizační studie);
- využíval ty statistiky, které „leží ‚blíže‘ trestnému činu“ (např. spíše počty trestných činů oznámených policii než počty odsouzených);
- využíval statistické údaje o identifikovaných (podezřelých) pachatelích;
- uváděl trendy pro různé druhy trestné činnosti;
- přinášel informace o vnitrostátních diskusích o trendech kriminality.

V údajích, které přinášíme níže, jsme se snažili uvedená doporučení respektovat. Využíváme data z oficiálních evidencí i ze selfreportových viktimizačních průzkumů za účelem určení spolehlivosti trendů, jež z obou typů dat vyplývají. Uvádíme údaje pro různé druhy násilí. Použili jsme data různě „vzdálená“ od trestného činu (tj. selfreporty, oznámení policii, podezřelí pachatelé, odsouzení). Uvedeme

a srovnáme trendy mezi různými skupinami zemí místo toho, abychom srovnávali absolutní registrované údaje mezi jednotlivými zeměmi. Trendy by tak měly být přesnější, neboť budou méně ovlivněny rozdíly v metodách evidence mezi různými zeměmi a v rámci jednotlivých zemí v různých časových obdobích. Informace o vnitrostátních diskusích o trendech kriminality jsou uvedeny v kapitole o korespondenci s místními odborníky.

Uvádíme data jak pro těch patnáct států, které byly členy Evropské unie ke 30. dubnu 2004, tak pro deset zemí, které se k Unii připojily následující den. Nejlépe dostupné jsou u nich údaje za období let 1989 až 2000. U některých zemí také uvádíme neaktuálnější data.

Oficiální statistiky

Pramenem oficiálních statistických údajů, které zde uvádíme, jsou dvě vydání *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* (Council of Europe, 1999, 2003). Obsahují údaje za období let 1990 - 1995 a 1994 - 2000. Pro roky, v nichž se obě vydání překrývají (1994 a 1995), jsme použili vydání z roku 2003. Autoři *Sourcebook* uvádějí podrobnosti o procesu srovnávání těchto statistických údajů a nezbytná upozornění týkající se jejich interpretace. Navzdory těmto varováním se domníváme, že údaje nabízejí zajímavý pohled na oficiální statistiky o registrované kriminalitě.

Dřívější výzkum si všímal míry kriminality v jednotlivých zemích (Barclay, Tavares a Siddique, 2001; Lamon, 2002). Za účelem uvedení dat za celou Evropskou unii (rozdělenou na nové a dosavadní členy) jsme použili údaje uvedené v *Sourcebook* k výpočtu indexů počtu odsouzení a trestných činů na 100.000 obyvatel, a to pro různé trestné činy v těchto dvou skupinách zemí.¹⁸ Zařadili jsme čtyři z pěti druhů násilné kriminality, obsažených v *Sourcebook* (údaje o ozbrojené loupeži byly dostupné jen u několika málo zemí, a tak jsme je vypustili), a pro srovnání uvádíme též údaje o všech trestných činech (tyto údaje nebyly uvedeny ve vydání *Sourcebook* z roku 1998, takže za

¹⁸ Při interpretaci údajů z nových členských států je třeba obzvláštní opatrnosti, neboť v některých z nich došlo ke značným změnám systému trestní justice v rámci přechodu od komunismu v průběhu devadesátých let.

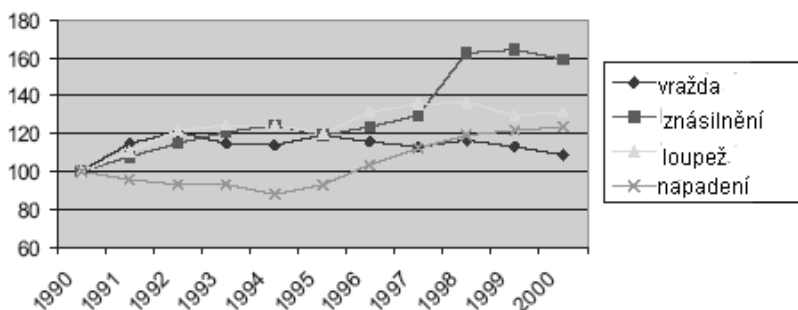
období před rokem 1995 nejsou k dispozici). Výsledky uvedených výpočtů jsou znázorněny v tabulkách a grafech níže.

I když by absolutním rozdílem mezi jednotlivými skupinami neměla být připisována příliš velká váha, je zajímavé si všimnout, že v obou skupinách zemí dosahuje nejvyššího indexu počtu odsouzení za násilné trestné činy trestný čin napadení (*assault*). Níže uvedené grafy ukazují vývoj těchto indexů počtu odsouzení v průběhu desetiletí. Ukazují indexy počtu odsouzení za různé trestné činy, indexované k roku 1990 za účelem srovnání míry nárůstu či poklesu těchto indexů.

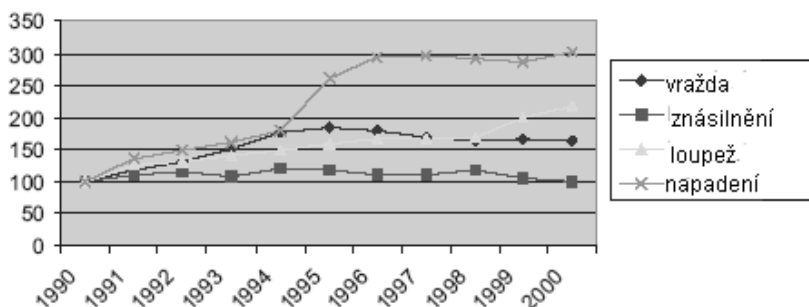
Tabulka středního indexu odsouzení: počet na 100.000 obyvatel

		1990	1995	2000
Vražda	EU 15	1,23	1,40	1,39
	Nové členské státy	1,45	2,55	2,39
Znásilnění	EU 15	1,24	1,54	2,03
	Nové členské státy	2,13	2,54	2,23
Loupež	EU 15	9,07	11,29	11,73
	Nové členské státy	9,00	13,26	18,05
Napadení	EU 15	53,77	47,28	65,45
	Nové členské státy	12,86	23,02	36,76
Všechny trestné činy	EU 15	údaj chybí	1182,53	1098,51
	Nové členské státy	údaj chybí	554,07	618,18

Indexy počtu odsouzení za násilné trestné činy v 15 dosavadních zemích EU (základ = rok 1990)

Indexy počtu odsouzení za násilné trestné činy v nových členských státech EU (základ = rok 1990)

Uvedené grafy ukazují, že v 15 dosavadních zemích EU se v průběhu devadesátých let míra odsouzení za násilné trestné činy zvyšovala, s vyšším nárůstem u znásilnění, loupeže a napadení, než u vraždy. S údaji o trestném činu znásilnění by mělo být nakládáno opatrně, neboť počty odsouzení za znásilnění jsou obzvlášť citlivé vůči změnám politiky a metody vykazování. Značný nárůst mezi lety 1997 a 1998 odráží strmý nárůst, který v tomto roce zaznamenal index počtu odsouzení za znásilnění v Německu.

Nárůst počtu odsouzení za násilné trestné činy byl zaznamenán též v nových členských státech EU, ovšem vývoj počtu odsouzení za znásilnění byl ve sledovaném období stabilnější. Mnohem vyšší nárůst než v dosavadních 15 zemích EU byl zaznamenán u napadení, loupeže a vraždy.

Mezi těmito skupinami existují též rozdíly pokud jde o nárůst počtu odsouzení za násilné trestné činy ve vztahu k celkové kriminalitě. V dosavadních 15 zemích EU klesl index odsouzení za všechny trestné činy mezi lety 1995 a 2000 o 7 %, zatímco se index odsouzení za násilné trestné činy (s výjimkou vraždy) zvyšoval. V nových členských zemích EU se index odsouzení za všechny trestné činy zvýšil o 11 %, což je nižší nárůst než u násilných trestných činů (s výjimkou znásilnění).

Statistické údaje o odsouzených osobách jsou měřítkem justiční reakce na násilí, jež v Evropské unii v devadesátých letech zesílila

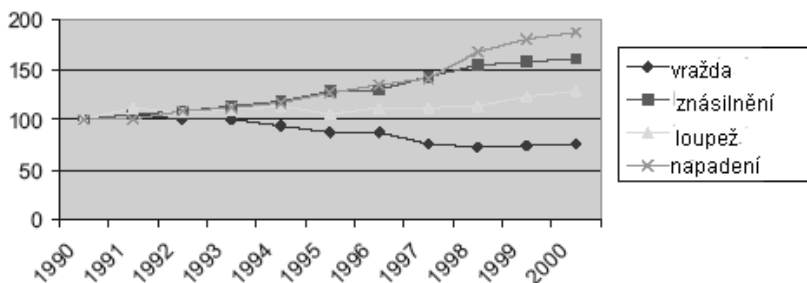
u všech druhů násilné kriminality. Tyto statistické údaje se ovšem vztahují jen k malému podílu trestných činů, jež byly spáchány. Větší podíl odrážejí oficiální přehledy o registrované kriminalitě.

**Tabulka středního indexu kriminality:
trestné činy na 100.000 obyvatel**

		1990	1995	2000
Vražda	EU 15	1,31	1,22	0,97
	Nové členské státy	3,41	4,74	3,09
Znásilnění	EU 15	6,27	7,39	9,86
	Nové členské státy	5,43	5,61	5,16
Loupež	EU 15	100,83	114,47	123,39
	Nové členské státy	38,92	49,29	76,93
Napadení	EU 15	191,84	223,51	34748
	Nové členské státy	39,26	54,36	71,22
Všechny trestné činy	EU 15	údaj chybí	6620,65	6620,88
	Nové členské státy	údaj chybí	2947,06	2,96

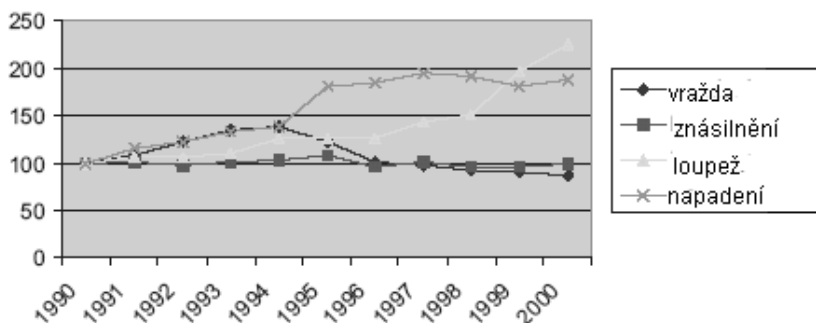
Údaje opět ukazují, že nejvíce registrovaným násilným trestným činem je napadení, a to jak v dosavadních 15 zemích EU, tak i v nových členských státech. Jak naznačují grafy níže, obraz násilné kriminality je v tomto případě poněkud odlišný, než jak tomu bylo u statistických údajů o odsouzených osobách.

**Indexy počtu registrovaných násilných trestných činů
v dosavadních 15 zemích EU (základ = rok 1990)**

V dosavadních 15 zemích EU počty registrovaných případů vraždy (což je nejspolehlivěji registrovaný trestný čin) v průběhu devadesátých let poklesly, zatímco počty registrovaných případů napadení, znásilnění a loupeže se zvýšily. Počty registrovaných případů napadení rostly výrazněji než počty odsouzení za tento trestný čin. Zatímco počty všech násilných trestných činů (s výjimkou vraždy) ve druhé polovině desetiletí rostly, celková míra kriminality byla nápadně stabilní.

Indexy počtu registrovaných násilných trestných činů v nových členských státech EU (základ = rok 1990)

V nových členských státech EU rovněž došlo v průběhu devadesátých let k poklesu počtu registrovaných případů vraždy, navzdory jeho nárůstu v prvních čtyřech letech dekády. Počty registrovaných případů znásilnění byly stabilní, zatímco u počtu registrovaných případů loupeže a napadení došlo k výraznému nárůstu. Nárůst počtu odsouzení za trestné činy napadení a znásilnění převýšil nárůst počtu registrovaných případů těchto trestných činů.

European Sourcebook rovněž nabízí údaje o podílu nedospělých mezi podezřelými pachatelů¹⁹, ačkoliv tato data jsou k dispozici jen u menšího počtu zemí.²⁰ Spočítali jsme pro obě skupiny zemí průměrné hodnoty,

¹⁹ Tyto údaje pocházejí z policejních statistik. Definice „podezřelého pachatele“ se v jednotlivých zemích liší, přičemž se pohybují od osoby, o níž je policie přesvědčena, že je pachatelem, až po osobu, proti níž zahájil státní zástupce příslušné řízení.

²⁰ Z 15 dosavadních zemí EU nejsou údaje k dispozici z Belgie, Dánska, Portugalska, Severního Irsku a Skotska. Z nových členských zemí EU nejsou k dispozici z Kypru, Litvy a Malty.

vážené odhadem počtu obyvatel jednotlivých zemí ve sledovaném roce. Vážení zajistilo, aby průměrné hodnoty přesněji odrážely situaci celé populace zúčastněných zemí a průměry malých zemí nezkracovaly průměry celé skupiny zemí.

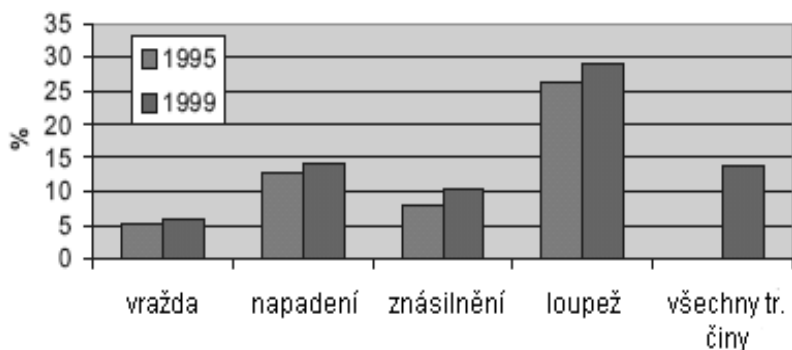
**Tabulka vážených průměrných podílů nedospělých
mezi podezřelými pachateli**

		1995	2000
Vražda	EU 15	5,13	5,86
	Nové členské státy	5,46	6,15
Znásilnění	EU 15	7,73	10,41,
	Nové členské státy	13,04	11,73
Loupež	EU 15	26,05	29,08
	Nové členské státy	27,74	28,08
Napadení	EU 15	12,71	13,94
	Nové členské státy	13,98	15,86
Všechny trestné činy	EU 15	údaj chybí	13,96
	Nové členské státy	údaj chybí	13,96

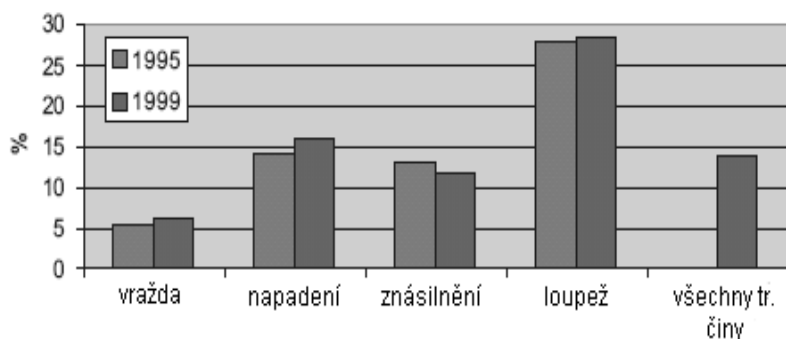
Pozn. překl.: V anglické verzi je v posledním řádku uvedeno stejně jako v řádku předposledním „Napadení“, ačkoliv se zjevně (jak vyplývá i z textu pod tabulkou) jedná o údaje pro „Všechny trestné činy“.

U obou skupin zemí lze pozorovat podobnou situaci. Mezi osobami podezřelými z loupeže je mnohem větší podíl osob mladších osmnácti let než mezi osobami podezřelými z vraždy či ze všech trestných činů dohromady. Podíl mezi osobami podezřelými z napadení je rovněž vyšší než v případě vraždy, ovšem podobá se podílu mezi všemi podezřelými osobami dohromady. V 15 dosavadních zemích EU došlo ve druhé polovině devadesátých let k mírnému nárůstu podílu nedospělých mezi osobami podezřelými z násilné kriminality, což platí i pro nové členské státy EU (s výjimkou podílu mezi osobami podezřelými ze znásilnění). Je třeba mít na paměti, že k tomuto nárůstu došlo v období, kdy rovněž rostly počty registrovaných případů násilných trestných činů a počty odsouzení za ně. Trestné činy, u nichž je podíl mladých podezřelých nejvyšší (loupež a napadení), jsou zároveň těmi, které jsou podle oficiálních statistik nejčastější. Oficiální statistiky ukazují, že míra těchto trestných činů také v devadesátých letech rostla nejrychleji.

15 dosavadních zemí EU: vážené průměry procentního podílu nedospělých mezi pachateli

Nové členské státy EU: vážené průměry procentního podílu nedospělých mezi pachateli

Ze zmíněných různých statistických údajů vyplývá, že podle oficiálních statistik dochází k nárůstu míry násilné kriminality. Násilná trestná činnost podle uvedených údajů vrostla od roku 1995 do roku 2000 rychleji než celková kriminalita jak v 15 dosavadních zemích EU, tak i v nových členských státech. Kombinací těchto údajů s podílem nedospělých mezi podezřelými pachateli lze zjistit, že dochází k nárůstu násilné kriminality mladých lidí, a to jak ve smyslu absolutního počtu jimi spáchaných trestných činů, tak i ve smyslu podílu na páchané kriminalitě.

Podíl nedospělých osob mezi podezřelými pachateli je patrně statistickým údajem nejsnáze ovlivnitelným změnami v oblasti policejní činnosti, neboť policie dopadne vyšší podíl dětí, pokud na tuto skupinu soustředí svou pozornost, a to i tehdy, když se kriminalita dětí sama o sobě nezmění.²¹

Pro kontrolu trendů v oblasti míry kriminality mladých lidí je k dispozici jen málo údajů. Je však možné kontrolovat spolehlivost zjevného celkového nárůstu násilné kriminality srovnáním oficiálních statistických údajů s údaji ze selfreportových viktimizačních průzkumů.

²¹ Wacquant (1991) poznamenává, že nedochází k významnému nárůstu podílu mladých osob mezi pachateli násilné trestné činnosti; a tvrdí, že nárůst počtu mladých lidí, kteří se stávají předmětem zájmu úřadů, je produktem zvýšeného politického a policejního zájmu o mladé lidi.

Údaje z Mezinárodního výzkumu obětí trestné činnosti (ICVS)

Uvádíme údaje z Mezinárodního výzkumu obětí trestné činnosti (*International Crime Victims Survey, ICVS*) (Van Kesteren, Mayhew a Nieuwbeerta, 2000). Tento výzkum shromáždil informace z národních viktimizačních výzkumů ve čtyřech letech - 1989, 1992, 1996 a 1999. Využili jsme data z těch zemí, pro které byly k dispozici údaje nejméně za tři z uvedených let, za účelem získat údaje o trendech v těchto zemích, jež mohou být srovnány s oficiálními údaji z *European Sourcebook*. Takovými zeměmi byly Belgie, Anglie a Wales, Finsko, Francie, Nizozemí, Severní Irsko, Polsko, Skotsko a Švédsko. ICVS poskytuje informace o viktimizaci formou procenta respondentů, kteří uvedli, že se stali obětí jednotlivých druhů trestných činů v předchozím roce. Jednotlivé druhy trestné činnosti neodpovídají přesně druhům vykazovaným v *European Sourcebook*. „Sexuální útoky“ („*sexual incidents*“) a „napadení a vyhrožování“ („*assaults and threats*“) v ICVS jsou širší kategorie než „znásilnění“ („*rape*“) a „napadení“ („*assault*“) v *European Sourcebook*.

Počty trestných činů na 100 respondentů, uvedené v roce 2000

	Loupež	Sexuální útoky	Napadení a vyhrožování
Belgie	1,4	2,1	4,6
Anglie a Wales	2,0	6,1	12,4
Finsko	0,7	8,4	6,1
Francie	1,8	1,3	6,0
Nizozemí	1,5	5,7	5,3
Severní Irsko	0,1	1,4	4,3
Polsko	2,5	0,5	5,4
Skotsko	0,9	2,1	10,3
Švédsko	1,5	6,0	6,5

Tyto počty jsou mnohem vyšší než počty registrovaných trestných činů v ekvivalentních kategoriích v rámci oficiálních statistik. To lze částečně vysvětlit širší definicí sexuálních útoků a napadení v ICVS.

Míra registrovaných loupeží však v 15 dosavadních zemích EU v roce 2000 činila 178 na 100.000 obyvatel, neboli 0,13 %. Průměr (nevážený) dostupných údajů o loupežích ze selfreportových průzkumů v zemích EU v roce 2000 činil 1,24 %, tedy téměř desetkrát více než míra registrovaných trestných činů v 15 dosavadních zemích EU.

Selfreportové údaje ukazují nárůst viktimizace násilnou kriminalitou jiné než sexuální povahy v řadě sledovaných zemí a sledovaném období. U loupeže došlo k nárůstu ve všech sledovaných zemích s výjimkou Severního Irska a u napadení a výhrůžek ve všech zemích s výjimkou Nizozemí a Polska. Naopak u sexuálního napadení se zvýšila míra uváděné viktimizace pouze ve čtyřech z devíti zemí - Anglii a Walesu, Finsku, Nizozemí a Švédsku. Zajímavé je srovnání uvedených násilných trestných činů s trestnými činy nenásilné povahy ve stejném období. U vloupání se míra uváděné viktimizace zvýšila ve čtyřech zemích a u krádeže v pěti z devíti zemí. Zdá se, že nárůst míry loupeží a napadení byl rozšířenější než tomu bylo u sexuálních trestných činů a trestné činnosti nenásilné povahy, jako je vloupání či krádež.

Zajímavé je si všimnout nesouladu v míře různých násilných trestných činů. Pouze v Anglii a Walesu jsou poměrně vysoké míry u všech tří druhů trestných činů. V ostatních zemích je obraz uváděné viktimizace smíšený, s jen malým vzájemným vztahem mezi mírou různých druhů trestných činů.

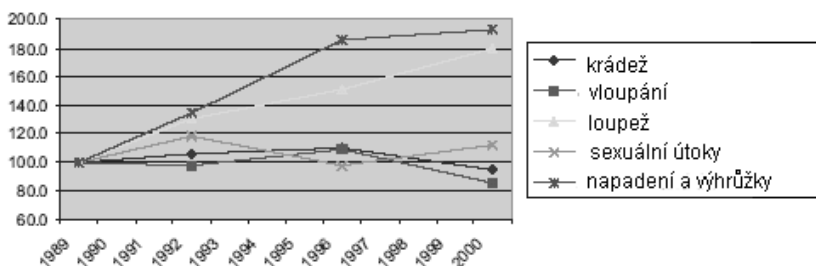
ICVS: míra viktimizace na 100.000 obyvatel v 9 evropských zemích

	1989	1992	1996	2000
Krádež	5,3	5,6	5,8	5,0
Vloupání	2,7	2,6	3,0	2,3
Loupež	1,0	1,3	1,6	1,9
Sexuální útoky	2,9	3,4	2,8	3,2
Napadení a výhrůžky	3,9	5,3	7,3	7,6

Za účelem získání celkové představy o uváděné viktimizaci jsme vypočítali míru, která je vážená populací v zemích, pro které jsou data z ICVS k dispozici alespoň ve třech letech (jak jsou vyjmenovány výše).

Přehled ukazuje, že se v uvedených devíti zemích viktimizace násilnou kriminalitou zvýšila. Došlo k tomu přesto, že viktimizace nenásilnou kriminalitou jako je krádež či vloupání se snížila. Napadení a výhrůžky předstihly krádež a staly se v uvedených zemích v období 1989 - 2000 nejčastěji uváděným trestným činem z hlediska viktimizace. Uváděná viktimizace loupeží se také téměř zdvojnásobila. Tyto trendy jsou zřejmější, pokud jsou prezentovány ve formě indexů.

ICVS: indexy vážené průměrné míry viktimizace v 9 evropských zemích (základ = rok 1990)

Znovu je třeba konstatovat, že loupež a napadení, což jsou trestné činy s největším podílem mladých osob mezi podezřelými, vykazují v devadesátých letech největší nárůst.

Srovnání oficiálních a selfreportových údajů

Oficiální záznamy mohou oproti selfreportovým studiím poskytnout odlišné informace. Například Schwind (2001) s využitím longitudinálních viktimizačních studií zjistil, že 128 % nárůst policíí registrovaných případů násilí v německém městě Bochumi mezi roky 1975 a 1998 je patrně odrazem pouze 24 % skutečného nárůstu, přičemž rozdíl lze z větší části přičítat prostě zvýšené míře oznamování této činnosti. Bol (1998) uvádí obdobné poznatky v Nizozemí.

Přímé srovnání policejních záznamů a údajů o násilí ze selfreportových studií je problematické z důvodu rozdílů v definicích násilí a rozdílů ve skupinách lidí, jež bývají těmito dvěma druhy dat

pokryty (policejní záznamy obvykle uvádějí v nadměrné míře chudé lidi a vězně, zatímco v selfreportových průzkumech jsou zase tyto skupiny zastoupeny neúměrně málo) (Lamon, 2002). Je nicméně možné srovnávat náznaky z obou druhů dat o změnách v oblasti násilí v těch evropských zemích, kde byl proveden selfreportový průzkum. Níže srovnáváme trendy, jež jsou zjevné z dat uváděných v rámci ICVS, s oficiální evidencí oznámené trestné činnosti, jež je k dispozici v European Sourcebook (v tabulce uváděném jako ESC).

Srovnání trendů v údajích ICVS a ESC v průběhu devadesátých let

	ICVS loupež	ESC loupež	ICVS napadení a výhrůžky	ESC napadení	ICVS útoky	ESC znásilnění
Belgie	+	+	+	+	-	+
Finsko	=	-*	+	+	+	+
Francie	+	+	+	+	-	+
Nizozemí	+	+	-	+	+	+
Polsko	=	+	=	+	-	+
Švédsko	+	+	+	+	+	+
Anglie a Wales	+	+	+	+	+	+
Severní Irsko	-	-	+	+	-	+
Skotsko	+	-	+	+	-	+

* snížení činí pouze 5,09 %

V tabulce je uvedeno, zda každý ze zdrojů dat vykazuje pozitivní, negativní či neměnný²² trend od začátku do konce devadesátých let. Je třeba mít na paměti, že kategorie trestných činů užívané v ICVS a v ESC Sourcebook nejsou identické, ale překrývají se.

U napadení a znásilnění uvádějí oficiální statistiky vzestupný trend ve všech sledovaných zemích. Údaje z ICVS to podporují v menšině zemí u znásilnění, ovšem ve většině u napadení. Pouze ve dvou zemích a pouze u loupeže údaje *Sourcebook* o případech oznámených policií uvádějí nižší trend než data uváděná v rámci ICVS. To znovu naznačuje, že spoléhat se pouze na oficiální údaje může vést k nadhodnocení nárůstu násilí mezi mládeží.

²²Neměnný („=“) trend znamená, že změna od začátku do konce dekády činila méně než 5 %

Pouze ve Švédsku a Anglii panuje mezi oběma různými zdroji dat o změně v oblasti násilné kriminality úplná shoda. Jediným případem, kdy z obou druhů dat vyplývá snížení, je loupež v Severním Irsku.

Tato srovnání jsou dalším varováním, že při interpretaci statistických údajů o kriminalitě je třeba obezřetnosti. Podporují však závěr, že změny v oblasti násilné kriminality v Evropě v devadesátých letech mají vzestupný charakter, ačkoliv tyto změny nejsou tak velké, jak naznačují údaje o odsouzeních a případech oznámených policií.

Novější údaje

Shromáždili jsme aktuálnější údaje o trestných činech oznámených policií z Německa, Rakouska, Finska, Nizozemí a Anglie a Walesu.

Trendy kriminality od roku 2000

	Napadení	Loupež	Sexuální tr. činy	Vražda	Krádež	Vloupání	Pramen
Rakousko (do r. 2002)	-	+	=	-	+	+	www.bmi.gv.at/ kriminalpolizei
Anglie a Wales (do r. 2003/4)	+	+	+		=	-	www.homeoffice.gov.uk/rds
Finsko (do r. 2003)	=	-	+	-	-		www.om.fi/optula/uploads/ cqfi3usm2zbtb.pdf
Německo (do r. 2003)	-	+	-	=	+	+	http://www.bka.de

Tyto záznamy nabízejí různorodý obraz vývoje v oblasti násilí. Pouze v Anglii a Walesu je nárůst násilí hlášeného policií shodně ve všech třech kategoriích trestné činnosti. To ovšem vyvracejí údaje o uváděné viktimizaci z Britského výzkumu kriminality (*British Crime Survey*), které naznačují pokles násilné kriminality po roce 2000 (<http://www.homeoffice.gov.uk/rds/crimeew0304.html>). Ačkoliv se lze domnívat, že v průběhu devadesátých let došlo v Evropě k celkovému nárůstu násilí, nemůžeme shodný vývoj v oblasti násilí konstatovat v pozdějších letech.

Závěr

Náš závěr z dostupných údajů o násilné trestné činnosti v Evropě je, že v průběhu devadesátých let došlo skutečně k nárůstu nejrozšířenějších násilných trestných činů, jimiž jsou napadení a loupež. Tento nárůst je zjevný jak z oficiálních tak i selfreportových statistik o viktimizaci, registrované kriminalitě a odsouzených osobách. Oba tyto zdroje dat se rovněž shodují v tom, že míra sexuálních útoků, včetně znásilnění, byla stabilnější, ačkoliv počet osob odsouzených za znásilnění rostl. A míra vražd, což je nejspolehlivěji registrovaný trestný čin, v devadesátých letech klesala, ačkoliv i u tohoto trestného činu došlo k nárůstu počtu odsouzených osob.

Tento závěr je v souladu s předchozím výzkumem v této oblasti, který zjistil mírný nárůst u nejrozšířenějších násilných trestných činů v posledních dvou desetiletích v některých evropských zemích (Eisner, 1998; Junger-Tas, 1996; Lamon, 2002).

Je zajímavé si všimnout, že nárůst u nejrozšířenějších trestných činů se kryje se zjevným poklesem u dvou z nejvíce rozšířených nenásilných trestných činů - krádeže a vloupání.

Vzhledem k nedostatku informací o tom, kdo páchá trestnou činnost, je obtížnější dospět k závěru o tom, jaký je vývoj násilné kriminality mladých lidí. Nejprůhodnější věk pro páchání trestné činnosti jsou pozdní léta dospívání, takže lze předpokládat, že trendy celkové kriminality odrážejí obraz kriminální aktivity mladých lidí (protože páchají největší část nejrozšířenějších trestných činů). Máme údaje o tom, kolik osob mladších 18 let bylo zjištěno mezi podezřelými pachateli v evropských zemích. Tento podíl ve druhé polovině devadesátých let mírně rostl. Ačkoliv to může být výsledkem zvýšeného politického a policejního zájmu o mládež, je zároveň pravděpodobné, že násilná kriminalita mladých lidí rostla přinejmenším tak rychle, jak tomu bylo u násilné kriminality obecně. Závěr o nárůstu kriminality mládeže podporují poznatky, že k největšímu nárůstu došlo u těch trestných činů, u nichž byl zjištěn nejvyšší podíl mladých lidí mezi podezřelými pachateli.

Pro strategickou diskusi v této oblasti má značný význam rychlejší nárůst míry odsouzení za násilné trestné činy než za jiné ukazatele. Dosavadní akademická diskuse v této oblasti se zaměřuje na otázku, zda je nárůst míry násilí mezi mládeží skutečný nebo domnělý. Naše analýza připouští obě možnosti, ačkoliv domnělý nárůst je vyšší než ten skutečný. Vnímání tohoto nárůstu lze chápat jako příčinu i důsledek nárůstu míry odsouzení za násilné činy. Když roste míra násilí, lze předpokládat také nárůst míry odsouzení. Tato skutečnost může být příčinou vnímání rostoucího problému násilí, což vede k větší pozornosti zaměřené na tento problém. A to může vést opět ke zvýšení míry odsouzení. I když již míra násilí nadále neroste, míra odsouzení může v nárůstu pokračovat, neboť tyto míry přispívají k roztáčení spirály zájmu, pozornosti a intervence justičních orgánů. Může se vynořit potřeba změny politiky v této oblasti v důsledku zvýšené míry odsouzení, jež zvyšuje populaci známých pachatelů násilné kriminality, jimž je třeba se nějak věnovat, a to i když se počet násilných skutků nemění nebo klesá.

Míra násilí mezi mládeží neroste tak rychle, jak by se zdálo z pohledu na samotnou míru odsouzení nebo na základě dojmů z politických a mediálních diskusí na toto téma. Statistické údaje, které jsme použili, neukazují zda obecný nárůst míry násilí v devadesátých letech pokračuje i v současném desetiletí. Veřejný a politický zájem o násilí mezi mládeží stále roste, jak naznačují politické reakce na násilí, zmíněné v další části.

Průzkum mezi korespondenty

V dubnu 2004 jsme oslovili odborníky ze všech tehdejších zemí Evropské unie, abychom získali více informací o trendech v oblasti násilí mezi mládeží a reakcích na ně.

Dostali jsme sedmnáct odpovědí ze třinácti zemí, ačkoliv ne všichni korespondenti odpověděli na všechny otázky.²³

Čtyři odpovědi došly z Německa a dvě ze Švédska.

Požádali jsme je o informace ke třem tématům:

1. Údaje o násilí mezi mládeží
2. Politika vůči násilí mezi mládeží
3. Vyhodnocená opatření ke snížení násilí mezi mládeží

Údaje o násilí mezi mládeží

Níže uvedená tabulka spojuje odpovědi korespondentů na otázku o změnách v míře jednotlivých druhů trestné činnosti od roku 1980 a od roku 1998. Byli požádáni, aby své odpovědi založili na „okruhu dostupných statistických údajů“ ve své zemi, včetně policejních záznamů a selfreportových studií, pokud jsou k dispozici. V tabulce je hlášený nárůst vyznačen jako „+“, hlášený pokles jako „-“ a podobná míra jako „=“. Prázdné buňky znamenají, že nedošla odpověď, nebo že trend u tohoto druhu trestné činnosti byl uveden jako neznámý.

²³ Nedostali jsme odpovědi z Itálie, Španělska, Lucemburska a Francie (ačkoliv z Francie jsme několik informací dostali).

Korespondenti hlásili obecný nárůst kriminality od roku 1980 ve všech zemích s výjimkou Skotska a nárůst násilné kriminality od roku 1980 ve všech zemích s výjimkou Finska a Skotska. Vývoj kriminality mládeže po roce 1998 je různorodější. Mezi jednotlivými zprávami z Německa jsou určité rozpory. Rostoucí trend v oblasti veškeré násilné kriminality byl hlášen z Nizozemí a Německa. Pokles byl hlášen ze Švédska, Anglie a Walesu a od jednoho z německých korespondentů. Ze zemí, které mohly odpovědět na otázku násilné trestné činnosti mladých žen, byl hlášen nárůst v Německu a Nizozemí, a stabilní situace v Rakousku. Rozdíly mezi některými odpověďmi z Německa ukazují možnost odlišného názoru na interpretaci trestních statistik i v případě, kdy mají všichni k dispozici stejné zdroje statistických údajů.

Tabulka změn v míře kriminality hlášených korespondenty

	Všechny trestné činy od r. 1980	Násilné trestné činy r. 1980	Veškerá trestná činnost mládeže od r. 1998	Násilná trestná činnost mládeže od r. 1998	Násilná trestná činnost mladých žen r. 1998
Rakousko	+	+	=	=	=
Dánsko	+	+			
Finsko	+	=			
Německo 1	+	+	-	-	
Německo 2	+	+	=	+	+
Německo 3	+	+	+	+	+
Německo 4	+	+	+	+	+
Řecko	+	+			
Nizozemí	+	+	+	+	+
Švédsko 1	+	+	-	-	
Anglie a Wales	+	+	-	-	
Skotsko	-	=			

Politika v oblasti násilí mezi mládeží

Pouze dánský korespondent uvedl, že existuje národní politika proti násilí mezi mládeží. Pokud jde o Německo, bylo uvedeno, že existuje národní politika proti násilí spojenému s pravicovými skupinami mládeže, ovšem nikoliv proti jiným formám násilí. Ve Finsku se podle hlášení národní politika snižování násilí připravuje na půdě Ministerstva spravedlnosti a podobná politika je ve fázi přípravy též ve Skotsku. V ostatních zemích se násilí mezi mládeží řeší patrně v rámci obecnějších strategií proti kriminalitě mládeže.

Ve většině zemí jsou za tvorbu politiky odpovědné jak národní tak i regionální orgány, s výjimkou Anglie a Walesu, u nichž bylo uvedeno, že se politika tvoří na národní úrovni. Ze všech zemí bylo hlášeno, že do tvorby politiky je zapojeno Ministerstvo spravedlnosti. V některých zemích to platí i o jiných ministerstvech, jako je Ministerstvo sociálních věcí v Rakousku, Německu a Švédsku, či německé Ministerstvo pro mládež a rodinu. To znovu ukazuje, že násilí mezi mládeží je pokládáno nejen za problém justice, ale též sociální péče.

Korespondenti byli požádáni, aby popsali hlavní rysy politiky v oblasti násilí mezi mládeží ve své zemi. Z odpovědí byla patrná trvající snaha o nalezení rovnováhy mezi prioritami justice a sociální péče při zacházení s mladými pachateli. Ze Švédska byl hlášen odklon od léčení k trestu jako vhodné reakci na násilí mezi mládeží. Více mladých lidí je posíláno před soud a jsou jim ukládány delší tresty. Národní výbor, který dohlíží na rovnováhu mezi sociální péčí a trestem měl na podzim 2004 zpracovat příslušnou zprávu.

V Německu, tak jako v některých jiných zemích, je podle hlášení prioritou stále prevence násilí mezi mládeží, přičemž všechny relevantní instituce mají na místní úrovni působit při hledání způsobu, jak mladým lidem pomoci vyhnout se násilí. Výchova a vzdělávání se pokládá za vhodnější než trest. V Německu rovněž probíhá diskuse o možnosti

jednat s mladými lidmi před soudy stejně jako s dospělými. Lidé mezi 18. a 20. rokem věku mohou být postaveni před soud pro dospělé, ovšem tuto možnost nepodporuje federální parlament a velká většina pachatelů v tomto věku je stále projednávána před soudy pro mládež.

Existují určité poznatky o dvoukolejnosti, resp. o pokusu přijmout rozdílný postup vůči malé skupině mladých lidí identifikovaných jako násilníci, oproti jejich vrstevníkům, kteří nejsou pokládáni za tak nebezpečné. Z Dánska byl hlášen obecný pokles kriminality mládeže, ovšem byla zjištěna malá skupina pachatelů, jejichž trestná činnost začíná být rozsáhlejší a násilnější. Národní akční plán, přijatý jako plán postupu v této oblasti, má čtyři hlavní body - přísnější tresty za násilnou trestnou činnost, vyšetřování trestných činů spáchaných dětmi do 15 let věku, cílná opatření vůči prvopachatelům, intenzivnější kriminálně preventivní činnost na obecné úrovni.

V Anglii je rovněž velká politická pozornost věnována potřebě rychlého a rozhodného postupu vůči mladým pachatelům. Labouristická vláda zařadila příslib snížení doby mezi zadržením a odsouzením mladých pachatelů jako jeden z pěti hlavních závazků, když vyhrála volby v roce 1997. Od té doby byly tyto průtahy sníženy a počet mladých lidí ve věznicích se zvýšil, navzdory snaze Rady pro soudnictví nad mládeží využívat odnětí svobody méně. V nedávné době vyhlásila vláda program zaměřený na „mnohonásobné (*prolific*) a jiné prioritní pachatele“, jenž zahrnuje program „prevence a odrazování“ mladých pachatelů od možnosti stát se pachateli závažné a rozsáhlé trestné činnosti prostřednictvím intenzivně cílených opatření.

Další novinkou v Anglii a Walesu je zřízení „Výborů pro začlenění a mládeže“ („*Youth Inclusion and Support Panels*“, *Yisps*). Výbory jsou řízeny Radou pro soudnictví nad mládeží, jejich členy jsou zástupci relevantních místních institucí, a mají za úkol prevenci kriminality prostřednictvím nabídky dobrovolných podpůrných služeb pro vysoce ohrožené děti ve věku 8 - 13 let a jejich rodiny, než se plně projeví jejich kriminální chování. Probíhá určitá diskuse o možném etiketizačním účinku prohlášení dětí v tomto věku za potenciální pachatele a o zajištění práce s nimi v rámci systému soudnictví nad mládeží. Výbory navazují na činnost prováděnou v rámci „Projektů

začlenění mládeže“ („*Youth Inclusion Projects, Yips*), což jsou činnostní programy poskytované 50 mladým lidem, kteří byli identifikováni jako nejvíce ohroženi zapojením do trestné činnosti v oblasti daného Yip.

Francie rovněž nedávno, v rámci „Plánu sociální soudržnosti“ („*Plan de Cohésion Social*“), ohlásila svůj záměr zřídit nové mezioborové místní týmy („*týmy pro vzdělávací úspěch*“ - „*équipes de réussite éducative*“), jež mají být kontaktním bodem pro všechny instituce zabývající se prevencí kriminality. Mají nahradit dřívější „útvary pro dozor nad vzděláváním“ („*cellules de veille éducative*“) a více se zaměřit na prevenci kriminality mezi mladými lidmi, kteří se dosud do páchaní trestné činnosti nezapojili.

Další novinkou hlášenou korespondenty je nahrazení trestu odnětí svobody „zvláštním dohledem nad mládeží“ („*special youth care*“) pro pachatele závažné násilné trestné činnosti ve věku 15 - 17 let, k němuž došlo ve Švédsku v roce 1999. Tyto instituce mají vysoký poměr počtu pracovníků k počtu umístěných mladých osob a jsou zaměřeny na péči, jež má zabránit recidivě. Maximální délka trvání je čtyři roky, v závislosti na závažnosti spáchaného trestného činu. Na méně nebezpečné pachatele jsou stále více zaměřeny místní programy prevence kriminality. Národní rada pro prevenci kriminality (*National Council for Crime Prevention, BRA*) vyhodnocuje oba druhy činnosti.

Podobná iniciativa typu institucí „zvláštního dohledu nad mládeží“ podle hlášení probíhá v Dánsku. V Rakousku byla v roce 2002 horní věková hranice příslušnosti ke zvláštním „soudcům pro mládež“ snížena z 19 na 18 let. Zavedena byla nová opatření vůči pachatelům ve věku mezi 18 - 21 lety.

Další dánskou novinkou je zapojení rodičů do postupu vůči kriminalitě mládeže, a to prostřednictvím korespondence s nimi. Policie posílá „znepokojené dopisy“ („*letters of concern*“) rodičům dětí ve věku 10 až 13 let, s nimiž se dostala do kontaktu a které pokládá za ohrožené. Rodiče jsou vyzváni k odpovědi ve lhůtě osmi dnů. Pokud tak neučiní, případ je postoupen smíšené službě zahrnující školy, sociální služby a policii (SSP).

V různých zemích je zvýšená politická pozornost, věnovaná násilí mezi mládeží, spojena s aktuálním zaměřením na trestné činy chronických mladých pachatelů, mladých žen a dětí mladších než je nejčastější věk páchaní trestné činnosti, pokládaných za ohrožené možností, že se stanou pachatelí násilné kriminality.

Účinná opatření proti násilí mezi mládeží

Požádali jsme korespondenty, aby nám podali informace o výzkumu opatření zaměřených na prevenci kriminality mládeže. Z Dánska, Anglie a Walesu, Německa, Nizozemí a Švédska byla hlášena existence národního centra, které provádí výzkum opatření proti násilí mezi mládeží (viz tabulku).

Národní centra provádějící výzkum opatření proti násilí mezi mládeží

Země	Centrum	Webové stránky
Dánsko	Danish Crime Prevention Council	www.dkr.dk
Anglie a Wales	Youth Justice Board	www.youth-justice-board.gov.uk
Německo	Deutsches Jugendinstitut	www.dji.de
Nizozemí	Research and Documentation Centre (WODC) of the Ministry of Justice.Netherlands Institute for the Study of Criminality and Law Enforcement (NSCR)	www.wodc.nl www.nscr.nl
Švédsko	National Council for Crime Prevention	www.bra.se

Nicméně pouze jeden korespondent (ze Skotska) poskytl informaci o opatřeních vůči násilí mezi mládeží, jež byla vyhodnocena s využitím přesných metod. Skotský případ se týká projektu Freagarrach, který - jak korespondent poznamenal - není specificky zaměřen na snižování násilí a nebyl vyhodnocen s využitím „zlatého standardu“ („*gold standard*“) randomizovaného kontrolovaného testu. To podporuje poznatky z literární studie o tom, že přesně vyhodnocená opatření ke snižování násilí mezi mládeží jsou v Evropě extrémně vzácná. Činnost

evropských výzkumníků a center uvedených výše se v této oblasti soustřeďuje především na určení výskytu, modelu a predikátorů násilí mezi mládeží a nikoliv na přesné vyhodnocení preventivních aktivit.

Může se jednat o důsledek toho, že hledáme špatný typ výzkumu. Jeden z korespondentů poznamenal, že opatření v jeho zemi nejsou zaměřena na určité druhy kriminality, ale na určité skupiny pachatelů. Naše hledání příkladů úspěchu při snižování míry násilí mezi mládeží možná pominulo některé projekty, jež byly úspěšné při snižování míry násilí, ovšem tuto skutečnost nechápaly či nevykazovaly jako jeden z hlavních výsledků.

Žádali jsme rovněž respondenty o informaci o příkladech slibných opatření v této oblasti. Dostali jsme informace o takových příkladech z Rakouska a Německa a zařadili jsme je do seznamu.

A konečně jsme požádali korespondenty, aby nám uvedli svůj názor na nejvýznamnější vědecké poznatky z oblasti násilí mezi mládeží. Jednalo se o otevřenou otázku, jež lidem s vysokou kvalifikací v dané oblasti skýtala příležitost sdělit cokoliv důležitého, co nebylo obsaženo v ostatních otázkách.

V odpovědích se objevilo:

- Potřeba zasáhnout co nejdříve.
- Význam zapojení rodičů.
- Potřeba meziresortní a mezioborové spolupráce.
- Zaměření opatření na specifické potřeby cílové skupiny. Kupříkladu opatření využívající vrstevníky mohou fungovat u určitých mladých lidí, zatímco kognitivně-behaviorální přístupy u jiných.
- Zaměření na rizikové faktory a příznaky budoucího páčání trestné činnosti.
- Chápání mládeže a dospívání jako procesu, který může zahrnovat kriminalitu a viktimizaci, za stálého vědomí, že mladí pachatelé „jsou především mladí a teprve pak pachatelé“.
- Potřeba posilovat neformální společenskou kontrolu mladých mužů.
- Situační prevence kriminality, zejména v prostředí, kde mladí lidé konzumují alkohol.
- Snižování nerovnosti a užívání alkoholu.

V těchto odpovědích se zajímavě odrážejí poznatky jak z literární studie, tak z popisu strategií poskytnutého korespondenty. Kupříkladu naznačují tendenci pokládat za nejlepší prevenci násilí mezi mládeží zaměření na specifické osoby, které jsou ohroženy možností, že se stanou násilníky, a tvorbu opatření, jež jsou specificky zaměřená na jejich potřeby, a to prostřednictvím spolupráce více různých institucí. Mezi těmito odpověďmi lze nalézt určité napětí. Například zaměření na mladé lidi ohrožené možností zapojení do násilné kriminality může vést k tomu, že se s nimi bude zacházet především jako s potenciálními pachateli a teprve poté jako s mladými lidmi. A lze tu nalézt i určité vzájemné doplňování. Například situační prevence kriminality v barech a městských centrech může být prováděna spolu s cílenou snahou o snižování dalších rizikových faktorů v oblasti násilí mezi mládeží.

Závěr

Odpovědi, jež jsme získali, nám poskytly některé užitečné informace, které publikovaná literatura neobsahovala. Celkově se zdá, že se otázce násilí mezi mládeží věnuje velká pozornost. Zdá se však rovněž, že specifických strategií prevence násilí mezi mládeží je pouze několik. Evropská informační základna je dosud v této oblasti chudá, ovšem je zde prostor pro rozvoj souvislejších a komplexnějších strategií prevence násilí mezi mládeží. Tyto strategie mohou vycházet ze stávajících strategií a praxe v této oblasti.

Příloha

Seznam účinných či slibných postupů

Pramen	Země	Název iniciativy	Úroveň prevence	Stručný popis strategie/opatření	Poznatzky z vyhodnocení	Hodnocení
Flannery + Williams	USA	Peace Builders	Primární	Studijní program pro období od mateřské školky do páté třídy, podporující sociální chování, snižující agresivní chování a zlepšující sociální schopnosti.	Zlepšené sociální schopnosti a významný pokles agresivního chování chlapců v prvních dvou letech.	Slibné (vyhodnoceno)
Flannery + Williams	USA	Second Step	Primární	Studijní program o 30 lekcích pro 1. – 3. třídu, ovšem v modulech až do 8. třídy.	Studenti v intervenčních skupinách hodnoceni pozorovateli jako méně fyzicky agresivní na hřišti a v jídelně než kontrolní skupina (ačkoliv ne ve třídě) dva týdny po konci programu. Některé změny patrné i po 6 měsících, ovšem učitelé ani rodiče nezaznamenali významné změny chování.	Přínos neprokázán.
Flannery + Williams	USA	ALERT	Primární	Studijní program o 8 lekcích probíhající 1 týden samostatně, poté následovaný 8 doplňkovými lekcemi. Zaměřen na schopnost sociální odolnosti.	Hodnocení zlepšení po 6., 8., 9. a 10. třídě ukázala účinky pro méně i více ohrožené adolescenty, včetně snížení užívání marihuany; následné studie však ukázaly, že po skončení programu končí i účinek na užívání drog a alkoholu.	Přínos neprokázán.
Howell a Hawkins	USA	Prenatal / Early Infancy Project	Primární	Projekt návštěv v domácnosti, kde u kontrolní skupiny probíhají návštěvy jen před narozením dítěte. Cílovou skupinu navštěvuje sestra v průběhu těhotenství a až do 2 let věku dítěte, a pracuje s ní dle komplexního plánu pokrývajícího celou řadu potřeb rodiny.	U cílové skupiny v jedné oblasti došlo ke: snížení míry zneužívání a zanedbávání dětí; méně případům dalšího těhotenství; zkrácení doby závislosti na sociální péči; snížení míry poruch v rodině a užívání alkoholu či drog; méně případům zadržení. V jiných oblastech bylo u dětí rovněž méně	Modelové.

					zdravotnických zásahů indikujících úrazy či užití léků, a kratší hospitalizace v případech, kdy k tomu došlo.	
Howell a Hawkins 1998; Satcher 2001	USA	Parent-Child Interaction Training	Primární	Nizkopříjmoví rodiče s předškolními dětmi s alespoň jedním problémem s chováním či emocemi se účastní série 4 či 5 schůzek v malých skupinách, kde se učí rodičovským dovednostem, včetně řízení chování, a konstruktivním hrám se svými dětmi.	Děti zúčastněné na programu se více než kontrolní skupina zlepšily v oblasti poruchy deficitu pozornosti, hyperaktivity a agresivního a úzkostného chování.	Slibné (vyhodnoceno)
Howell a Hawkins 1998 (citující Yoshikawu 95); Satcher 2001	USA	High / Scope Perry Pre-school Project	Primární	Perryho předškolní program poskytuje ranné vzdělávání dětem ve věku 3 a 4 let z rodin s nízkým socioekonomickým statutem. Program trvá 2 roky a nabízí: kvalitní ranné vzdělávání dětí; každodenní návštěvy učitelů; a v případě potřeby předání sociálním službám.	Následný průzkum ve věku 27 let ukázal, že ve srovnání s kontrolním vzorkem se mnohem méně účastníků stalo opakovanými pachateli – celoživotně i v dospělosti. Účastníci též byli obecně méně zadržováni policií jako mladiství a byla u nich významně méně zaznamenána výroba/distribuce drog. Vykazovali též vyšší úroveň školní docházky a výsledků.	Slibné (vyhodnoceno)
Howell a Hawkins (citující Yoshikawu 95); Satcher 2001	USA	Syracuse University Family Development Research Programme	Primární	Zaměřuje se, jako Perryho program, na zlepšení kognitivních schopností prostřednictvím kombinace vzdělávání v ranném dětství a služeb rodinné podpory.	Vyhodnocení po 10 letech ukázalo zlepšenou práci ve škole a nižší míru delikvence (ve smyslu nižšího počtu a menší závažnosti trestných činů, jakož i méně chronicky delikventního chování). Děti též vykázaly pozitivnější sebehodnocení, vyšší studijní cíle, a vyšší sebeovlivnění. Hodnocení však nebylo opakováno a výsledky mohou být ovlivněny vysokou mírou nedokončení programu.	Slibné (nedostatečně vyhodnoceno).

Howell a Hawkins (citující Yoshikawu 95); Satcher 2001	USA	Yale Child Welfare Project	Primární	Podobné Perryho, Syrakuskému aj. programům.	Vyhodnocení po 10 letech ukázalo, že účastníci ve srovnání s kontrolním vzorkem zameškali mnohem méně školních dní, potřebovali mnohem méně doučování a podpůrných školních služeb, a byli učiteli hodnoceni méně negativně a jako lépe sociálně adaptovaní. Účinky programu na studijní výsledky měly významný vliv i na jejich sourozence. Vzorek byl však velmi malý, s výsledky u 14 z původních 17 párů.	Slibné (nedostatečně vyhodnoceno).
Howell a Hawkins (citující Yoshikawu 95).	USA	Houston Parent-Child Development Center	Primární	Podobné Perryho, Syrakuskému aj. programům.	Zlepšené studijní výsledky ve 2. a 3. třídě; lepší rodičovské dovednosti na konci programu, ve 4. roce věku (dítěte) a ve 2. a 3. třídě; a snížená agresivita v chování dětí ve věku 4-7 let a 8-11 let. Výsledky rovněž omezeny problémem odpadnutí (<i>attrition</i>).	Slibné (nedostatečně vyhodnoceno).
Howell a Hawkins (citující Tremblaye 92); Satcher 2001.	Kana-da	Montreal Longitudinal Experimental Study	Primární	Dvouletý program o dvou hlavních složkách: školním nácviku sociálních dovedností (19 lekcí) a domácích rodičovských kurzech (17 lekcí). Rodičovské kurzy, konané každé 2 týdny po dobu trvání programu, učí rodiče si s dětmi číst, sledovat a posilovat jejich chování, používat vhodnou disciplínu a zvládat rodinné krize.	U chlapců v programu se snížilo učitelé hodnocené agresivní chování. Byla u nich nižší pravděpodobnost opakování ročníku či umístění ve zvláštních třídách či zařízení a o 50 % nižší pravděpodobnost závažných problémů ve škole. Vyhodnocení po delší době ukázalo vyšší odolnost vůči zapojení do gangů, užívání drog a alkoholu a delikvencí do 15 let věku.	Slibné (nedostatečně vyhodnoceno).
Howell 1998; Tremblay	Kana-da	Montreal Preventative	Primární	Rodičovské kurzy + individuální nácvik sociálních dovedností	Účinné opatření včasné intervence.	Slibné (vyhodnoceno)

1996; Satcher 2001.		Treatment Pro- gramme		pro chlapce s disruptivním chováním ve věku 7 – 9 let.		
Flannery + Williams	USA	LRE (Law Related Educa- tion)	Primární	Studijní program pro základní a střední školy, fungující téměř 30 let a vyučující právo, pravidla soudního řízení, politickou angažovanost a morálně etické hodnoty.	Několik vyhodnocení v osmdesátých letech ukázalo: pozitivní účinky na získání faktických znalostí, ale minimální dopad na delikvenci.	Přínos neprokázán.
Flannery + Williams	USA	Richmond Youth Against Violence: Respon- ding in Peaceful and Positive Ways	Primární	Studijní program pro 6. třídy, skládající se z 16 čtyřicetiminutových workshopů, probíhající jednou týdně, v jehož rámci se učí model řešení problémů o sedmi krocích.	Aktuální vyhodnocení. Počáteční data ukazovala u zúčastněných chlapců vyšší vystavení násilí v okolí a zapojení řady z nich do vysoce rizikových forem chování. Účast vedla k „významným postintervenčním rozdílům ve frekvenci násilí a jiného problémového chování“; ovšem u dívek se neprojevil žádný účinek.	Slibné (vyhodnoceno)
Flannery + Williams	USA	Resolving Conflicts Creatively (RCCP)	Primární	Program pro řešení konfliktů a mediaci od 5 let věku do 12. třídy, zahrnující: třídní lekce nenásilných alternativ zvládání konfliktů, vyjednávání a dalších dovedností + každotýdenní praktické cvičení dovedností; mediační program k získání pevných vrstevnických vzorů; kursy pro učitele a správu škol.	Ačkoliv program probíhá již více než 10 let, vyhodnocení v době psaní zprávy teprve probíhalo. Autoři uvádějí, že „programy řešení konfliktů, ač velice oblíbené a rozšířené, nedopadly při intenzivním hodnocení dobře...“	Přínos neprokázán.
Flannery + Williams	Aus- trálie	Dealing with Conflict	Primární	Instruktoři přednášejí hodinu týdně ve třídách středních škol po dobu 10 týdnů. Zaměřují se na budování skupinové soudržnosti, důvěry, úcty, sebeúcty, znalosti sebe sama, na odstraňování překážek	Zúčastnění studenti uvádějí po ukončení intervence pokles násilného chování a vhodnější reakce na hypotetické situace; mezi studenty z experimentální a kontrolní skupiny však nebyly zaznamenány rozdíly	Přínos neprokázán.

				komunikace, přičin konfliktu a na způsoby řešení konfliktu.	v postojích.	
Howell 1998	USA	Minnesota Delin- quents Under 10	Primární a sekundár- ní	Včasná intervence v delikventní kariéře s koordinovanými a integrovanými službami pro dětské deliventy a jejich rodiny.		Slibné (vyhodnoceno)
Flannery + Williams	USA	Metropoli- tan Area Child Study (MACS)	Primární a sekundár- ní	Tři úrovně intervence realizované ve dvouletých úsecích, pokrývající tři oblasti: zlepšení práce ve třídě; práce s ohroženými dětmi v malých skupinách; a intervence v oblasti rodinných vztahů.	Žádné údaje o výsledcích v době psaní zprávy.	Slibné (nevy- hodnoceno).
Flannery + Williams	USA	GREAT (Gang Resis- tance, Education and Training).	Sekundár- ní	Devítitýdenní program vytvořený policejním oddělením ve Phoenixu. Zaměřuje se na: důsledky trestného činu pro oběti; kulturní rozdíly; schopnost řešení konfliktů; a jak uspokojit své potřeby bez gangu (nevyučuje sociální schopnosti).	2600 zúčastněných studentů porovnáno s 3200 členy kontrolní skupiny. Vykázáno snížení míry kriminality a užívání drog. Účinky jsou nicméně velmi malé.	Přínos neprokázán.
Flannery + Williams	USA	Cities in schools	Sekundár- ní	Zvláštní pracovníci přidělení skupinám problémových studentů škol v centru města. Realizují případové vedení, individuální a skupinové poradenství, školení, sledování docházky a budování sebeúcty. Studijní plán není pevně stanoven.	V oblasti míry nedokončení školní docházky a záškoláctví se neukázaly žádné účinky, ač „retrospektivní zprávy o dítěti“, týkající se chování, ukazují u většiny mírné zlepšení či přinejmenším (další) nezhoršování. Zdá se, že problémem může být úroveň realizace programu.	Přínos neprokázán.
Flannery + Williams	USA	Fast track (Families and Schools Together)	Sekundár- ní	Zahrnuje: rodičovské kursy vedení rodiny, návštěvy v domácnostech, návlek sociálních dovedností pro děti, akademické vzdělávání + třídní instruktážní program na podporu	Předběžné údaje naznačují pozitivní účinky, včetně lepšího zapojení rodičů do vzdělávání dětí a významného zlepšení v oblasti problémového chování dětí.	Slibné (vyhodnoceno)

				sociálních schopností a vedení třídy.		
Flannery + Williams	USA	Young Ladies / Young Gentlemen Clubs	Sekundární	Děti umístěné z důvodu problémů s chováním a záškoláctvím do základních škol pro ohrožené děti se v průběhu školního roku několikrát týdně účastní skupinových sezení. Vedoucí skupin realizují řadu aktivit s cílem zlepšit sebepojetí (<i>self-concept</i>), rozvíjet dovednosti v oblasti vztahů mezi vrstevníky a posilovat vztah ke škole. Významnou složkou je hudební terapie.	Několik (omezených) hodnocení zahrnuje roční vyhodnocení založené na údajích od dětí, vedoucích skupin, učitelů a rodičů. Učitelé a vedoucí skupin uvedli zlepšení sociálních schopností a vztahů mezi vrstevníky; děti uvedly zlepšení sociálních schopností. Regresní analýza ukázala, že doba účasti v programu je významně spojena s uvažováním poklesem míry agresivity a delikvence.	Slibné (vyhodnoceno)
Flannery + Williams	USA	Aggression Replacement Training (ART)	Sekundární	Středoškolský program se třemi složkami opatření: výuka prosociálních dovedností (<i>skillstreaming</i>); schopnost zvládání hněvu; mravní výchova.	Zúčastnění studenti získali nové dovednosti, naučili se lépe zvládat hněv a zlepšili morální uvažování. Snížila se míra opětovného zadržení a zlepšilo fungování komunity.	Slibné (vyhodnoceno)
www.sima-web.de	SRN	InvaS	Sekundární	Intervenční program pro násilné záky, zaměřený na děti jedné školy ve věku 11 – 13 let. Škola požádala místní školský orgán o školení, následované vysvětlujícími pohovory, poté týdenním intenzivním nácvikem konfrontace (část 1), poté částí 2, nácvikem sociálních schopností v rozsahu 3 hodiny týdně po dobu 10 týdnů, vše zakončeno závěrečnými pohovory.		Slibné (nevyhodnoceno).
Flannery + Williams	USA	Think first anger-control and problem-solving	Sekundární	50ti minutové lekce dvakrát týdně po dobu 5 týdnů pro ohrožené studenty střední školy, s využitím modelování,	Srovnání s kontrolním vzorkem ukázalo, že zúčastnění studenti byli v menší míře předáváni dalším	Přínos neprokázán.

		training programme		hraní rolí a sebevzdělávacích metod zvládání hněvu a agrese. Zahnuje motivaci k docházce a plnění domácích úkolů.	institucím v důsledku problémového chování, ale nebyly zjištěny rozdíly v mife agrese/hněvu či změny v postojích vůči kriminalitě a násilí.	
Flannery + Williams	USA	The Omega Boys Club	Sekundární	Zaměřeno na ohroženou afroamerickou mládež, kombinuje vzdělávání a poradenství ze strany vrstevníků. Noví členové slibují, že nebudou užívat drogy a vyvarují se násilí. Klub skýtá prostor pro studium, výuku a akademické poradenství + zahrnuje setkání s širšími rodinami mladých lidí + nově též každotýdenní rozhlasový diskusní pořad o celé řadě problémů, jimž čelí.	Bez formálního vyhodnocení, nímž rozhlasový pořad si získal značný ohlas a rozšířil se i jinam.	Slibné (nevyhodnoceno).
Flannery + Williams	USA	Violence Prevention Curriculum for High School Students	Sekundární	Učitelé absolvují jednodenní školení k programu. Třídy se zaměřují na rizikové faktory násilí, zvládání hněvu, negativní důsledky násilí a alternativy násilí.	Mezi zúčastněnými studenty a kontrolní skupinou nebyly zjištěny žádné rozdíly pokud jde o znalosti o násilí, postoje ke zvládání konfliktů, přijímání násilí, sebeúcty, užívání drog, rvačky či nošení zbraní. V experimentální skupině též byla vyšší míra odpadnutí.	Přínos neprokázán.
Howell 1998 (citující Burkeho a Pennella 2001).	USA	Breaking Cycles	Sekundární	Preventivní složka zaměřena na mládež, která se dosud nedostala do Systému soudnictví nad mládeží (JJS), ale prokázala problémové chování (jako chronická neposlušnost vůči rodičům, opakované záškoláctví, útoky z domova, zneužívání drog a alkoholu, porušování zákazu vycházení atd.).	Dramaticky snížený počet ohrožených mladých lidí, kteří se někdy dostali do JJS; a složka postupných sankcí odradila ty, kdo se trestné činnosti dopustili, od přechodu na závažnější formy kriminality.	Slibné (vyhodnoceno)
Flannery +	USA	The	Sekundární	Opatření vůči	Žádné informace.	Slibné (nevy-

Williams		Prepare Curriculum	ni / terciární	adolescentům s agresivním a delikventním chováním, využívající desetistupňového programu, zahrnujícího tři stupně z ART, plus řešení problémů, empatická cvičení, situační vnímání, zvládání stresu, nácvik spolupráce, získávání podpůrných vzorů a pochopení / využívání skupinových procesů.		hodnoceno).
Praevis (www.praevition-bw.de)	SRN	Project Chance	Terciární	Zaměřeno na pachatele ve věku 14 – 17 let, kteří byli odsouzeni. Vhodnost pro zařazení do projektu se zjišťuje ve věznici; pachatel je následně na zbytek trestu přefázen domů. Musí dodržovat přísná domácí pravidla a spolupracovat se spolubydlícími. Intenzivní strukturovaný program, který probíhá nepřetržitě a zahrnuje vzdělávání, sociální výchovu, organizaci společenských a sportovních aktivit, následnou péči, terapeutické budování soucitu s oběťmi, přijímání odpovědnosti za spáchaný trestný čin atd.		Slibné (nevyhodnoceno).
Howell 1998	USA		Sekundární a terciární	Využití nástrojů pro zhodnocení rizik a) obecně a b) u nebezpečných, násilných a chronických pachatelů.	Kontrola prognostické schopnosti a využití nástrojů pro zhodnocení rizik ukázala, že: a) ve většině případů jsou přesné v odhadu úrovně rizika; a b) jejich využití orgánem ukládajícím sankci je hlavním	

					přínosem pro oblast používání záznamů o zadrženích a trestné činnosti, které jsou příliš hrubé pro účely odhadu rizika představovaného jednotlivcem.	
Wilson, Lipsey a Soydan 2003	Švédsko a USA	Metaanalýza 141 studií o intervencích.	Terciární	Řada opatření vůči mladým pachatelům (ve věku 12 – 21 let), která nebyla přizpůsobena kulturním zvláštnostem.	Výsledky v oblasti kriminality u menšinové mládeže ve srovnání s bělošskou většinou nejsou statisticky významné, ačkoliv u všech ostatních výsledků existuje určitá etnická odchylka.	
Howell 1998 (citující Lipseyho 95 a 99, Cullen a Gendreau 2000).	USA, Kanada		Terciární	Metaanalýza nápravných intervenčních programů pro mladistvé.	U mladých lidí ve skupině zapojené do programu je míra recidivy o 10 % nižší než u ostatní mládeže. Nejlepší opatření vedla až k 37 % snížení recidivy a podobnému zlepšení i v jiných ukazatelích. Účinky programu jsou shodně silnější u skruturovaných behaviorálních a/nebo na rozvoj dovedností zaměřených opatření, než u přístupů orientovaných na vhléd (<i>insight-oriented</i>) jako jsou případové práce, poradenství a skupinová terapie.	
Howell 1998 (citující Lipseyho a Wilsona 1998).	USA		Terciární	Metaanalýza nápravných intervenčních programů pro mladistvé, specificky zaměřených na nebezpečné, násilné a chronické pachatele v a) institucionalizovaném a b) neinstitucionalizovaném prostředí.	Nácvik mezilidských dovedností velmi účinný u obou skupin. Jinak většinu pozitivních účinků pro neinstitucionalizovanou skupinu měly individuální poradenství a behaviorální intervence následované kombinovanými službami. U institucionalizovaných: vzdělávací domy	

					rodinného typu (<i>teaching family homes</i>), behaviorální programy, residenční opatření v komunitě, kombinované služby a nácvik mezilidských dovedností. Účinky opatření se příliš nelišily podle věku, pohlaví, etnika ani historie agresivity účastníků. Ve skutečnosti byla poněkud úspěšnější u nebezpečných a násilných pachatelů.	
Howell 1998	USA	Juvenile delin- quency treatment (1)	Terciární	Metaanalýza 400 Programů zacházení s mladistvými pachatelí.	Čtyři hlavní rysy účinných programů: 1) Primární intervence je efektivní nezávisle na ostatních intervencích; 2) Dodatečné služby poskytované spolu s intervencí mohou zvýšit (ovšem často tak nečiní) její účinnost; 3) Realizace služby, tj. množství a kvalita (frekvence, trvání, rozsah realizace); 4) Charakteristika mladých klientů (některé programy účinnější u více/méně ohrožených či starších/mladších pachatelů.	
Howell 1998	USA	Juvenile delin- quency treatment (2)	Terciární	Metaanalýza 196 programů „praktického systému soudnictví nad mládeží“ (tj. těch běžně realizovaných v prostředí institucí a komunity).	Pouze v 7 % případů nedošlo ke snížení recidivy; ovšem většina (50 %) neměla dostatečně velké účinky na to, aby měly praktickou hodnotu; 27 % mělo skromné výsledky; a 17 % vedlo k poměrně značnému snížení.	

Bibliografie

- Aubusson De Cavarlay, B. (1998). *La Mesure De La Délinquance Juvenile: Une Question D'évaluation De La Politique Pénale* Paris: CESDIP-CNRS
- Audit Commission (2004). *Youth Justice 2004: A Review Of The Reformed Youth Justice System*. London: Audit Commission.
- Bailleau, F. (1991). Les Mutations Désordonnées De La Société Française. *La Recherche* (232), 682-688.
- Bailleau, F. (2003). Rapports Sur Les Développements Et Les Problèmes De La Violence Juvénile En France. In F. Dünkel, & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Baker, K., Jones, S., Roberts, C., Merrington, S. (2002). *The evaluation of the validity and reliability of the youth Justice board's assessment for young offenders. Findings From The First Two Years Of The Use Of ASSET*. London: Probation Studies Unit, Centre For Criminological Research, University Of Oxford.
- Balvig, F. (2001). *Youth At Risk: A Youth Survey 1999*. Copenhagen: The Crime Prevention Council In Denmark.
- Barclay, G., Tavares, C., & Siddique, A. (2001). International Comparisons Of Criminal Justice Statistics 1999 (P. 20). London: Research, Development & Statistics Directorate.
- Bauman, Z. (2000). Social Issues Of Law And Order. *British Journal Of Criminology*, 40, 205-221.
- Béguin, G., & Adam, D. (2003). Le Transfert Des Acquis. In F. Dunkel, & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Beinart, S., Anderson, B., Lee, S., & Utting, D. (2001). *Youth At Risk? A National Survey Of Risk Factors, Protective Factors And Problem Behaviour Among Young People In England, Scotland And Wales*. London: Communities That Care.
- Bennett, T., & Holloway, K. (2004). Gang Membership And Crime In The UK. *British Journal Of Criminology*, 44(3), 305-323.

- Bergmann, W. (1998). Collective Violence As Social Control: Right-Wing Youth In Germany. *Contemporary Studies In Sociology*, 99-116.
- Bol, M.W., Terlouw, G.J., Bles, L.W., & Verwers, C. (1998). Jong En Gewelddadig; Ontwikkeling En Achtergronden Vande Gewelddadigheid Onder Jeugdigen. *Onderzoek En Beleid*(174).
- Bonnelli, L. (2004). Evolution Et Régulation Des Illégalismes Populaires En France Depuis Le Début Des Années 1980. *Cultures Et Conflits*.
- Bonnemain, C. (2000). Les Incivilités: Usages D'une Nouvelle Catégorie. In F. Bailleau, & C. Gorgeon (Eds.), *Prévention Et Sécurité: Vers Un Nouvel Ordre Social?* Paris: Editions De La DIV.
- Born, M. (2003). La Violence Des Jeunes En Regard Des Nouvelles Socialisations. In F. Dunkel, & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West*. (Pp. 58-77). Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Brochu, S. (2004). Jeunes, Drogues Et Violence, *Societies Of Criminology 1st Key Issues Conference*. Paris.
- Browning, K., Huizinga, D., Loeber, R., & Thornberry, T.P. (1999). Causes and Correlates Of Delinquency Program. In Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention (Ed.), *OJPD Fact Sheets*. Washington: U.S. Department Of Justice, Office Of Justice Programs.
- Buckland, G., & Stevens, A. (2001). Review Of Effective Practice With Young Offenders In Mainland Europe. London: Youth Justice Board.
- Buitrong, L. (2003). Risk Of Collective Youth Violence In French Suburbs. In T. Beer, & A. Ismael-Zadeh (Eds.), *Risk Science And Sustainability* (Pp. 199-221): Kluwer Academic Publishers.
- Burnett, R., & Appleton, C. (2004). Joined-Up Services To Tackle Youth Crime. A Case- Study In England. *British Journal Of Criminology*, 44(1), 34-54.
- Button, M. (2002). *Private Policing* Cullompton, Devon: Willan
- Catan, L. (2004). *Becoming Adult: Changing Youth Transitions In The 21st Century* Brighton: Trust For The Study Of Adolescence
- Cohen, D., Nisbett, R.E (1997). Field Experiments Examining The Culture Of Honour. The Role Of Institutions In Perpetuating Norms About Violence. *Personality And Psychology Bulletin*, 23(11), 1188-1199.

- Corrado, R.R. (2002). An Introduction To The Risk/Needs Case Management Instrument For Children And Youth At Risk For Violence: The Cracow Instrument. *Nato Science Series Sub Series I Life And Behavioural Sciences*, VOL 324, 295-301.
- Coulton, C., Korbin, J., & Su, M. (1996). Measuring Neighbourhood Context For Young Children In An Urban Area. *American Journal Of Community Psychology*(24), 5-32.
- Council Of Europe (1999). European Sourcebook Of Crime And Criminal Justice Statistics. Strasbourg: Council Of Europe.
- Council Of Europe (2003). European Sourcebook Of Crime And Criminal Justice Statistics. Second Edition. Strasbourg: Council Of Europe.
- Daiute, C., & Fine, M. (2003). Youth Perspectives On Violence And Injustice. *Journal Of Social Issues*, 59(1), 1-14.
- Dubet, F., & Vettenberg, N. (1999). *Violence In Schools: Awareness-Raising, Prevention, Penalties* Strasbourg: Council Of Europe
- Düinkel, F. Migration And Ethnic Minorities In Germany: Impacts On Youth Crime, Juvenile Justice And Youth Imprisonment.
- Düinkel, F. (2003). Youth Violence And Juvenile Justice In Germany. In F. Düinkel, Drenkhahn, K (Ed.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West* (Pp. 96-142). Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Düinkel, F., & Drenkhahn, K. (2003). *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West* Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg
- Eisner, M. (1998). Die Zunahme Von Jugendwagt — Fakt Oder Artefakt. In M. Eisner, & P. Manzoni (Eds.), *Gewalt In Der Schweiz: Studien Zu Entwicklung, Wahrnehmung Und Staatlicher Reaktion* (Pp. 13-40). Zurich: Rüegger.
- Enzmann, D., & Wetzels, P. (2003). Ethnic Differences In Juvenile Delinquency: The Role Of Violence In Legitimising Norms Of Masculinity. In F. Düinkel, & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Estrada, F. (2004). The Transformation Of The Politics Of Crime In High Crime Societies. *European Journal Of Criminology*, 1(4), 419-443.
- Fajnzylber, P., Lederman, D., & Loayza, N. (2002). Inequality And Violent Crime. *Journal Of Law & Economics*, 45(1), 1-40.

- Farrington, D.P. (1997). Early Prediction Of Violent And Non-Violent Youthful Offending. *European Journal On Criminal Policy And Research*, 5, 51-66.
- Feilzer, M., Appleton, C., Roberts, C., & Hoyle, C. (2004). *The National Evaluation Of The Youth Justice Board's Cognitive Behaviour Projects*. In Y.J. Board (Ed.). London: Centre For Criminological Research University Of Oxford.
- Ferrarotti, F. (2001). La Morte In Piazza: Deterrente Contro Il Crimine O Replica Del Delitto? *Critica Sociologica*(137), 119-120.
- Fields, F., & Mcnamara, R. (2003). The Prevention Of Child And Adolescent Violence. *Aggression And Violent Behavior*(8), 61-91.
- Fitzgerald, M., Stockdale, J., & Hale, C. (2003). Young People And Street Crime. In Youth Justice Board (Ed.), *Research Notes* (P. 104). London: Youth Justice Board Of England And Wales.
- Fitzgerald, M. (2004). Multi-Agency Work With Children And Young People At Local Level (Unpublished Report To The Department For Education And Skills).
- Fitzgerald, M. ((Forthcoming)). Safer Schools Partnerships: An Overview. London: Department For Education And Skills.
- Flannery, R.B. (2001). Preventing Youth Violence: A Guide For Parents, Teachers, And Counselors,. *Adolescence*, 36(Autumn), 620.
- Fuhrer, U., & Rademacher, J. (2003). Juvenile Violence And Family Disintegration. *Psychologie In Erziehung Und Unterricht*, 50(3), 281-293.
- Funk, J.B., Elliott, R., Urman, M.L., Flores, G.T., & Mock, R.M. (1999). The Attitudes Towards Violence Scale — A Measure For Adolescents. *Journal Of Interpersonal Violence*, 14(11), 1123-1136.
- Gatti, U., Tremblay, R.E., & Larocque, D. (2003). Civic Community And Juvenile Delinquency. *British Journal Of Criminology*, 43(1), 22-40.
- Ghate, D., & Ramella, M. (2002). Positive Parenting: The National Evaluation Of The Youth Justice Board's Parenting Programme. London: Youth Justice Board.
- Giulianotti, R. (2001). Conducting Play Youth, Violence And Governmentality Within UK Football. *Youth And Policy*, 45-65.
- Graham, J. (1988). Schools, Disruptive Behaviour And Delinquency. Home Office Research Study 96. London: Home Office.

- Graham, J., & Bowling, B. (1995). *Young People And Crime*. Home Office Research Study 145. London: Home Office.
- Graham, K., & Wells, S. (2003). 'Somebody's Gonna Get Their Heads Kicked In Tonight!' Aggression Among Young Males In Bars — A Question Of Values? *British Journal Of Criminology*, 43(3), 546-566.
- Grann, M., & Fazel, S. (2004). Substance Misuse And Violent Crime: Swedish Population Study. *British Medical Journal* (328), 1233-1234.
- Greenwood, P., Model, K.E., Rydell, C.P., & Chiesa, J. (1996). *Diverting Children From A Life Of Crime: Measuring Costs And Benefits*. Santa Monica, CA: RAND.
- Hackler, J. (2003). Keeping Judges Ignorant: Contrasting Judicial Roles In The New And Old World. In F. Dunkel (Ed.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West*. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Hale, C., Pack, P., & Salkeld, J. (1994). The Structural Determinants Of The Fear Of Crime: An Analysis Using Census And Survey Data From England And Wales. *International Review Of Victimology*(3), 211-234.
- Hale, C. (1999). The Labour Market And Post-War Crime Trends In England And Wales. In M.R. Carlen P. (Ed.), *Crime Unlimited? Questions For The 21st Century*: Macmillan.
- Haller, L.H. (2000). Forensic Aspects Of Juvenile Violence. *Child And Adolescent Psychiatric Clinics Of North America*, VOL 9; PART 4, 859-882.
- Hansen, K. (2003). Education And The Crime-Age Profile. *British Journal Of Criminology*, 43(1), 141-168.
- Hanser, R. (2002). United States / France Comparing Juvenile Justice Trends In The United States And France. *Crime And Justice International*, 18(66), 7-8.
- Hanser, R., & Caudill, J. (2002). Comparing Juvenile Justice Trends In The United States And France. *Crime And Justice International*.
- Harel, Y. (1999). A Cross-National Study Of Youth Violence In Europe. *International Journal Of Adolescent Medicine And Health*, Vol 11; No 3-4, 121-134.
- Harrell, A., Cavanagh, S., And Sridharan, S. (1999). *Evaluation Of The Children At Risk Programme: Results 1 Year After The End Of The Programme*. Washington, DC: Department Of Justice, NIJ.

- Hart, T.C. (1998). Causes And Consequences Of Juvenile Crime And Violence. *American Journal Of Criminal Justice*, 23(1), 129-144.
- Hawkins, J.D., Catalano, R.F., & Et Al (1992). *Communities That Care* San Francisco: Jossey- Bass Publishers
- Heinz, W. (1995). Diversion In German Juvenile Justice: Its Practice, Impact, And Penal Policy Implications. *Prevention And Intervention In Childhood And Adolescence*, Issue 17
- Hobbs, D., Hadfield, P., Lister, S., & Winlow, S. (2002). 'Door Lore': The Art And Economics Of Intimidation. *British Journal Of Criminology*(42).
- Hofstra, M.B., Van Der Ende, J., & Verhulst, F.C. (2002). Child And Adolescent Problems Predict DSM-IV Disorders In Adulthood: A 14-Year Follow-Up Of A Dutch Epidemiological Sample. *American Academy Of Child Adolescent Psychiatry*, 41(2), 182-189.
- Howell, J.A. (1995). Guide For Implementing The Comprehensive Strategy For Serious, Violent, And Chronic Juvenile Offenders. Washington, DC: U.S. Department Of Justice, Office Of Justice Programs, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention.
- Howell, J.C. (2003). *Preventing And Reducing Juvenile Delinquency: A Comprehensive Framework* Thousand Oaks, California: Sage
- Howell, J.C., & Lipsey, M.W. (2004a). A Practical Approach To Evaluating And Improving Juvenile Justice Programmes. *Juvenile And Family Court Journal*, 55(1).
- Howell, J.C., & Lipsey, M.W. (2004b). A Practical Approach To Linking Graduated Sanctions With A Continuum Of Effective Programs, *Training And Technical Assistance Program Bulletin*. Washington: National Council Of Juvenile And Family Court Judges Juvenile Sanctions Center.
- Huizinga, D., Schumann, K., Ehret, B., & Elliott, A. (2003). *The Effect Of Juvenile Justice System Processing On Subsequent Delinquent And Criminal Behavior: A Cross- National Study*..Report To NIJ By University Of Colorado, Boulder CO, USA and University Of Bremen, Bremen, Germany.
- Hurry, J., & Moriarty, V. (2004). The National Evaluation Of The Youth Justice Board's Education, Training And Employment Projects. In Y.J. Board (Ed.). London: Institute Of Education, University Of London.

- Jacobs, B.A., Topalli, V., & Wright, R. (2003). Carjacking, Streetlife And Offender Motivation. *British Journal Of Criminology*, 43(4), 673-688.
- James, O. (1995). *Juvenile Violence In A Winner-Loser Culture: Socio-Economic And Familial Origins Of The Rise In Violence Against The Person* London: Free Association Books
- Jeffers, S., Hoggett, P., & Harrison, L. (1996). Race, Ethnicity And Community In Three Localities. *New Community*, 22(1), 111-126.
- Jefferson, T. (1988). Race, Crime And Policing. *International Journal Of The Sociology Of Law*(16), 521-539.
- Jeffery, C.R. (1998). Prevention Of Juvenile Violence: Current Scientific Strategies. *Journal Of Offender Rehabilitation*, 1- 28.
- Jones, G. (2002). *The Youth Divide: Diverging Paths To Adulthood* York: Joseph Rowntree Foundation
- Joseph Rowntree Foundation (1997). Riots And Violent Disturbances In Thirteen Areas Of Britain, *Social Policy Research Findings*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Joseph Rowntree Foundation (2004). The Evaluation Of Three 'Communities That Care' Demonstration Projects. In J.R. Foundation (Ed.), *Social Policy Research Findings*. York.
- Junger-Tas, J. (1996). Youth And Violence In Europe. *Studies On Crime And Crime Prevention*, 5, 31-58.
- Junger-Tas, J. (1997). The Future Of A Preventative Policy Towards Juveniles. *European Journal On Criminal Policy And Research*, 5(2), 101-114.
- Kaiser, G. (1997). Crime Policy From A Western European Perspective. *European Journal On Criminal Policy And Research*, 5(1), 58-71.
- Kelley, B.T., Thornberry, T.P., & Smith, C.A. (1997). In The Wake Of Childhood Maltreatment. In U.S. Department Of Justice, Office Of Justice Programs, & Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention (Eds.), *Youth Development Series*. Washington.
- Kelley, T.M. (2003). Preventing Youth Violence Through Health Realization. *Youth Violence And Juvenile Justice*, Vol 1; Part 4, 369-387.
- Klooster, E., Slump, G.J., Nauta, O., & Bürman, A. (2003). *Stopreactie. Redenen Van Niet Bereik* Amsterdam.: DSP-Groep
- Knill, M. (1998). Zum Leben Gehört Auseinandersetzung. *Schaffhauser Nachrichten*.

- Kyvsgaard, B. (1996). Kommunale Kriminalprævention. In T. Trenczek, & H. Pfeiffer (Eds.), *Kommunale Kriminalprævention: Paradigmenwechsel Und Wiederentdeckung Alter Weisheiten*. Bonn (Bad Godesberg): Forum-Verlag.
- Lab, S.P. (2004). Unresolved Issues In Crime Prevention Research. Report To Office Of Research And Evaluation National Institute Of Justice. Bowling Green, Ohio: Bowling Green State University.
- Lamon, P. (2002). Crime Trends In Thirteen Industrialized Countries. In P. Nieuwbeerta (Ed.), *Crime Victimization In Comparative Perspective: Results From The International Crime Victims Survey, 1989-2000*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Lerman, P., Pottick, K.J., & Lanier, T. (1997). The Parents' Perspective-Delinquency, Aggression, And Mental Health. *Residential Treatment For Children And Youth*, 15(2), 89.
- Lipsey, M.W., & Derzon, J.H. (1998). Predictors Of Violent Or Serious Delinquency In Adolescence And Early Adulthood. In R.F. Loeber, D. P. (Ed.), *Serious And Violent Juvenile Offenders: Risk Factors And Successful Interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lipsey, M.W. (1999). Can Rehabilitative Programmes Reduce The Recidivism Of Juvenile Offenders? An Inquiry Into The Effectiveness Of Practical Programmes. *Virginia Journal Of Social Policy And The Law*, 6, 611-641.
- Little, M., Kogan, J., Bullock, R., & Van Der Lann, P. (2004). ISSP: An Experiment In Multi- Systemic Responses To Persistent Young Offenders Known To Children's Services. *British Journal Of Criminology*, 44(2), 225-240.
- Liu, J., Raine, A., Venables, P.H., & Mednick, S.A. (2004). Malnutrition At Age 3 Years And Externalising Behaviour Problems At Ages 8, 11 And 17 Years. *American Journal Of Psychiatry*, 161, 2005-2013.
- Lösel, F., Bleisener, T., Fischer, T., & Pabst, M. (2001). Hooliganismus In Deutschland: Ursachen, Entwicklung, Prävention Und Intervention. Berlin: Ministerium Des Innern.
- Lösel, F., & Bender, D. (2003). Resilience And Protective Factors. In D.P. Farrington, & J. Coid (Eds.), *Prevention Of Adult Antisocial Behaviour* (Pp. 130-204). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lovering, K., & Caldwell, A. (2003). Scallywags Interagency Early Intervention Project For Children With Emotional And Behaviour

- Problems: Research Review And Project Evaluation. Exeter: University Of Exeter, Centre For Evidence-Based Social Services.
- Macdonald, J.M. (1999). Violence And Drug Use In Juvenile Institutions. *Journal Of Criminal Justice*, Vol 27; Number 1, 33-44.
- Mackie, A., Burrows, J., & Hubbard, R. (2003). Evaluation Of The Youth Inclusion Programme: End Of Phase One Report. In Y.J. Board (Ed.). London: Morgan Harris Burrows.
- Margolin, G., & Gordis, E.B. (2000). The Effects Of Family And Community Violence On Children. *Annual Review Of Psychology*, 51, 445-479.
- Marshall, I.H. (1997). Minorities, Migrants And Crime: Diversity And Similarity Across Europe And The United States. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Martin, S.E., Bryant, K., & Fitzgerald, N. (2001). Self-Reported Alcohol Use And Abuse By Arrestees In The 1998 Arrestee Drug Abuse Monitoring Program. *Alcohol Research & Health*, 25(1), 72-79.
- Mccurley, C., & Snyder, H.N. (2004). Victims Of Violent Juvenile Crime, *Juvenile Justice Bulletin*. Washington: U.S. Department Of Justice, Office Of Justice Programs, Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention.
- Mccurley, C.A.S., HN (July 2004). Victims Of Violent Juvenile Crime. In O.O.J.J.A.D.P. U.S. Department Of Justice Office Of Justice Programs (Ed.), *Juvenile Justice Bulletin*. Washington.
- Mcguire, J., Kinderman, P., & Hughes, C. (2002). Offending Behaviour Programmes. London: Youth Justice Board.
- Mears, D.P.T., J. (2004). Youth Development And Reentry. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 2(1), 3- 20.
- Mihalic, S., Irwin, K., Fagan, A., Ballard, D., & Elliott, D. (2004). Successful Program Implementation: Lessons From Blueprints, *Juvenile Justice Bulletin*. Washington: U.S. Department Of Justice Office Of Justice Programs Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention.
- Moffitt, T.E. (1993). "Life-Course Persistent" And "Adolescence-Limited" Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100(674-701).
- Montjardet, D. (1999). Réinventer La Police Urbaine. Le Travail Policier A La Question Dans Les Quartiers. *Les Annales De La Recherche Urbaine*(83-84), 14-22.

- MORI (2003). *Youth Survey 2001*. London: Youth Justice Board.
- Newburn, T., Crawford, A., Earle, R., Goldie, S., Hale, C., Masters, G., Netten, A., Saunders, R., Sharpe, K., & Uglow, S. (2002). *The Introduction Of Referral Orders Into The Youth Justice System: Home Office Research Study 242* London: Home Office
- Nixon, J.W. (1998). Juvenile Justice In A Culture Of Violence. *Umkc Law Review*, Vol 66; Number 3, 489-492.
- Office For National Statistics (2002). *Social Trends 2001* London: The Stationery Office
- Olds, D., & Al, E. (1998). Long-Term Effects Of Nurse Home Visitation On Children's Criminal And Antosocial Behavior: 15 Year Follow-Up Of A Randomized Controlled Trial. *JAMA*. 280(14), 1238-1244.
- Olweus, D. (1991). Bully/Victim Problems Among School Children: Basic Facts And Effects Of A School Based Intervention Programme. In D.J. Pepler, & R. K.H. (Eds.), *The Development And Treatment Of Childhood Aggression*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ory, F. (2004). Starting Together. Leiden: TNO Prevention And Health, Child Health Division.
- Pfeiffer, C. (1998). Juvenile Crime And Violence In Europe. *Crime And Justice*, 23, 255- 328.
- Phillips, C. (2003). Who's Who In The Pecking Order? Aggression And 'Normal Violence' In The Lives Of Girls And Boys. *British Journal Of Criminology*, 43(4), 710-728.
- Pitts, J., & Smith, P. (1995). *Preventing School Bullying. Crime Prevention And Detection Series: Paper 63* London: Home Office
- Pitts, J. (2000). The New Youth Justice And The Politics Of Electoral Anxiety. In B. Goldson (Ed.), *The New Youth Justice*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Powell, H. (2004). *Crime Prevention Projects: The National Evaluation Of The Youth Justice Board's Crime Prevention Projects*. London: Youth Justice Board.
- Pudney, S. (2002). *The Road To Ruin? Sequences Of Initiation Into Drug Use And Offending By Young People In Britain. Home Office Research Study 253* London: Home Office
- Reiner, R. (1993). Race, Crime And Justice: Models Of Interpretation. In L. Gelsthorpe (Ed.), *Minority Ethnic Groups In The Criminal Justice System*. Cambridge: Cambridge Institute Of Criminology.

- Satcher, D. (2001). *Youth Violence: A Report Of The Surgeon General*. Washington: U.S. Public Health Service.
- Schwind, H.D., & Et Al (2001). *Kriminalitaetsphaenomene Im Langzeitvergleich Am Beispiel Einer Deutschen Grossstadt. Bochum 1975 — 1986 — 1998* Neuwied: Hermann Luchterhand Verlag
- Sherman, L.W.D., Gottfredson, D., Mackenzie, J., Eck, Reuter, P., & Bushway, S. (1997). *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*. Washington, DC: National Institute Of Justice.
- Sibbitt, R. (1997). *The Perpetrators Of Racial Harassment And Racial Violence* London: Home Office
- Smith, A. (1995). They Dream Of Growing Older: On Kids And Crime. *Boston College Law Review*, 953-1024.
- Smith, D.J., & Mcvie, S. (2003). Theory And Method In The Edinburgh Study Of Youth Transitions And Crime. *British Journal Of Criminology*, 43(1), 169-195.
- Snyder, H.N. (2004). An Empirical Portrait Of The Youth Reentry Population. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 2(1), 39-55.
- Steinweg, R. (1996). Das Grazer Modell. Gewaltvorbeugung Und Gewaltverringierung: Erfahrungen Aus Einem Amterubergreifenden Forschungs- Und Praxisprojekt 'Gewalt In Der Stadt'. In T. Trenczek, & H. Pfeiffer (Eds.), *Kommunale Kriminalpravektion: Paradigmenwechsel Und Wiederentdeckung Alter Weisheiten*. Bonn (Bad Godesberg): Forum-Verlag.
- Sullivan, M.L. (1989). *'Getting Paid': Youth, Crime And Work In The Inner City*: Cornell University Press
- Swanston, H.Y., Parkinson, P.N., O'Toole, B.I., Plunkett, A.M., Shrimpton, S., & Oates, K.R. (2003). Juvenile Crime, Aggression And Delinquency After Sexual Abuse: A Longitudinal Study. *British Journal Of Criminology*, 43(4), 729-749.
- Thornberry, T.P. (1994). *Violent Families And Youth Violence*. Washington DC: Office Of Juvenile Justice And Delinquency Prevention.
- Thornton, T.N., Craft, C.A., Dahlberg, L.A., Lynch, B.S., & Baer, K. (2002). *Best Practices Of Youth Violence Prevention: A Sourcebook For Community Action* Atlanta: National Center For

- Injury Prevention And Control Centers For Disease Control And Prevention (Division Of Violence Prevention)
- Tonry, M. (1997). *Ethnicity, Crime And Immigration* Chicago, London: The University Of Chicago Press
- Tonry, M. (2004). *Punishment And Politics: Evidence And Emulation In The Making Of English Crime Control Policy* Portland: Willan
- Tremblay, R. (2004). Violence Prevention: The Montreal Longitudinal And Experimental Study, *Societies Of Criminology 1st Key Issues Conference*. Paris.
- Tremblay, R.E., Masse, L., Pagani, L., & Vitaro, F. (1996). From Childhood Physical Aggression To Adolescent Maladjustment: The Montreal Prevention Experiment. In R.D.A.M. Peter, R.J. (Ed.), *Preventing Childhood Disorders, Substance Abuse And Delinquency* (Pp. 268-298). Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Tremblay, R.E., Craig, W.M. (1997). Developmental Juvenile Delinquency Prevention. *European Journal On Criminal Policy And Research*, 5(2), 33-50.
- Van Den Hoogen-Saleh, T. (2000). *Hoe Eerder Hoe Beter* The Hague: Politie Haaglanden
- Van Der Lann, P.H. (2003). Police And Judicial Reactions To Youth Crime: The Situation In The Netherlands. In F. Dünkler, & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns And Local Responses — Experiences In East And West*. (Pp. 78-95). Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg.
- Van Kesteren, J.N., Mayhew, P., & Nieuwbeerta, P. (2000). *Criminal Victimisation In Seventeen Industrialised Countries: Key-Findings From The 2000 International Crime Victims Survey*. The Hague: Ministry Of Justice, WODC.
- Van Wilsem, J., De Graaf, N.D., & Wittebrood, K. (2002). Variations In Cross-National Victimization: The Impact Of Composition And Context. In P. Nieuwbeerta (Ed.), *Crime Victimization In Comparative Perspective: Results From The International Crime Victims Survey, 1989-2000*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Wacquant, L. (1999). *Les Prisons De La Misère* Paris: Editions Raison d'Agir
- Walter, M. (1999). Kriminalpolitick Im Zeichen Der Verbrechensfurcht: Von Der Spezial- Über Die General- Zur 'Ubiquitäts' Prävention?

- In T.Weigend, & G. Küpper (Eds.), *Festschrift Für Hans Joachim Hirsch* (Pp. 897-915). Berlin, New York:Walter De Gruyter.
- Weatherburn, D., & Lind, B. (2001). *Delinquent-Prone Communities* Cambridge: Cambridge University Press
- Webster-Stratton, C. (1997). Early Intervention For Families Of Preschool Children With Conduct Problems. In M.J. Guralnick (Ed.), *The Effectiveness Of Early Intervention: Second Generation Research* (Pp. 429-454.). Baltimore, MD: Paul Books.
- Weerman, F.M. (2003). Co-Offending As Social Exchange. *British Journal Of Criminology*, 43(2), 398-416.
- Wilcox, A., & Hoyle, C. (2004). The National Evaluation Of The Youth Justice Board's Restorative Justice Projects. London: Youth Justice Board.
- Wilson, C., Parry., L., Nettelbeck, T., Bell, J. (2003). Conflict Resolution Tactics And Bullying: The Influence Of Social Learning. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 1(1), 64-78.
- Wilson, S.J., & Lipsey, M.W. (2000). Wilderness Challenge Programs For Delinquent Youth: A Meta-Analysis Of Outcome Evaluations. *Evaluation And Program Planning*(23).
- Wilson, S.J., Lipsey,M.W., Derzon, J.H. (2003). The Effects Of School-Based Interventions On Agressive Behaviour: A Meta-Analysis. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 71(1), 136-149.
- World Health Organisation (2002).*World Report On Violence And Health*. Geneva:World Health Organisation.
- Yoshikawa, H. (1995). Long Term Effects Of Early Childhood Programmes On Social Outcomes And Delinquency. *Future Of Children*, 5, 1-27.
- Young, J. (1999). *The Exclusive Society* London: Sage
- Youth Justice Board (2004a). Tackling Gang Culture And Violence: Report Of A Seminar For Birmingham City Council. London: The Youth Justice Board Of England And Wales.
- Youth Justice Board (2004b). ISSP: The Initial Report (Summary). London: Youth Justice Board.
- Zhang, L.,Welte, J.W., & Wieczorek,W.F. (1999). Youth Gangs, Drug Use, And Delinquency. *Journal Of Criminal Justice*, 27(2), 101-110.
- Zimring, F.E. (1997). Juvenile Violence In Policy Context. *Valparaiso University Law Review*, 31(2), 419-426.

- Zinnecker, J. (1998). Perpetrators Of School Violence: A Longitudinal Study Of Bullying In German Schools. *Contemporary Studies In Sociology*, 18, 187-206.
- Zolondek, S.C., Abel, G.G., Northey, W.F., & Jordan, A.D. (2001). The Self-Reported Behaviors Of Juvenile Sexual Offenders. *Journal Of Interpersonal Violence*, 73-85.

**PŘEHLED ZNALOSTÍ O NÁSILÍ MEZI MLÁDEŽÍ:
TRENDY, STRATEGIE A REAKCE
V ČLENSKÝCH STÁTECH EU**

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR, s. r. o.
Naskové 3
150 00 Praha 5

Dáno do tisku: září 2006

Vydání: první

Náklad: 150 výtisků

ISBN 80-7338-049-8